

อนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิง

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ท.ช.,ท.ม.

ณ ฌาปนสถาน วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

วันพุธ ที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓

รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณ

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ถึงแก่กรรมด้วยอุบัติเหตุเครื่องบินตก เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานเกียรติแก่ศพเป็นอย่างสูง โดยได้พระราชทานน้ำอาบศพพร้อมด้วยหีบทองลายสลักประกอบศพ

ในระหว่างการบำเพ็ญกุศลศพ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ-วลัยลักษณ์ ได้ทรงพระกรุณาประทานพวงมาลาวางหน้าหีบศพ และเมื่อได้กำหนดการขอพระราชทานเพลิงศพ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบทองลายสลัก และพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้มีพิธีพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมและเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช และครอบครัวหาที่เปรียบมิได้

ข้าพระพุทธเจ้า และทายาท ตลอดจนครอบครัวของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ขอน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ และขอน้อมเกล้า ฯ ถวายความจงรักภักดีมาแทบเบื้องพระยุคลบาท.

ข้าพระพุทธเจ้า
นางวรรณิภา เดี่ยววานิช และบุตร

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๔๐๓๗

สำนักพระราชวัง

๒๘ เมษายน ๒๕๒๓

นาวาเอก ประเสริฐ เกี่ยววานิช ท.ม. อายุ ๕๑ ปี ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ถึงแก่กรรมด้วยอุบัติเหตุเครื่องบินตก ณ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในวันอาทิตย์ ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๔.๒๐ น.

วันจันทร์ ที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาวัดเครือวัลย์วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพ.

บุญสม พิมพ.
ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นาวาเอก ประเสริฐ เกี่ยววานิช เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้และเจ้าพนักงานที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๔๐๕๔

(แบบ ค.)

สำนักพระราชวัง

๓๑ เมษายน ๒๕๒๓

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ทรงพระกรุณาโปรดให้ คุณหญิงเปรมจิตต์ จามรจันทน์ เชิญพวงมาลาไปวางประหานที่หน้าหีบศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ณ ศาลาวัดเครือวัลย์วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันพุธ ที่ ๓๐ เมษายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๙.๓๑ น.

บุญสม/พิมพ์/๓๐๑๐/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๗/๘๕๔๔

สำนักพระราชวัง

๒๙ สิงหาคม ๒๕๒๓

พระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เคี่ยววานิช ท.ช.,ท.ม. ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหม ณ เมรุวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันอังคาร ที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๕.๓๐ น. เชิญหีบศพขึ้นรถยนต์ร่วอประเทียบ จากวัดเครือวัลย์วรวิหาร ไปยังวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพ

วันพุธ ที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๒๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชทานเพลิง.

บุญสม/พิมพ์/รวิ/ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นาวาเอก ประเสริฐ เคี่ยววานิช เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้และเจ้าพนักงานที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ท.ช.,ท.ม.

ชาตะ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒

มตะ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓

ประวัติ

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นบุตรคนแรกของ นายธรรมศักดิ์ และนางเจ๊้อย ขรรค์พาลี เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๒ ที่ตำบลลิปะน้อย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจาก นายเห้ง และ นางชื่น (น้องสาวคุณยาย) เดี่ยววานิช ไม่มีบุตรจึงได้ขอ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นบุตรบุญธรรม และได้ให้ความรักและเลี้ยงดูเหมือนบุตรของตน นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช มีน้องร่วมบิดามารดาดังนี้

๑. นางมณี พิริยะสถิตย์

๒. น.ส. ลออ ขรรค์พาลี

๓. นางสมบูรณ์ มโนธรรม

๔. น.ส. พวงเพ็ญ ขรรค์พาลี

๕. นายพงศ์ศักดิ์ ขรรค์พาลี

เมื่อเยาว์วัยได้เข้ารับการศึกษาที่ ร.ร. เกาะสมุย จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๕ และได้เข้าศึกษาต่อในชั้นมัธยมปีที่ ๖ ของโรงเรียนประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี จบการศึกษาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘ และได้สมัครสอบเข้าโรงเรียนเตรียมนายเรือเป็นนักเรียนเตรียมนายเรือ รุ่นที่ ๑๑ และโรงเรียนนายเรือตามลำดับ จบการศึกษาชั้นสูงสุดหลักสูตร ๕ ปี พรรคนาวิน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ทำการสมรสกับ น.ส. วรรณิภา ทองประพันธ์ เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๕ มีบุตร ๒ คน คือ

๑. นายรวิวัฒน์ เดี่ยววานิช

๒. ด.ช. ณัฏฐพล เดี่ยววานิช

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ประสบอุบัติเหตุเนื่องจากเครื่องบินโดยสารของบริษัทเดินอากาศไทยตกที่จังหวัดปทุมธานี ขณะเดินทางจากจังหวัดนครพนมมาปฏิบัติราชการที่กรุงเทพ ฯ และได้ถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่โรงพยาบาลภูมิพล ฯ สิริรวมอายุได้ ๕๑ ปี ๒ เดือน

ยศทหาร

๒๓ มี.ค. ๙๑	นักเรียนนายเรือ
๑ พ.ย. ๙๖	ว่าที่เรือตรี
๑ ม.ค. ๙๗	เรือตรี
๑ ม.ค. ๙๙	เรือโท
๑ ม.ค. ๐๓	เรือเอก
๑ ต.ค. ๐๖	นาวาตรี
๑ ต.ค. ๑๐	นาวาโท
๑ ต.ค. ๑๔	นาวาเอก

ตำแหน่ง

๑ พ.ย. ๙๖	สำรองราชการกรมยุทธศึกษา ทร.
๖ ม.ค. ๙๗	สำรองราชการกองเรือยุทธการ
๘ พ.ค. ๙๗	สำรองราชการกรมยุทธศึกษา ทร.
๕ ส.ค. ๙๗	ประจำแผนกปืน ร.ล. สุโขทัย
๒๒ ก.ค. ๙๘	สำรองราชการกองเรือยุทธการ
๑๘ ต.ค. ๙๘	ต้นเรือ เรือ ปร. ๓๒
๑ มี.ค. ๒๕๐๐	ผู้บังคับการ เรือ ปร. ๑๒
๒๘ ส.ค. ๐๑	ผู้บังคับการ เรือ ปร. ๓๒
๙ ธ.ค. ๐๒	ผู้บังคับการ ร.ล. ล่องลม

๑ ม.ค. ๐๔	ผู้บังคับหมู่เรือที่ ๕ กองเรือปราบเรือดำน้ำ และรักษาราชการผู้บังคับการ เรือ ปร. ๓๒ อีกตำแหน่งหนึ่ง
๑ ต.ค. ๐๕	ผู้บังคับหมู่เรือที่ ๔ กองเรือปราบเรือดำน้ำ
๒๔ ก.ย. ๐๖	นายกราบ กรมการปกครอง ฝ่ายปกครอง รร. นายเรือกรมยุทธศึกษา ทร.
๑ ต.ค. ๐๗	สำรองราชการกรมกำลังพลทหารเรือ (เพื่อเข้ารับการศึกษาใน รร. เสนาธิการทหารเรือ)
๒๗ ก.ย. ๐๘	หัวหน้ากองการฝึกและศึกษา รร. พลทหาร กรมยุทธศึกษา ทร.
๑ ต.ค. ๐๙	หัวหน้าแผนกข่าว กองยุทธการและการข่าว กองบังคับการ กองเรือยุทธการ
๑ ต.ค. ๑๑	หัวหน้าแผนกแผน กองยุทธการและข่าว กองบังคับการ กองเรือยุทธการ
๑ ต.ค. ๑๓	หัวหน้าแผนกยุทธการและการฝึกยุทธวิธี กองยุทธการและข่าว กองบังคับการ กองเรือยุทธการ
๑ ต.ค. ๑๔	รองผู้อำนวยการกองยุทธการและข่าว กองบังคับการ กองเรือยุทธการ
๒๕ ม.ค. ๑๗	ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ ประจำสถานเอกอัครราช-ทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา
๑๘ เม.ย. ๒๐	ผู้บังคับการ รร. ชุมพลทหารเรือ กรมยุทธศึกษา ทร.
๕ ต.ค. ๒๐	โปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวรรับราชการสนองพระเดชพระคุณ
๑ ต.ค. ๒๒	เสนาธิการกองเรือลำน้ำ กองเรือยุทธการ

ตำแหน่งและราชการพิเศษ

๑ ก.พ. ๑๒	เป็นเจ้าหน้าที่วางแผนการฝึกร่วม ปี ๒๕๑๒
๓๑ ส.ค. ๑๓ ถึง ๔ ก.ย. ๑๓	เป็นผู้แทนฝ่ายไทยไปประชุมวางแผนการฝึก สปอ. Px -- ๔๓ (การฝึนสงครามสะเท้นน้ำสะเทินบก) ที่ประเทศฟีลิปปินส์
๒ ก.พ. ๑๔ ถึง ๖ ก.พ. ๑๔	เป็นผู้แทนฝ่ายไทยไปประชุมวางแผนการฝึก สปอ. ที่ประเทศฟีลิปปินส์
๒๗ พ.ค. ๑๔ ถึง ๗ มิ.ย. ๑๔	ไปปฏิบัติราชการกับกองบังคับการ กองเรือเฉพาะกิจ ๑๒ ที่สัตหีบ ในตำแหน่งประจำกองเรือเฉพาะกิจ ๑๒
๗ พ.ย. ๒๒	ไปปฏิบัติราชการกับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง (นปข.) ในตำแหน่ง ผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง

การศึกษาและดูงาน

๒๔๘๘	จบชั้น ม. ๖ ร.ร. ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี
๒๔๙๐	จบชั้นปีที่ ๒ รร. เตรียมนายเรือ
๑ พ.ย. ๙๖	จบชั้นปีที่ ๕ พรรคนาวิน รร. นายเรือ ได้ชั้นตรี
--	อบรมวิชาชุดความรู้ทั่วไปเฉพาะนายทหารพรรคนาวิน จาก รร. การอาวุธ กองการฝึก กองเรือยุทธการ สอบได้ที่ ๑
--	ศึกษาวิชา THE COMBAT INFORMATION CENTER OFFICER ของ ทร. สหรัฐฯ (ศึกษาทางไปรษณีย์) สอบได้คะแนน ๓.๘ PTS.

๒๘ ก.ย. ๐๗	ศึกษาใน รร. เสนาธิการทหารเรือ สอบได้ที่ ๕
๖ ส.ค. ๑๐	ศึกษาวิชา EDUCATION & TRAINING ทางไปรษณีย์จาก U.S. NAVAL CORRESPONDENCE COURSE CENTER สอบได้คะแนน ๓.๖ PTS.
๖ ม.ค. ๑๕	ศึกษาใน รร. เสนาธิการทหาร รุ่นที่ ๑๔ ผลการศึกษา "ดี"
๒๙ ม.ค. ๑๖	ศึกษาหลักสูตร AMPHIBIOUS WARFARE COURSE FOR SENIOR ALLIED OFFICER โดยทุน เอ็ม. เอ. พี. ณ NAVAL AMPHIBIOUS SCHOOL CORONADO, SANDIEGO, CALIFORNIA U.S.A.
๑๕ มี.ค. ๒๒	ศึกษาในวิทยาลัยการทัพเรือ สำเร็จการศึกษาเมื่อ ๑๓ ก.ย. ๒๒

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๕ พ.ค. ๙๓	เหรียญบรมราชาภิเศก
๕ ธ.ค. ๙๘	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธ.ค. ๐๔	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธ.ค. ๐๕	จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธ.ค. ๐๖	เหรียญจักรมาลา
๕ ธ.ค. ๐๗	จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธ.ค. ๑๑	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
๕ ธ.ค. ๑๕	ตริตาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธ.ค. ๒๐	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
๒๒ ส.ค. ๒๑	เหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ ๒
๕ ธ.ค. ๒๒	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก

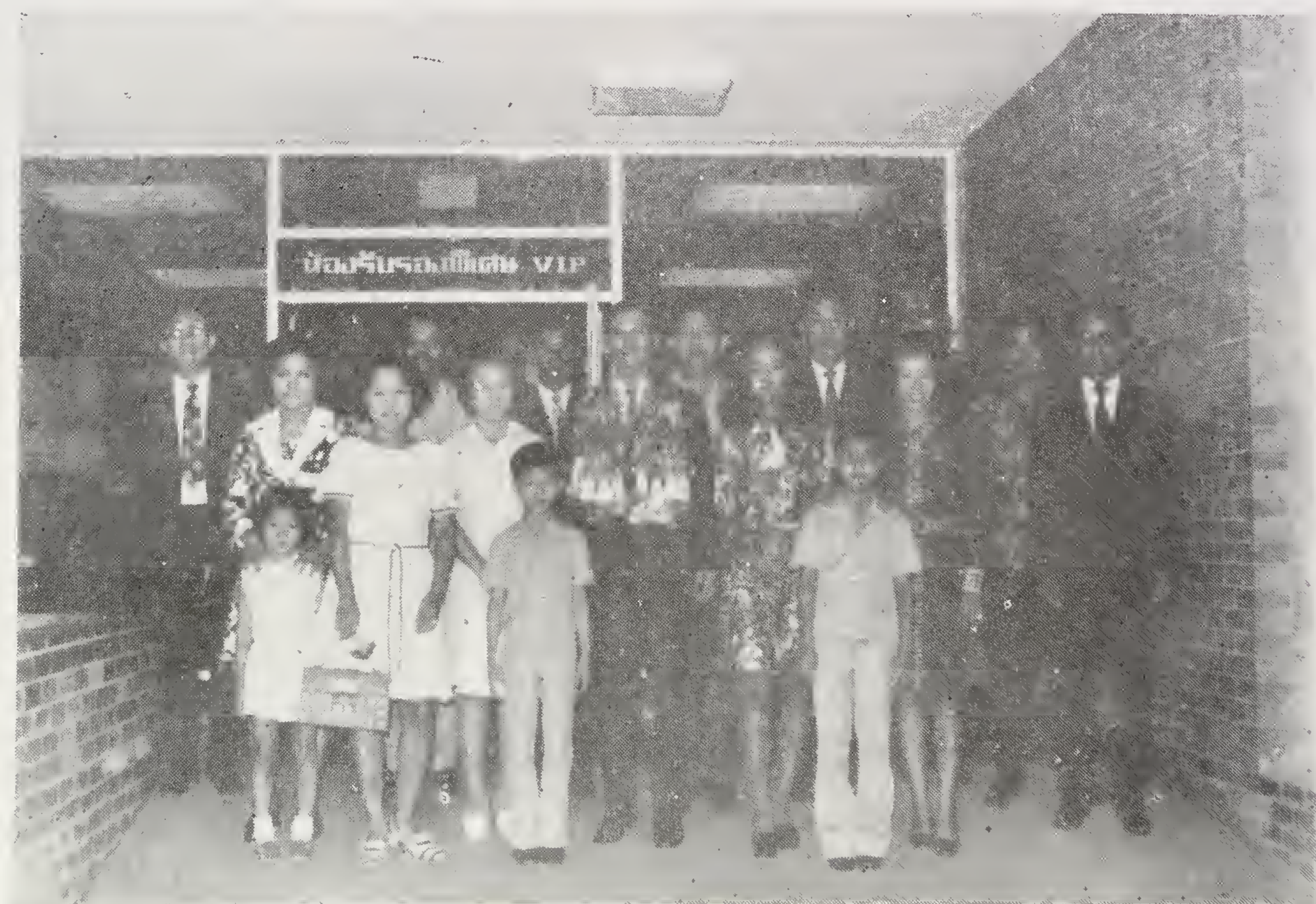

รับพระราชทานกระบี่ วันสำเร็จการศึกษา
๒๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๖

ลอนดอน ขณะเป็นนักเรียนนายเรือชั้นปีที่ ๕

ในโอกาสไปร่วมพิธี CORONATION ที่ประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๒๔๙๖

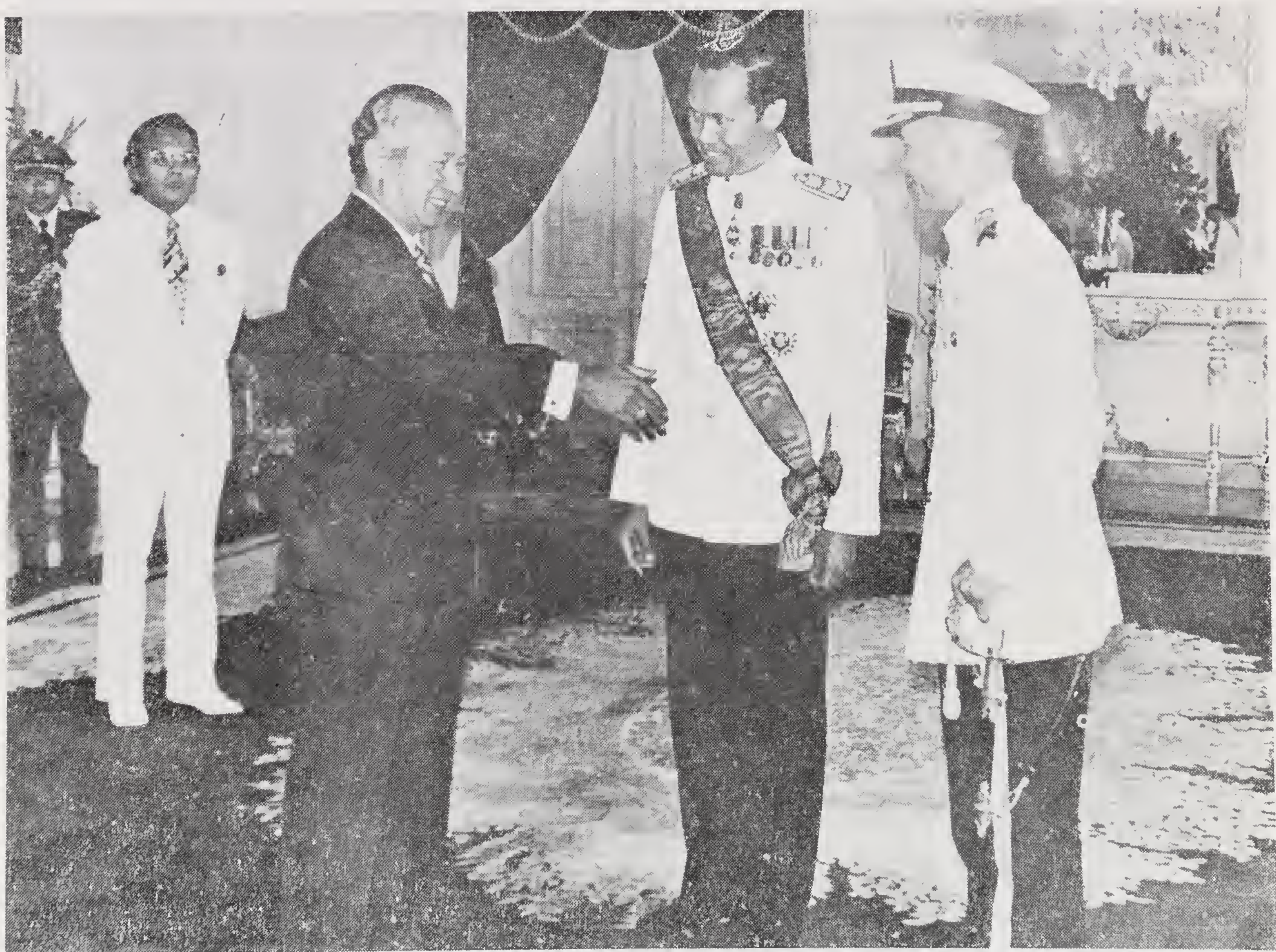
เดินทางไปรับหน้าที่ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหาร ณ กรุงจาการ์ตา

๒๖ มกราคม ๒๕๑๗

วันกองทัพไทยที่กรุงจาการ์ตา

๘ เมษายน ๒๕๑๘

ร่วมในพิธียื่นพระราชสาสน์ตราตั้งของ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตไทย

ประจำกรุงจาการ์ตา ๑๑ มีนาคม ๒๕๑๙

รับพระราชทานธงไชยเฉลิมพลของ ร.ร. ชุมพลทหารเรือ
๑๐ สิงหาคม ๒๕๒๐

เฝ้ารับเสด็จ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
เสด็จเยี่ยม ร.ร. ชุมพลทหารเรือ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๒๐

รับพระราชทานโล่ภาชาดสมนาคุณ ของ ร.ร. ชุมพลทหารเรือ

๘ พฤษภาคม ๒๕๒๒

รับมอบโล่ปฏิบัติงานดีเด่น ของ นปข.
จากแม่ทัพภาคกองทัพภาคที่ 2

ถ่ายรูปเป็นที่ระลึกร่วมกับผู้แทนหน่วยต่าง ๆ
ที่รับมอบโล่ปฏิบัติงานดีเด่น

ผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้บัญชาการกองเรือยุทธการ
กรุณามาเมื่อศพมาถึงวัดเครือวัลย์วรวิหาร

ท่านผู้มีเกียรติที่กรุณามาในงานสวดพระอภิธรรม

ภริยาและบุตร

บิดา มารดา และญาติพี่น้อง

เจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช

จันทร์ที่ ๒๘ เม.ย. ๒๓	กองทัพเรือ
	กองเรือลำน้ำ
	หน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง
อังคารที่ ๒๙ เม.ย. ๒๓	กองทัพเรือ
	กรมสวัสดิการทหารเรือ
	การฌาปนกิจแห่งราชนาวี
พุธที่ ๓๐ เม.ย. ๒๓	กองทัพเรือ
	โรงเรียนชุมพลทหารเรือ
พฤหัสบดีที่ ๑ พ.ค. ๒๓	กองทัพเรือ
	กรมต่าง ๆ ในส่วนบัญชาการทหารเรือ
	ฝ่ายปฏิบัติการทางเรือ กอ. รมน.
	วิทยาลัยการทัพเรือ รุ่น ๑๑
	โรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ รุ่น ๒๕
	นักเรียนนายเรือ รุ่น ๙๖
ศุกร์ที่ ๒ พ.ค. ๒๓	กองทัพเรือ
	กองเรือยุทธการ
เสาร์ที่ ๓ พ.ค. ๒๓	กองทัพเรือ
	ชาวเกาะสมุยและเกาะพงัน
อาทิตย์ที่ ๔ พ.ค. ๒๓	กองทัพเรือ
	บิดา มารดา ภรรยา บุตร และน้อง

ขอขอบพระคุณ

ในวันที่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตกเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลภูมิพล ฯ พลเรือตรี ชาติ ดิษฐบรรจง ผู้บังคับการกองเรือลำน้ำ และเพื่อนร่วมรุ่นคือ นาวาเอก ศิริ ทองวิบูลย์ พร้อมด้วยภรรยา และนาวาเอก สำราญ สมรูปได้อยู่เฝ้าพึ่งอาการที่โรงพยาบาลจนถึงวาระสุดท้าย นับเป็นความเมตตา กรุณาอย่างยิ่งแก่ดิฉัน ซึ่งขณะนั้นอยู่ในภาวะคับขันที่สุดของชีวิต

เมื่อ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ถึงแก่กรรมแล้ว ดิฉัน ลูก ๆ และครอบครัวก็ได้รับความช่วยเหลือ และความเมตตาปรานีเป็นอย่างมากจากท่านทั้งหลาย ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

ท่านผู้บังคับบัญชา ท่านผู้ใหญ่ ผู้มีเกียรติ ญาติพี่น้อง ตลอดจนเพื่อนฝูง และและผู้ใต้บังคับบัญชา ได้กรุณามาร่วมในการอาบน้ำศพ ร่วมเป็นเจ้าภาพ และร่วมในการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม ตลอดจนร่วมในพิธีบรรจุศพ นอกจากนี้ยังได้กรุณามอบเงินช่วยเหลือในการทำบุญกุศลแก่ศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช อีกด้วย

ท่านผู้มีเกียรติ และบรรดาเพื่อนฝูงที่อยู่ต่างประเทศได้กรุณาส่งโทรเลข ส่งจดหมายแสดงความเสียใจ รวมทั้งส่งเงินมาช่วยในการบำเพ็ญกุศลศพ

ข้าราชการในกองเรือลำน้ำ ได้กรุณาช่วยจัดการพิธีศพตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงรับพระราชทานเพลิง

ทั้งหมดนี้ล้วนช่วยให้ดิฉัน ลูก ๆ ตลอดจนบิดา มารดา ของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ และค่อยคลายความทุกข์โศกอันใหญ่หลวงครั้งนี้ลงได้บ้าง ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เกิดกำลังใจในการที่จะดำเนินชีวิตต่อไปอีกด้วย

ดิฉัน ลูก ๆ และครอบครัว รู้สึกซาบซึ้งในความเมตตา กรุณา ของท่านทั้งหลายที่มีต่อ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผู้วายชนม์นับตั้งแต่แรกที่ถึงแก่กรรมจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพในวันนี้เป็นอย่างมาก จึงขอกราบขอบพระคุณทุก ๆ ท่านเป็นอย่างยิ่งไว้ในโอกาสนี้

ดิฉันมีความเชื่ออย่างแน่นอนว่า หาก นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช จะหยั่งทราบถึงความเมตตาปรานีที่ท่านทั้งหลายได้ให้แก่ครอบครัวของเราตลอดมาด้วยญาณวิถีใดก็ตาม ย่อมจะเกิดความปีติยินดี และซาบซึ้งในพระคุณดังกล่าวแล้วเป็นที่ยิ่งเช่นกัน ดิฉันและครอบครัวจะระลึกถึงความช่วยเหลือรวมทั้งความเห็นใจที่ได้รับจากทุก ๆ ท่านตลอดไป

หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่องอันอาจจะเกิดได้ในงานนี้ ขอได้โปรดประทานอภัยให้ด้วย

วรรณิภา เดี่ยววานิช

๑๗ กันยายน ๒๕๒๓

ศรีสง่าของสกุล

วงศ์สกุลจะยืนยาวมั่นคงอย่างมีศักดิ์ศรี มีเกียรติตามที่โลกนิยมก็ตาม หรือจะยืนยาวมั่นคงตามคติทางธรรมก็ตาม ขึ้นอยู่กับทายาท คือ ผู้สืบต่อในวงศ์สกุลนั้น ๆ ทายาทสร้างความดี – ความเด่น บำเพ็ญประโยชน์ให้กว้างขวางออกไปเท่าไร ก็เท่ากับยกย่องเชิดชูวงศ์สกุลของตนให้มีศักดิ์ศรี มีเกียรติขึ้นไปเท่านั้น พระพุทธองค์ตรัสสอนเรื่องหน้าที่ของทายาทไว้ในสิคาโลวาทสูตร ๕ ประการ มีอยู่ประการหนึ่งว่า "ดำรงวงศ์สกุล" การดำรงวงศ์สกุลให้ยืนยาว มั่นคงจึงเป็นหน้าที่ของทายาทที่ดี

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ศึกษาเล่าเรียนและรับราชการทหารในกองทัพเรือจนได้รับพระราชทานยศมาโดยลำดับ "ย่อมเป็นศักดิ์ศรี เป็นเกียรติ และประกาศผลงานของตนเอง อีกทั้งเป็น**ศรีสง่าของสกุล**" อีกด้วย แม้ทายาทที่สืบต่อของ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ คือลูก ก็ได้ชื่อว่า "เป็นลูกของนายทหารหาญ" และมีเค้าให้เห็นว่า จะเป็นลูกที่ดีของพ่อสืบไป

แม้จะต้องจากทุกคนไป แต่ก็เหลือ "ความเป็นศรีสง่า" ไว้

ขอบุญกุศลที่ทุกฝ่ายได้บำเพ็ญอุทิศ จงอำนวยสุขสิริสวัสดีแก่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ในสัมปรายภพ ทุกประการเทอญ.

พระพรหมคุณาภรณ์

(พระพรหมคุณาภรณ์)

วัดสระเกศ

คำไว้อาลัย

เนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เจ้าภาพได้ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยเพื่อเป็นเกียรติแก่ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ ในฐานะที่ข้าพเจ้าได้เคยรู้จักคุ้นเคยมาเป็นเวลานาน ในครั้งแรกที่ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวเครื่องบินของ บริษัทเดินอากาศไทยตกที่ตำบลคลองหลวง และได้อ่านหนังสือพิมพ์พบชื่อ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ อยู่ในจำนวนผู้โดยสารเครื่องบินนั้นด้วย ซึ่งได้มีผู้เสียชีวิตหลายคน แต่สำหรับนาวาเอก ประเสริฐ ฯ ได้รับอันตรายเพียงแต่บาดเจ็บสาหัส ก็ยังคิดอยู่ในใจว่าสำหรับคนดีอย่างนี้พระท่านคงคุ้มครองคงจะไม่เป็นอะไร หลังจากนั้นอีกไม่กี่วันก็ได้ทราบว่า นาวาเอก ประสริฐ ฯ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ซึ่งการถึงแก่กรรมของบุคคลผู้นี้ ยังผลให้บรรดาญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงตลอดจนผู้บังคับบัญชารู้สึกสลดใจและเสียดายคนดีอย่าง นาวาเอก ประเสริฐ ฯ ที่ต้องจากไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้าได้รู้จัก นาวาเอก ประเสริฐ ฯ นับตั้งแต่เป็นนักเรียนนายเรือ ข้าพเจ้าเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนนายเรือ ซึ่งในขณะนั้นโรงเรียนนายเรืออยู่ที่เกล็ดแก้ว ต่อมาเมื่อสำเร็จการศึกษาออกรับราชการก็มาทำงานร่วมกัน ในขณะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับการกองเรือปราบเรือดำน้ำ โดยที่ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของข้าพเจ้าเป็นเวลาหลายปี จึงได้รู้จัก สนิทสนม ทั้งในด้าน นิสัยใจคอ รวมทั้งความประพฤติส่วนตัว ข้าพเจ้าสามารถพูดได้อย่างจริงใจว่า นาวาเอก ประเสริฐ ฯ เป็นคนดีมีความขยันขันแข็งในการทำงาน โอบอ้อมอารี เป็นที่รักของผู้บังคับบัญชาทุกชั้น และเพื่อนฝูง จากคุณงามความดีเหล่านี้ ทางกองทัพเรือได้เล็งเห็นจึงได้แต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำกรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนิเซีย ในระหว่างที่ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ รับราชการเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ ฯ ข้าพเจ้าก็ได้มีโอกาสเดินทางไปราชการที่ประเทศอินโดนีเซีย และรับฟังจากบรรดาเพื่อนทหารและพลเรือนที่เป็นชาวอินโดนีเซียได้ยกย่อง นาวาเอก ประเสริฐ ฯ ว่าเป็นคนดีที่สามารถปฏิบัติงานของทางราชการที่ได้มอบหมายมาได้ผลดีอย่างยิ่ง ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าอดที่จะรู้สึกภาคภูมิใจแทน นาวาเอก ประเสริฐฯ เสียมิได้ อีกประการหนึ่งที่จะเว้น

กล่าวถึงเสียมิได้ก็คือความสัมพันธ์ของบิดาของ นาวาเอก ประเสริฐฯ กับข้าพเจ้า นับว่าใกล้ชิดกันมานานนับตั้งแต่ข้าพเจ้ารับราชการเป็นผู้บังคับการกองเรือปราบเรือดำน้ำ ถึง เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ และเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด บิดาของ นาวาเอก ประเสริฐฯ กับข้าพเจ้าได้ติดต่อกันทางจดหมายตลอดเวลา ถ้าจะเปรียบเสมือนญาติก็ไม่ผิด ฉะนั้นในการจากไปของ นาวาเอก ประเสริฐฯ ครั้งนี้ข้าพเจ้าและครอบครัว รู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้วิญญาณของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ ฯ

พลเรือเอก [signature]

(สงัด ชลออยู่)

คำไว้อาลัย
ของ
ผู้บัญชาการทหารเรือ

ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวจากเจ้าหน้าที่กองทัพเรือ เมื่อวันอาทิตย์ ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ ว่าเครื่องบินโดยสารแอฟโรของ บริษัท เดินอากาศไทย ลำที่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง โดยสารมาจากจังหวัดนครพนม เกิดอุบัติเหตุตกก่อนถึงสนามบินดอนเมืองเพียงเล็กน้อย ข่าวนี้ยังความตกตะลึงและความเป็นห่วงให้แก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง แต่ข่าวต่อมาก็ทำให้เบาใจขึ้นบ้างเพราะทราบว่า นาวาเอก ประเสริฐ ฯ มีรายชื่ออยู่ในจำนวนผู้บาดเจ็บและกำลังอยู่ในความดูแลของนายแพทย์ โรงพยาบาลภูมิพล อยู่แล้ว จึงได้สั่งให้เจ้าหน้าที่คอยติดตามข่าวอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือจนเต็มความสามารถเท่าที่จะทำได้ แต่ในที่สุดเป็นดังที่ทราบกันคือ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้ถึงแก่กรรมในวันนั้นเอง โดยสุดความสามารถที่แพทย์จะช่วยไว้ได้ จึงยังความสลดใจ ความเสียดาย และความอาลัยมาสู่ข้าพเจ้าและครอบครัว ตลอดจนเพื่อนร่วมงานเป็นอย่างยิ่ง

โดยที่ข้าพเจ้ารับราชการในกองเรือยุทธการ เป็นเวลานาน จึงได้รู้จักและคุ้นเคยกับนายทหารในกองเรือยุทธการมากนายด้วยกัน นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นนายทหารผู้หนึ่งที่ข้าพเจ้าได้สังเกตเห็นความสามารถ ความเอาการเอางาน ตั้งแต่เป็นนายทหารชั้นผู้น้อยและรับราชการในเรือ จนกระทั่ง นาวาเอก ประเสริฐ ฯ มีชั้นยศสูงขึ้นและโยกย้ายมาทำงานฝ่ายอำนวยการในกองบังคับการ กองเรือยุทธการที่ธนบุรี จึงทำให้ได้ใกล้ชิด ได้เห็นความซื่อตรง ความขยันหมั่นเพียร ความเอาใจใส่การงาน โดยไม่ทอดทิ้งและการชอบทำมากกว่าชอบพูด จึงทำให้เป็นที่เชื่อถือของผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานทุกระดับชั้น ด้วยเหตุนี้หลังจาก นาวาเอก ประเสริฐ ฯ กลับจากดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยทูตฝ่าย

ทหารเรือ ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา และไปทำหน้าที่ผู้บังคับการโรงเรียนชุมพลทหารเรือ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ อยู่ไม่นาน เมื่อตำแหน่งผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง อันเป็นตำแหน่งเฉพาะกิจที่สำคัญในกองเรือยุทธการ ถึงกำหนดผลัดเปลี่ยนทางการจึงได้มอบหมายตำแหน่งนี้ให้แก่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ซึ่ง นาวาเอก ประเสริฐฯ ได้ปฏิบัติหน้าที่ได้เป็นอย่างดียิ่งสมตามความมุ่งหมายของทางราชการ และได้ดำรงตำแหน่งนี้จนกระทั่งถึงแก่กรรมดังกล่าว

ในวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้เดินทางมาราชการตามคำสั่งของหน่วยเหนือและได้ประสบอุบัติเหตุจนสิ้นชีวิต จึงนับว่าเป็นการถึงแก่กรรมในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการ นับว่ากองทัพเรือได้สูญเสียนายทหารผู้มีความสามารถและมีอนาคตที่แจ่มใสไปอีกผู้หนึ่ง นาวาเอก ประเสริฐฯ ยังอยู่ในวัยที่มีร่างกายแข็งแรงกอปรด้วยสติปัญญา ประสบการณ์ และความสามารถ สมควรที่จะยังประโยชน์ให้แก่กองทัพเรือและรับใช้ประเทศชาติได้อีกเป็นอันมาก การถึงแก่กรรมอย่างกะทันหันในครั้งนี้จึงเป็นที่น่าเสียดายเป็นอันมาก ขอคุณงามความดีและกุศลผลบุญที่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้บำเพ็ญไว้ด้วยดี จงเป็นภวปัจจัยส่งเสริมให้ดวงวิญญาณของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ประสบสันติสุขตามคติวิสัยในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

พลเรือเอก กวี สิงหะ

(กวี สิงหะ)

ผู้บัญชาการทหารเรือ

คำไว้อาลัย
นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช

ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นชื่อที่ผมจำได้เสมอนับตั้งแต่ได้รับหน้าที่เป็นต้นเรือ เรือหลวงโพสามต้น เพื่อไปฝึกนักเรียนนายเรือชั้น ๕ ทางทะเลภาคปฏิบัติและร่วมพิธีตรวจพลสวนสนามทางเรือในโอกาสพิธีราชาภิเษกของสมเด็จพระนางเจ้าอาลิซาเบท ที่พอรทสมัธ อ่าวสปิทเฮด ณ ประเทศอังกฤษ โดยออกเดินทางเมื่อ ๔ เม.ย. และกลับถึงประเทศไทย ๒ พ.ย. ๒๔๙๖ ครั้งนั้นนักเรียนนายเรือประเสริฐ เดี่ยววานิช ยังเป็นนายตอนนักเรียน

การอยู่ในเรือด้วยกันมาตั้งแต่ออกเดินทางจากประเทศไทยจนกระทั่งกลับ รวมเวลา ๗ เดือน ทำให้รู้จักนิสัยใจคอและสนิทสนมกันอย่างมาก โดยเฉพาะประเสริฐเป็นนักเรียนนายเรือที่เรียนเก่งมีวินัยและขยันขันแข็ง เอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่มอบหมายให้จนเป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา

ได้ทราบว่า นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้รับเลือกไปเป็นผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ย. ๒๕๒๒ ยังรู้สึกยินดีและเห็นในความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติภาระหน้าที่อันกว้างขวางให้ทันเหตุการณ์อยู่เสมอแล้ว ยังมีปัญหาเฉพาะหน้าหลาย ๆ อย่างที่จะต้องแก้ไขอีกด้วย เมื่อประเสริฐได้ปฏิบัติหน้าที่เข้าถึงปัญหาต่าง ๆ ก็ได้ทำให้ดีและเรียบร้อยขึ้นตามลำดับ โดยอาศัยความรู้ความสามารถประกอบกับความซื่อสัตย์สุจริตจนเป็นที่ไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา และเป็นที่เชื่อถือยำเกรงของลูกน้อง จึงทำให้รู้สึกยินดีและภูมิใจในตัวผู้บังคับหน่วยผู้นี้เป็นอย่างยิ่ง

มาวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ ได้ทราบข่าวเครื่องบินที่เดินทางมาจากนครพนมตกใกล้ดอนเมืองและประเสริฐ เป็นผู้หนึ่งที่โดยสารมาด้วยได้รับเคราะห์ถึงบาดเจ็บสาหัสเข้ารับการดูแลรักษาอยู่ในโรงพยาบาลภูมิพล จึงได้ส่งกำลังใจและความคิดถึงขอให้ประเสริฐ

ปลอดภัย เพื่อจะได้มีโอกาสปฏิบัติราชการรับใช้ประเทศชาติสืบต่อไป จนวันรุ่งขึ้นเมื่อทราบว่าประเสริฐต้องจากไปทำให้รู้สึกเสียดายผู้ที่มีความรู้ความสามารถ และเสียใจแทนคุณวรรณิภา ซึ่งคงจะเศร้าโศกในการสูญเสียสามีที่ดีและน่ารักเป็นอย่างมาก ยิ่งกว่าผมเสียอีก

กรรมดีของประเสริฐคงจะนำดวงวิญญาณของเขาได้ไปสู่ที่สุคติ และเป็นตัวอย่างอันดีแก่ลูก ๆ ของประเสริฐ ที่จะจดจำไว้ประพฤติปฏิบัติ เพื่อนำความสำเร็จความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ตระกูล "เดี่ยววานิช" ตลอดไป.

พลเรือเอก

(สมุทร สหนาวิน)
รองผู้บัญชาการทหารเรือ
๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓

ระลึกถึง
นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นนายทหารตัวอย่างที่ดีผู้หนึ่งซึ่งผู้บังคับบัญชาตลอดจนนายทหารและเพื่อนที่เคยร่วมงานด้วยเชื่อถือยกย่องในความรู้ความสามารถ ความขยันหมั่นเพียร และความซื่อสัตย์สุจริตในหน้าที่การงาน ด้วยเหตุนี้ นาวาเอก ประเสริฐ จึงประสบความสำเร็จในการปฏิบัติราชการด้วยดีตลอดมา ประจักษ์พยานที่เป็นผลยืนยันอันควรนำมากล่าวในที่นี้ คือ ตำแหน่งหน้าที่ซึ่ง นาวาเอก ประเสริฐ ฯ เคยได้รับความไว้วางใจจากทางราชการให้รับผิดชอบและดำรงตำแหน่งที่สำคัญ คือ :–

– ผู้บังคับการเรือ และ ผู้บังคับหมู่เรือ

– นายกราบ กองการปกครอง ฝ่ายปกครอง โรงเรียนนายเรือ

– หัวหน้ากองการฝึกและศึกษา โรงเรียนพลทหาร

– รองผู้อำนวยการยุทธการและข่าว กองบังคับการ กองเรือยุทธการ

– ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา

– ผู้บังคับการ โรงเรียนชุมพลทหารเรือ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวร และตำแหน่งสุดท้าย คือ

– เสนาธิการ กองเรือลำน้ำ กองเรือยุทธการ ซึ่งต้องทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้บังคับการ หน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง (ผบ. นปข.) ด้วย

ตำแหน่งหน้าที่สุดท้ายของ นาวาเอก ประเสริฐ ในฐานะ ผบ. นปข. ได้ผ่านการกลั่นกรองจากผู้บังคับบัญชาเป็นพิเศษพิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลที่มีคุณสมบัติและคุณลักษณะอันเหมาะสมหลายประการ เพราะหน่วยนี้จะต้องเผชิญหน้ากับประเทศลาวตามลำแม่น้ำโขงซึ่งอาจมีวิกฤตกาลระหว่างประเทศเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้ นปข. จะต้องปฏิบัติงานและ

ประสานงานร่วมกับฝ่ายบ้านเมืองและหน่วยราชการอีกหลายหน่วย เช่น ตำรวจน้ำ ศุลกากร ตรวจคนเข้าเมือง ภัยอันตรายและสิ่งแวดล้อมอันเลวร้ายที่ยั่วยุมีอยู่รอบด้าน ผบ. นปข. ผู้นำหน่วย คือ กระจกเงาสำคัญซึ่งจะเป็นแบบอย่างอันดีงามในการประพฤติ และปฏิบัติชอบ นอกจากนั้นจะต้องมีคุณลักษณะและบุคลิกของผู้นำที่ดี สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานให้ประพฤติและปฏิบัติชอบอีกด้วย นาวาเอก ประเสริฐ ได้รับเกียรติในการคัดเลือกไปเป็น ผบ. นปข. ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๒๒ และได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีตลอดมา จนประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรมเพราะเครื่องบินโดยสาร บดท. ตก ขณะเดินทางมาราชการที่กรุงเทพฯ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓

การสูญเสียนายทหารที่ดีงามเช่นนี้เป็นที่น่าเสียดายและอาลัยยิ่ง ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของ นาวาเอก ประเสริฐ จงไปสู่สุคติ

พลเรือเอก [signature]

(อุดม พุ่มหิรัญ)
เสนาธิการทหารเรือ
๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓

คำไว้อาลัย

ข้าพเจ้ารู้จักนาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช มานานกว่า ๒๕ ปี ได้รู้จักกันเป็นครั้งแรกเมื่อข้าพเจ้าเป็นนายทหารออกฝึกภาคทะเลกับนักเรียนนายเรือซึ่งนาวาเอก ประเสริฐยังเป็นนักเรียนนายเรืออยู่ เท่าที่เห็นนาวาเอก ประเสริฐในขณะนั้นนับว่าเป็นนักเรียนนาย-เรือที่ขยันขันแข็ง ซื่อตรงต่อหน้าที่ เคร่งครัดต่อคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เมื่อได้รับมอบหมายงานก็จะทำโดยฉับพลัน เมื่อนาวาเอก ประเสริฐสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายเรือแล้ว ข้าพเจ้ามิได้มีโอกาสร่วมงานกับนาวาเอก ประเสริฐอีก แต่ก็ได้ยินกิตติศัพท์ในเรื่องความซื่อตรงต่อหน้าที่ของนาวาเอก ประเสริฐอยู่เสมอ จนเมื่อนาวาเอก ประเสริฐกลับจากการเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำกรุงจาการ์ตาประเทศอินโดนีเซีย และเข้ารับราชการเป็นผู้บังคับการโรงเรียนชุมพลทหารเรือแล้ว ข้าพเจ้าจึงมีความใกล้ชิดกับนาวาเอก ประเสริฐอีกครั้งหนึ่งเพราะรับราชการอยู่ในพื้นที่สัตหีบด้วยกัน เมื่อนาวาเอก ประเสริฐได้รับแต่งตั้งให้เป็นเสนาธิการกองเรือลำน้ำ เพื่อไปทำหน้าที่เป็นผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง (นปข.) จึงได้มีโอกาสทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด

ระหว่างวันที่ ๑๐ – ๑๓ เมษายน ๒๕๒๓ ข้าพเจ้าได้ไปตรวจเยี่ยมหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง ซึ่งมีนาวาเอก ประเสริฐเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วย ข้าพเจ้าได้มอบหมายงานราชการสำคัญชิ้นหนึ่งให้นาวาเอก ประเสริฐ โดยมิได้เฉลียวใจเลยว่า จะเป็นงานชิ้นแรกและชิ้นสุดท้ายที่มอบหมายให้ทำ หลังจากนาวาเอก ประเสริฐถึงแก่กรรมเนื่องจากเครื่องบินตกเมื่อ ๒๗ เม.ย. ๒๓ แล้วประมาณ ๕ – ๖ วัน ข้าพเจ้าก็ได้รับหนังสือราชการฉบับหนึ่งจากเจ้าหน้าที่บริษัทเดินอากาศไทยมีลักษณะเปื้อนโคลนและเลือด สอบถามได้ความว่าหนังสือฉบับนั้นอยู่ในอกเสื้อของนาวาเอก ประเสริฐขณะเครื่องบินตก ปรากฏว่าเป็นรายงานเรื่องที่ข้าพเจ้ามอบหมายให้ทำนั่นเอง จึงเป็นเครื่องยืนยันว่านาวาเอก ประเสริฐ เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อหน้าที่และคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างยิ่ง การเสียชีวิตของนาวาเอก ประเสริฐ

ถือว่า กองทัพเรือและกองเรือยุทธการ ได้ขาดนายทหารที่ดีที่สุดคนหนึ่งไป หากมีโอกาสรับราชการอยู่ต่อไป คงจะนำความเจริญรุ่งเรืองให้กับกองทัพเรือได้อีกเอนกประการ ข้าพเจ้ามีความเสียใจมากและขอแสดงความเสียใจอย่างยิ่งต่อครอบครัวของนาวาเอก ประเสริฐ ที่ต้องขาดหัวหน้าครอบครัวที่ดีไปในครั้งนี้

ด้วยคุณงามความดีที่นาวาเอก ประเสริฐได้กระทำไว้ระหว่างที่มีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้าเชื่ออย่างแน่นอนว่าวิญญาณของเขาจะต้องไปสู่สุคติแต่ประการเดียว ด้วยอำนาจคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลกของจงได้ปกป้องคุ้มครองครอบครัวของนาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช นายทหารผู้ซื่อสัตย์ของกองทัพเรือ ซึ่งทิ้งไว้เบื้องหลัง ให้มีความสุข ความเจริญต่อไปตลอดกาล

พลเรือเอก อดุล ตุลยานนท์

(อดุล ตุลยานนท์)
ผู้บัญชาการกองเรือยุทธการ
๑ กรกฎาคม ๒๕๒๓

คำไว้อาลัย

อุบัติเหตุเครื่องบินโดยสารของบริษัทเดินอากาศไทยตกใกล้ดอนเมืองเมื่อไม่นานมานี้ มีผลให้กองทัพเรือต้องสูญเสียนายทหารที่มีค่าและเป็นกำลังสำคัญยิ่งไปท่านหนึ่ง นายทหารผู้นี้คือ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เสนาธิการกองเรือลำน้ำ และผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง หรือที่ทราบกันทั่ว ๆ ไปว่า "นปข."

ผมรู้จักนาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ซึ่งต่อไปนี้จะขอเรียกสั้น ๆ ว่า "คุณประเสริฐ" ตามที่เคยเรียกเมื่อเจ้าตัวยังมีชีวิตอยู่ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ เมื่อผมได้รับคำสั่งให้ไปรับราชการที่โรงเรียนนายเรือ เกล็ดแก้ว เวลานั้นคุณประเสริฐเป็นนักเรียนนายเรือชั้น ๒ ผมทำหน้าที่เป็นครูสอนวิชาพีชคณิตและประวัติการยุทธ์ทางเรือ ผมไม่ได้คาดคิดว่านักเรียนนายเรือรูปร่างสันทัด สุภาพและเรียนหนังสือเก่งผู้นี้ จะเป็นผู้ช่วยเหลือผมและนักเรียนนายเรือรุ่นหลังที่จาการ์ตาในเวลา ๒๗ ปีต่อมา

ผมรับราชการที่โรงเรียนนายเรือได้ปีเศษ ก็ไปศึกษาต่อที่อังกฤษ เมื่อกลับมาแล้วได้ไปรับราชการที่โรงเรียนนายเรืออีก คราวนี้ที่สมุทรปราการและเป็นครูสอนวิชาเดินเรือและดาราศาสตร์เดินเรือตามที่ได้ศึกษาเพิ่มเติมมา คุณประเสริฐเป็นนักเรียนชั้น ๕ และเป็นนายตอน สิ้นปีนี้จะมีพิธีราชาภิเษกสมเด็จพระราชินีเอลิซาเบทที่ ๒ แห่งอังกฤษ รัฐบาลและกองทัพเรือตกลงใจส่ง ร.ล. โพสามต้นไปร่วมงานและจัดนักเรียนชั้น ๕ ทั้งสองพรรคและชั้น ๔ เหล่าที่จะสำเร็จการศึกษาไปกับเรือในฐานะลูกเรือและเพื่อการฝึกด้วย นักเรียนนายเรือรุ่นคุณประเสริฐ จึงเป็นรุ่นที่ฝึกภาคต่างประเทศไกลที่สุดและนานที่สุดในประวัติของโรงเรียนนายเรือและยังเป็นรุ่นที่ออกเป็นนายทหาร (หลังจากการสอบความรู้ภาคทฤษฎีแล้ว) ช้าที่สุดด้วย

เมื่อคุณประเสริฐเป็นนายทหารแล้ว ก็ได้รับราชการในหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่คือกองเรือยุทธการและได้เลื่อนยศ – ตำแหน่งขึ้นเป็นลำดับ จนถึงต้น พ.ศ. ๒๕๑๗ กองทัพเรือได้แต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา ผมเป็นผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือและจะนำหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือไปแวะจาการ์ตาและสุราบายาในปีนี้ ผมกับคุณประเสริฐ จึงต้องติดต่อกันอย่างใกล้ชิด ความจริงผมได้เริ่มติดต่อกับนาวาเอก ดุสิต สิทธิศิริ ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือคนที่จะย้ายกลับด้วยแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลรายละเอียดบางประการที่จำเป็นต้องทราบเพื่อเตรียมการให้เรียบร้อย ส่วนมากผมถือหลักประสานงานทั้งส่วนตัวและตามสายงานราชการไปพร้อม ๆ กัน เมื่อนาวาเอก ดุสิต ฯ เดินทางกลับแล้ว ผมก็ได้ติดต่อกับคุณประเสริฐเรื่อยมาจนถึงสัปดาห์สุดท้ายที่จะออกเรือจากสมุทรปราการ เมื่อเช้าวันที่ ๕ มีนาคม คุณประเสริฐ ฯ ซึ่งออกมารับหมู่เรือฝึก ฯ ที่นอกเขื่อนกันคลื่นพร้อมกับนำร่องก็ได้ขึ้นมาพบผมบนเรือธง (ร.ล. แม่กลอง) หลังจากทักทายกันแล้ว คุณประเสริฐได้พูดกับผมว่า "ครูครับ เห็นเรือของเรากับธงราชนาวีแล้ว น้ำตาผมไหลเลยครับ มันดีใจและภูมิใจจริง ๆ" ที่จาการ์ตา หมู่เรือฝึก ฯ ได้รับการอำนวยความสะดวกอย่างเรียบร้อยทุกด้าน คุณประเสริฐ พันเอก นฤนาท บุณยรัตพันธ์ ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบก ฯ และคุณประพร ใหญ่อรุณ ข้าราชการสถานทูต ยังได้เดินทางไปกับ ร.ล. แม่กลองเพื่อตามไปอำนวยความสะดวกให้แก่หมู่เรือฝึก ฯ ที่สุราบายาอีก ทำให้พวกเราทุกคนในหมู่เรือฝึก ฯ รู้สึกขอบพระคุณอย่างยิ่ง และรู้สึกเห็นใจและเห็นความสามารถของคุณประเสริฐ ที่ได้อำนวยความสะดวกให้อย่างดียิ่ง ทั้ง ๆ ที่เพิ่งมารับหน้าที่ได้ไม่นานนักและยังมีภาระในการจัดบ้านช่องอยู่อีกมาก

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๙ ผมได้วางแผนนำหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือไปแวะจาการ์ตาอีก การแวะครั้งนี้ บรรยากาศไม่ดีเหมือนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ เพราะทางฝ่ายอินโดนีเซียโดยเฉพาะ กองทัพเรือ กำลังมี "อารมณ์ค้าง" เนื่องจากการที่กองทัพเรือไทยของดการฝึกผสมทางเรือกับอินโดนีเซียอย่างกะทันหัน "อารมณ์ค้าง" จึงถูกระบายมาให้คุณประเสริฐ และหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรืออย่างเต็มที่ การต้อนรับในส่วนที่เป็นพิธีการเป็นไป

ตามปกติแต่การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ กองทัพเรืออินโดนีเซียลดลงเหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น จัดรถยนต์นั่งให้ผู้บังคับหมู่เรือฝึกใช้เฉพาะเวลาที่มีการเยี่ยมคำนับเท่านั้น เวลาอื่น ๆ ไม่จัดให้ แม้จะไปในงานเลี้ยงที่ทางอินโดนีเซียจัดก็ให้หาพาหนะไปเอง โทรศัพท์ที่เคยติดตั้งให้ที่เรือทุกลำโดยเรียกเก็บค่าบริการเมื่อเรือออก ในปีนี้ไม่ติดตั้งให้ แต่ยังกรุณาที่ยอมให้ใช้โทรศัพท์ที่ที่ทำงานนายทหารเวรของเขาที่ปลายท่าได้เมื่อจำเป็นและในตอนหลังได้คิดค่าใช้โทรศัพท์นี้ประมาณ ๕๐๐ บาท ค่าเช่าเรือลากจูงเพิ่มขึ้นจากเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ประมาณ ๒๐ เท่า ฯลฯ คุณประเสริฐจึงมีภาระหนักที่สุดที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่นักเรียนนายเรือและนายทหารรุ่นน้องและสามารถปฏิบัติได้สำเร็จอย่างงดงาม ผมและนายทหารทุกคนมีความเห็นพ้องกันว่า ความสำเร็จนี้เกิดจากความสามารถของคุณประเสริฐ ประกอบกับ "บารมี" คืออัธยาศัยสุภาพ อ่อนโยนและความมีน้ำใจกว้างขวาง ซึ่งทำให้มิตรคนไทยของคุณประเสริฐทั้งกรุงจาการ์ตา เข้ามาช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้อย่างเต็มที่ "บารมี" ของคุณประเสริฐ จึงแผ่มาถึงหมู่เรือฝึก ฯ ทำให้ผม นายทหารและนักเรียนนายเรือรุ่นน้องของคุณประเสริฐ ได้รับความสะดวกสบายทั่วหน้ากัน

เมื่อกลับจากอินโดนีเซียแล้ว คุณประเสริฐ ได้ย้ายไปเป็นผู้บังคับการโรงเรียนชุมพลทหารเรือ ที่เกล็ดแก้ว อันเป็นที่สำคัญยิ่ง เพราะโรงเรียนนี้เป็นแหล่งผลิตนายทหารประทวนซึ่งเป็นกำลังหลักของกองทัพเรือ จึงเป็นงานที่หนักเพราะต้องมีภาระในการปกครองบังคับบัญชา การพัฒนาการศึกษาและการงานของหน่วย ตลอดจนดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาและครอบครัวจำนวนเป็นพัน ๆ อีกด้วย คุณประเสริฐ ได้ "ยิ้มสู้" กับงานนี้เช่นเดียวกับครั้งก่อนและกำลังพัฒนางานทุกด้านขึ้นเรื่อย ๆ จนทางราชการมีความจำเป็นต้องย้ายคุณประเสริฐ ไปเป็นเสนาธิการกองเรือลำน้ำและเป็นผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง ขณะที่กำลังปรับปรุงการงานในหน่วยงานใหม่ คุณประเสริฐก็ต้องประสบอุบัติเหตุเสียชีวิตในระหว่างเดินทางมาปฏิบัติราชการที่กรุงเทพ ฯ ยังความสลดใจให้แก่บุตรภรรยา ญาติมิตรและผู้ใต้บังคับบัญชาทั่วหน้า

มรณกรรมของคุณประเสริฐ เป็นการสูญเสียครั้งสำคัญของกองทัพเรือ เพราะทำให้กองทัพเรือขาดนายทหารที่สมบูรณ์ด้วยความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ และความซื่อสัตย์สุจริตอย่างที่จะหาทดแทนได้ยาก

แม้ว่าร่างกายของคุณประเสริฐจะต้องสูญสิ้นไปตามสภาพ แต่ความดีที่ได้ทำไว้จะทำให้ชื่อของคุณประเสริฐอยู่ในความทรงจำของกองทัพเรือต่อไปอีกนาน

ขอให้วิญญาณของคุณประเสริฐ ศิษย์และมิตรที่รักจงไปสู่สุคติ

พลเรือโท [signature]

(ประพัฒน์ จันทรวิรัช)

กรกฎาคม ๒๕๒๓

อาลัยคุณประเสริฐ

คุณประเสริฐเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มทำงานเล็ก ๆ ของเรา เคยร่วมประชุมหารือกันอย่างใกล้ชิดแบบหัวชนกันอยู่เป็นประจำ คอมมานด์ของคุณประเสริฐมีลักษณะพิเศษไม่มีที่ใดเหมือน ปัญหาต่าง ๆ จึงมีความสลับซับซ้อนอยู่มาก แต่ความหนักใจต่าง ๆ ได้บรรเทาลง เพราะคุณประเสริฐเป็นนายทหารชั้นหนึ่งจริง ๆ พวกเรายกย่องความสามารถความตั้งใจจริงของคุณประเสริฐเป็นอย่างสูง และที่เหนือกว่านั้นคือความมีน้ำใจทหารเรือ ยังจำได้ถึงการประชุมพบปะกันครั้งสุดท้าย มีตอนหนึ่งที่คุณประเสริฐได้ชี้ถึงจุดอันตรายต่าง ๆ ในกำหนดการที่คณะของเราจะเดินทางไปด้วยกัน เราไม่ได้พูดกันมากเพราะเราเป็นทหารด้วยกัน เสี่ยงตายกันมาคนละหลาย ๆ ครั้ง เมื่อเราได้กำหนดการอย่างรอบคอบ และทำไปอย่างดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้แล้ว นอกเหนือไปจากนั้นก็อยู่ที่โชคชะตาว่าจะเข้าข้างเราหรือไม่ ยังจำได้ดีที่คุณประเสริฐพูดในที่สุดว่า "มันก็แล้วแต่โชคชะตาครับครู"

แต่คราวนี้โชคชะตาไม่ได้เข้าข้างเรา คุณประเสริฐมีราชการทั้งทางด้าน กอ. รมน. และกองทัพเรือ ต้องเข้ามาชี้แจงด้วยตนเองหลายเรื่อง จึงได้โดยสารเที่ยวบินที่อับโชคเที่ยวนั้น กองทัพเรือก็ได้สูญเสียนายทหารชั้นเยี่ยมไปอย่างกะทันหัน คณะของเราขอร่วมในความอาลัยและเศร้าสลดใจในการจากไปของคุณประเสริฐ กับครอบครัวและบรรดาญาติมิตรทั้งหลายด้วย เชื่อว่าดวงวิญญาณของคุณประเสริฐคงจะคอยวนเวียนเพื่อปกป้องผองภัยแก่บรรดาลูกนาวี นปข. อันเป็นที่รักและห่วงใยของคุณประเสริฐตลอดมา พร้อมทั้งดลบันดาลใจให้เพื่อนร่วมงานของคุณประเสริฐในคณะของเรา ได้มีความมุ่งมั่นทำงานให้แก่ชาติราชนาวีสืบต่อไป ตามแบบอย่างอันดีงามที่คุณประเสริฐได้ประพฤติปฏิบัติตลอดมาด้วยเทอญ.

พลเรือโท [signature]

(บัณฑิต สุวงศ์)

หัวหน้าฝ่ายปฏิบัติการทางเรือ กอ. รมน.

อาลัย
นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช

ผมรู้จัก นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ตั้งแต่เป็นนักเรียนนายเรือ คุณประเสริฐ เป็นนักเรียนนายเรือรุ่นหลังผม ๓ รุ่น ระหว่างนั้นแม้ว่าจะไม่ได้ใกล้ชิดกันมากนักผมก็ทราบว่าคุณประเสริฐเป็นนักเรียนนายเรือที่มีความประพฤติดีมากคนหนึ่ง เป็นที่รักใคร่นับถือของเพื่อนร่วมรุ่นโดยทั่วไป ผมได้มีโอกาสมาทำงานใกล้ชิดกับคุณประเสริฐเป็นครั้งแรกเมื่อได้ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองส่งกำลังบำรุง กองบังคับการกองเรือยุทธการ ขณะนั้นคุณประเสริฐ ดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้อำนวยการ กองยุทธการ กองบังคับการกองเรือยุทธการ งานของเราเกี่ยวข้องกันอยู่มากต้องปรึกษาหารือกันเป็นประจำ โดยเฉพาะคุณประเสริฐมักจะต้องทำหน้าที่แทนผู้อำนวยการกองยุทธการ ฯ ในการประสานงานกับผมอยู่เสมอ จากการที่ได้ทำงานเกี่ยวข้องกันผมมีความรู้สึกอยู่ในใจตลอดมาว่าคุณประเสริฐเป็นคนน่ารัก มีกิริยามารยาทงาม มีความซื่อสัตย์สุจริตและหวังดีต่องาน ผู้ร่วมงานและผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างสูงคนหนึ่ง เราต้องแยกจากกันเมื่อคุณประเสริฐได้รับแต่งตั้งให้ไปปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือไทยประจำกรุงจาการ์ตา

ผมมีโอกาสได้คุณประเสริฐมาร่วมงานอีกครั้งในฐานะผู้ใต้บังคับบัญชา คือในตำแหน่งเสนาธิการกองเรือลำน้ำ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้ในทางปฏิบัติจะต้องไปปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บังคับการหน่วยปฏิบัติงานตามลำแม่น้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่ ณ จังหวัดนครพนม เนื่องจากหน่วยงานนี้เป็นหน่วยเฉพาะกิจที่สำคัญหน่วยหนึ่ง โดยปกติกองทัพเรือจะคัดเลือกนายทหารที่มีความสามารถดีเด่นไปดำรงตำแหน่งผู้บังคับการหน่วย ผมมีความดีใจเป็นพิเศษที่ได้คุณประเสริฐมาร่วมงาน เพราะนอกเหนือจากความสามารถดีเด่นแล้ว คุณประเสริฐยังมีคุณสมบัติอย่างอื่นที่เหมาะสมทุกประการ ดังที่ผมเคยมีความรู้สึกอยู่ในใจเป็นที่หวังได้ว่าจะเป็นผู้นำหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขงไปสู่ความสำเร็จและนำชื่อเสียงมาให้กองทัพเรือได้อย่างแน่นอน ในระยะเวลาที่คุณประเสริฐดำรงตำแหน่งเป็นผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำ

แม่น้ำโขงอยู่ เราได้มีการติดต่อปรึกษาหารือกันในเรื่องการงานตลอดเวลาทั้งโดยตรงและทางโทรศัพท์ทางไกล เพราะตั้งแต่เริ่มไปรับตำแหน่งใหม่คุณประเสริฐก็มีแนวความคิดในการปรับปรุงงานของหน่วยหลายประการทั้งทางด้านธุรการและด้านยุทธการ ผมจำได้ว่าครั้งสุดท้ายได้พูดโทรศัพท์ทางไกลกันในวันที่ ๒๔ เมษายน ๒๕๒๓ และนัดหมายจะมาพบเพื่อหารือกันต่อในกรุงเทพ ฯ ก่อนหน้าที่คุณประเสริฐจะประสบอุบัติเหตุเพียง ๓ วัน

ผมทราบข่าวว่าคุณประเสริฐประสบอุบัติเหตุเครื่องบินตกจาก นาวาเอก ศิริ ทองวิบูลย์ เมื่อค่ำวันที่ ๒๗ เมษายน ด้วยความสะเทือนใจอย่างยิ่ง ได้รีบเดินทางไปที่โรงพยาบาลภูมิพล ฯ ทันทีที่ได้รับข่าว เพื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ได้ที่พอจะทำได้ เมื่อไปถึงโรงพยาบาลได้รับทราบว่ายังอยู่ในห้อง ไอ.ซี.ยู. ทำให้โล่งใจและเกิดความหวังขึ้นบ้าง คอยอยู่ชั่วโมงเศษนายแพทย์จึงออกมาแจ้งให้ทราบว่าคุณประเสริฐได้รับบาดเจ็บภายใน หลายแห่ง เสียเลือดมากและได้สิ้นใจแล้ว รู้สึกสะเทือนใจและเศร้าสลดใจยิ่งอีกครั้งหนึ่งที่ทราบว่าต้องเสียคุณประเสริฐไปจริง ๆ อย่างแน่นอน

ผมแน่ใจว่าคุณประเสริฐได้สร้างความดีไว้มากทั้งต่อครอบครัว มิตรสหาย ตลอดจนหน่วยงานที่เคยได้ปฏิบัติงานมา การจากไปของคุณประเสริฐจึงเป็นที่อาลัยของบรรดาผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวรวมทั้งผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้น สำหรับผมนั้นมีความรู้สึกว่าได้เสียผู้ใต้บังคับบัญชาอันเป็นที่รักดุจญาติสนิทไปด้วยความอาลัยและเสียดายยิ่ง

ขอบุญกุศลและคุณงามความดีที่คุณประเสริฐได้กระทำมาตลอดจนผลานิสงส์ที่บรรดาครอบครัว มิตรสหาย และผู้บังคับบัญชาทุกชั้นที่มีความรักความอาลัยต่อคุณประเสริฐได้ตั้งใจทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ จงเป็นปัจจัยส่งให้คุณประเสริฐไปสู่สุคติในสัมปรายภพ.

พลเรือตรี

(ชาติ ดิษฐบรรจง)

ผู้บังคับการกองเรือลำน้ำ

อาลัยแด่
น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น.

ประมาณกลางปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ ผมมีโอกาสพบกับ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. ที่สนามบินจังหวัดนครพนม โดยการแนะนำของ น.อ. อุฬาร มงคลนาวิน ร.น. รอง ผบ. นปข. ขณะที่เราทั้งสองคนลงจากเครื่องบินโดยสารของบดท. เราไปจากดอนเมืองด้วยกันในเช้าวันนั้น ความจริงเราพบกันแล้วที่ดอนเมือง แต่ไม่รู้จักเพียงแต่มอง ๆ กัน

น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. เพิ่งเดินทางไปรับตำแหน่ง ผบ. นปข. ส่วนผมนั้นอยู่ที่นครพนมมาสองปี และผ่าน ผบ. นปข. มาแล้วสองคน จากนั้นต่อมาอีกหลายเดือน เราได้พบปะสังสรรค์หารือกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องบ่อยครั้งในภารกิจต่าง ๆ เช่น

ประชุมประจำเดือนของจังหวัด

ประชุมงานพิเศษเฉพาะกิจของจังหวัด

หารือเรื่องความปลอดภัยของแม่น้ำโขง

ไปประชุมที่กองทัพภาคที่ ๒ ส่วนหน้าสกลนคร

งานสโมสรสันนิบาตที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัด

การเลี้ยงรับรองที่สโมสร นปข.

งานพิธีต่าง ๆ

งานมงคลต่าง ๆ ฯลฯ อีกหลายงาน

ไม่นานนักผมและ น.อ. ประเสริฐ ก็เข้าใจและรักใคร่กัน เราเป็นคนรุ่นเดียวกัน เกิดปีเดียวกัน ผมจึงพูดเสมอเมื่อพบ น.อ. ประเสริฐ ว่า "เราสหชาติกันนะ" น.อ. ประเสริฐ เป็นคนมีน้ำใจต่อเพื่อนฝูง ผมได้รับฟังการพูดลับหลัง น.อ. ประเสริฐ ในทางที่ดีเสมอ ในกรณีต่าง ๆ หลายกรณี เช่น

ท่านไม่เหนียวตัว ไปงานแทบทุกงานที่ได้รับเชิญ เป็นกันเอง

ท่านจัดแจงและเฉลี่ยความสะดวกสบาย รวมทั้งความปลอดภัยแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา

ท่านเป็นผู้นำหน่วยที่สร้างความประหยัดให้แก่บ้านเมือง แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงความมั่นคงของชาติ

ท่านเป็นคนสนุกร่าเริงที่แฝงไว้ด้วยคุณธรรมอันลึกซึ้ง

น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. มาด่วนจากไปในช่วงที่ชาติบ้านเมืองกำลังต้องการข้าราชการเช่นนี้ มาด่วนจากไปจากผู้ร่วมงานที่ต้องการความอบอุ่นและเข้าใจ ผมได้แต่ภาวนาให้ข้าราชการเช่น น.อ. ประเสริฐ เกิดขึ้นและเข้ามาสู่วงการของข้าราชการให้เร็วและมากเพื่อความเจริญและมั่นคงของชาติ

ผมรักและคิดถึง น.อ. ประเสริฐ เป็นอย่างยิ่ง บนเที่ยวบินของบดท. จากนครพนมของเช้าวันอาทิตย์ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ เรานั่งใกล้กัน พูดหยอกล้อกันหลายครั้ง ถึงสถานีต่าง ๆ เราก็ลงไปพักผ่อนด้วยกันและคุยกัน เช่น ท่าอากาศยานอุดรธานี และท่าอากาศยานขอนแก่น

ผมถามหา น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. หลายครั้งที่ห้อง ไอ. ซี. ยู ของโรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช ดอนเมือง ได้รับคำตอบจากเจ้าหน้าที่อย่างไรจำไม่ได้เพราะอาการของผมหนักพอสมควร มาทราบเอาตอนหลังที่อาการผมดีขึ้นแล้ว น.อ. ประเสริฐ ได้บอกกับเจ้าหน้าที่ก่อนหมดสติว่า “ผม น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผบ. นปข. ครับ”

ผมคงจะต้องคิดถึง น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. ไปอีกนานเท่านานตราบเท่าชีวิตผม ผมมีความรักและเชื่อมั่นในตัว น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. มาก ผมเองพอทำใจกับตัวเองได้ในสิ่งที่รักจากไป ผมได้แต่ภาวนาและส่งกำลังใจช่วยให้คุณวรรณิภา เดี่ยววานิช และลูก ๆ จงเข้มแข็ง และยืนหยัดต่อสู้กับชีวิตในโลกนี้ต่อไปอย่างกล้าหาญและมีเกียรติ และขออวยพรให้ปลอดภัย

ขอให้ดวงวิญญาณของ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ร.น. จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

(นายสมพร กลิ่นพงษา)

ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม

คำไว้อาลัยแด่
น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช

อดีตผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง

๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ – ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓

วันอาทิตย์ที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ โดยเครื่องบินแอฟโร่ ของบริษัทเดินอากาศไทย จำกัด น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ได้เดินทางจากกรุงเทพมหานคร มายังจังหวัดนครพนม เพื่อรับหน้าที่ผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง (ผบ. นปข.) สืบต่อจาก น.อ. สมบัติ คงใหญ่ ซึ่งจะต้องพ้นจากหน้าที่ไปตามวาระ ในเที่ยวบินเที่ยวนี้มีนายสมพร กลิ่นพงษา ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ร่วมเดินทางมาด้วย ที่สนามบินจึงมีผู้มาต้อนรับมากพอสมควร เมื่อลงจากเครื่องบินแล้ว น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้มีโอกาสรู้จักกับผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม รวมทั้งข้าราชการและประชาชนที่มาต้อนรับบางคน และในวันนั้นคงไม่มีใครคิดว่าหลังจากนั้นอีกห้าเดือนเศษ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมและ น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้เดินทางกลับกรุงเทพ ฯ พร้อมกันโดยเครื่องบินเที่ยวบินเดียวกันอีกและต้องประสบอุบัติเหตุอย่างไม่คาดฝันก่อนถึงจุดหมายปลายทางคือสนามบินดอนเมืองเพียงไม่กี่กิโลเมตร

พิธีรับ – ส่งหน้าที่ ผบ.นปข. ระหว่าง น.อ. สมบัติ คงใหญ่ และ น.อ. ประเสริฐฯ ได้มีขึ้นในวันรุ่งขึ้นคือ วันจันทร์ที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ หลังจากรับมอบหน้าที่ ผบ.นปข. ต่อหน้าแถวทหารแล้ว น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้กล่าวปราศรัยต่อทหาร นปข. อย่างสั้น ๆ ว่า รู้สึกภูมิใจและเป็นเกียรติที่ผู้บังคับบัญชาได้มอบหมายความไว้วางใจให้มาดำรงตำแหน่งนี้ สำหรับนโยบายในการปฏิบัติงาน จะทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละกำลังกายและกำลังใจเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของหน่วย ในด้านการปกครองบังคับบัญชาจะดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับและยุติธรรม

ทันทีที่รับหน้าที่ ผบ.นปข. น.อ. ประเสริฐ ฯ ก็ได้รับมอบหมายงานที่นับว่าสำคัญยิ่ง คือได้รับแต่งตั้งจากกองทัพภาคที่ ๒ ส่วนหน้า ให้เป็น รองผู้อำนวยการกองอำนวยการถวายความปลอดภัยประจำพื้นที่ฝ่ายทหาร และเป็น ผบ. ปฏิบัติการในการถวายความปลอดภัยแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ, สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ-วลัยลักษณ์ ในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชอนุสาวรีย์พระบรมรูป สมเด็จพระชนกนาถ ที่โรงพยาบาลนครพนม ในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ และพระราชทานเพลิงศพ พระเทพสิทธาจารย์ ณ วัดศรีเทพประดิษฐาราม จังหวัดนครพนม ใน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ งานในหน้าที่ ผบ. ปฏิบัติการ เป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะต้องเป็นผู้บังคับบัญชาของหน่วยพลเรือน, ตำรวจ, ทหาร และ อส. ในการถวายอารักขานับเป็นงานที่ท้าทายและยากลำบากอย่างยิ่งในสถานการณ์เช่นนี้ แต่ น.อ. ประเสริฐ ฯ ก็ได้ใช้ความสามารถ ความรอบรู้และประสบการณ์จนงานที่ได้รับมอบหมายนี้ประสบผลสำเร็จอย่างดียิ่ง

งานสำคัญต่อไปได้แก่งานตรวจเยี่ยมหน่วยในบังคับบัญชา ซึ่งเรียงรายอยู่ตามลำแม่น้ำโขงมีอาณาเขตถึง ๔ จังหวัด เป็นระยะทาง ๘๕๗ กิโลเมตร มีหน่วยรองกว่า ๑๐ หน่วย น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้ใช้เวลาออกตรวจเยี่ยมหน่วยทุกหน่วย และเข้าไปศึกษาภูมิประเทศที่สำคัญเกือบทุกแห่ง แม้จะเป็นที่ที่มีความยากลำบากและอันตราย รวมทั้งได้ลงเรือออกลาดตระเวนร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชา ในพื้นที่มีความล่อแหลมจากการกระทำของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงลักษณะผู้นำทหารที่ดีเลิศ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญและกำลังใจที่ดี สำหรับการปฏิบัติงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย

เสร็จจากการเยี่ยมเยียนหน่วยในบังคับบัญชา น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้ริเริ่มปรับปรุงงานด้านยุทธการและการข่าว ซึ่งเป็นหัวใจของงานในหน้าที่ของ นปข. ทั้งนี้เพื่อให้ได้ผลงานที่คุ้มค่ากับที่ทางราชการได้ทุ่มเททั้งกำลังพลและงบประมาณให้กับหน่วยนี้ นอกจากนั้นได้

วางระบบงานส่งกำลังบำรุงของหน่วย ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน เพื่อให้กำลังรบของ นปข. พร้อมรบตลอดเวลา

ในด้านการประสานงานกับหน่วยราชการอื่นในพื้นที่ น.อ. ประเสริฐ ฯ จะรับดำเนินการเองเป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งงานด้านสังคมภายนอกหน่วยก็ไม่เคยขาด แม้จะเป็นผู้ไม่ดื่มสุราหรือสูบบุหรี่เลย ทำให้เป็นที่นิยมชมชอบของข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมาก และส่งผลให้หน่วยราชการอื่นมีความเชื่อถือ นปข. เป็นอย่างมาก

การทำงานของ น.อ. ประเสริฐ ฯ ที่ นปข. เท่าที่ผ่านมานับเป็นการทำงานตามอุดมคติ ซึ่งได้กล่าวไว้ในวันรับหน้าที่ทุกประการ เป็นการทำงานโดยไม่คิดถึงความเหนื่อยยาก แม้ในบางครั้งที่เจ็บป่วยก็ไม่เคยหยุดยั้งการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการออกเยี่ยมเยียนหน่วยที่ห่างไกล จนกระทั่งบางเดือนแทบจะไม่มีโอกาสกลับไปเยี่ยมครอบครัวที่กรุงเทพ ฯ เพราะติดงานในหน้าที่พิเศษซึ่งจะมีอยู่เสมอเป็นประจำสำหรับ นปข.

ในปลายเดือนเมษายน ๒๕๒๓ น.อ. ประเสริฐ ฯ มีภารกิจต้องกลับไปกรุงเทพฯ เพื่อติดต่อราชการสำคัญเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของ นปข. รวมทั้งรับทราบรายละเอียดจากกรมข่าวทหารเรือ เกี่ยวกับเรื่องที่ผู้บัญชาการทหารเรืออินโดนีเซียและคณะ จะเดินทางมาเยี่ยม นปข. ในกลางเดือน พฤษภาคม ๒๕๒๓ ในฐานะที่เคยเป็นผู้ช่วยทูตทหารเรือประจำกรุงจาการ์ตา และมีความคุ้นเคยกับผู้บัญชาการทหารเรืออินโดนีเซียมาก่อน น.อ. ประเสริฐฯ จึงมีความตั้งใจที่จะให้การต้อนรับอย่างสมเกียรติและดีที่สุด เพื่อชื่อเสียงของ นปข. และกองทัพเรือ

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้นั่งทำงานอยู่ที่ห้องทำงานจนถึงเวลา ๐๙๓๐ จึงได้ออกเดินทางไปยังสนามบินนครพนม เพื่อเดินทางเข้ากรุงเทพฯ โดยเครื่องบินแอฟโร่แบบเดียวกับที่เดินทางมานครพนมเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๒ และกับผู้ร่วมเดินทางคนเดิมคือ นายสมพร กลิ่นพงษา ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม และเครื่องบินเครื่องนี้ได้ประสบอุบัติเหตุตกลงที่บริเวณ ต. คลองสี่ อ. คลองหลวง จ. ปทุมธานี

ก่อนถึงสนามบินดอนเมืองเพียงไม่กี่กิโลเมตร ทำให้ น.อ. ประเสริฐ ฯ เสียชีวิต และผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมบาดเจ็บสาหัส

การจากไปของ น.อ. ประเสริฐ ฯ อย่างไม่คาดฝันเช่นนี้ ทำให้ข้าราชการ นปข. ต้องเศร้าสลดเสียใจอย่างยิ่ง เพราะต้องขาดผู้นำที่เพรียบพร้อมด้วยความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมที่สูงส่งไป ถึงแม้เวลาจะล่วงเลยมาหลายเดือนแล้วก็ตาม น.อ. ประเสริฐ ฯ ก็ยังอยู่ในความทรงจำของข้าราชการ นปข. ตลอดเวลา ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้โปรดดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ น.อ. ประเสริฐ ฯ จงไปสู่ที่สุคติในสรวงสวรรค์ และขอให้ครอบครัวของ น.อ. ประเสริฐ ฯ จงมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในชีวิตตามที่ปรารถนาจงทุกประการ.

ข้าราชการหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง

กันยายน ๒๕๒๓

อาลัยเพื่อน

ทันทีที่ข่าวการประสบอุบัติเหตุและข่าวการถึงมรณกรรมของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช แพร่ไปได้ก่อให้เกิดความรู้สึกเสียใจและเสียดายอย่างสุดซึ้งในหมู่พวกเรา นทน. วทร. รุ่นที่ ๑๑ ปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยทั่วกัน

เสียใจ เสียดายที่เราได้เสียเพื่อนและนายทหารเรือที่มีคุณสมบัติครบถ้วนและดีที่สุดคนหนึ่งของเราไป

จากการที่ได้ร่วมศึกษาในวิทยาลัยการทัพเรือตลอดเวลา ๖ เดือน และจากการที่ได้รู้จักมักคุ้นกันมาในอดีต เป็นที่ประจักษ์แก่พวกเราว่า นาวาเอก ประเสริฐ ฯ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงคนหนึ่งเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่กองทัพเรือได้มอบความรับผิดชอบให้ในอดีตทุกประการ ในด้านอุปนิสัยใจคอ นาวาเอก ประเสริฐ ฯ เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มานะบากบั่น มีความคิดริเริ่มที่ดีซึ่งล้วนเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่กองทัพเรือต้องการอย่างยิ่ง และไม่เป็นที่สงสัยแก่พวกเราเลยว่า ในชีวิตครอบครัวและความเป็นเพื่อนนั้นนาวาเอก ประเสริฐ ฯ เป็นผู้ที่โอบอ้อมอารีและมีความรับผิดชอบสูงส่งอย่างแน่นอน

การจากไปของเพื่อนร่วมรุ่นของพวกเรา นทน. วิทยาลัยการทัพเรือรุ่น ๑๑ จึงนับได้ว่าเป็นการสูญเสียของกองทัพเรือ และครอบครัวของนาวาเอก ประเสริฐ ฯ อย่างใหญ่หลวงด้วยเช่นกัน

ตำแหน่งหน้าที่สุดท้ายซึ่งได้รับแต่งตั้งเมื่อจบการศึกษาจากวิทยาลัยการทัพเรือ คือ ผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขง ภายใต้การควบคุมทางยุทธการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน เมื่อได้ด่วนถึงมรณกรรมในระหว่างปฏิบัติหน้าที่นี้ จึงนับว่าเป็นความสูญเสียของกระทรวงกลาโหมและชาติไทยอีกโสดหนึ่งด้วย

ในโอกาสพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช พวกเราคณะนายทหารนักเรียนวิทยาลัยการทัพเรือ รุ่นที่ ๑๑ ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้วิญญาณของนาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ ฯ

คณะนายทหารนักเรียนวิทยาลัยการทัพเรือ รุ่นที่ ๑๑

คำอาลัยจากเพื่อน รร. สธ. ทร. รุ่นที่ ๒๕

น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช เป็นเพื่อนรุ่นพี่ที่ผมได้มีโอกาสคลุกคลีด้วยพอสมควร เริ่มต้นจากการร่วมกันไปขอรับการฝึกหัดยูโด จากนักเรียนอาวุโสที่ชายหาดเกล็ดแก้ว เมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนนายเรือชั้นที่ ๑, ๒ ซึ่งแสดงให้เห็นธาตุแท้และความเป็นนักสู้ทั้ง ๆ ที่ น.อ. ประเสริฐ ฯ เป็นคนร่างเล็กจากนั้นเมื่อจบเป็นนายทหารแล้ว ผมก็ยังมีโอกาสได้ทำงานร่วมกันในกองเรือยุทธการ เรียนร่วมกันในโรงเรียนและสถาบันศึกษาหลายแห่ง อาทิเช่น ในโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ และในคราวสุดท้าย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ก็ยังได้มีโอกาสศึกษาร่วมกันอีกในวิทยาลัยการทัพเรืออีกครั้งหนึ่ง

จากการที่ได้มีโอกาสศึกษาร่วมกันโดยเฉพาะในโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ น.อ. ประเสริฐ ฯ เป็นนักศึกษาที่ชอบแสดงความคิดเห็น ตรงไปตรงมา เมื่อได้รับมอบงานจะทำโดยต่อเนื่องโดยไม่คำนึงถึงเวลาค่ำมืด ทั้ง ๆ ที่สมัยนั้น พ.ศ. ๒๕๐๗ การคมนาคมเข้าซอยแบริ่ง ซึ่งเป็นบ้านของ น.อ. ประเสริฐ ฯ อยู่ที่นั่นยังไม่สะดวก ต้องนั่งแท้กซี่กลับด้วยกันหลังจากทำงานมอบเสร็จ

โดยสรุป น.อ. ประเสริฐ ฯ มีจิตใจเป็นนักต่อสู้ ตั้งใจจริงทั้งในการทำงานและการศึกษาจึงเป็นนายทหารที่ก้าวหน้า มีคุณสมบัติพร้อมและเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานในตำแหน่งสำคัญ ๆ ของกองทัพเรือ โดยเฉพาะในตำแหน่งสุดท้ายของท่าน "ผบ. นปข." เป็นเครื่องยืนยัน ดังนั้นการสูญเสีย น.อ. ประเสริฐ ฯ ครั้งนี้ นับว่ากองทัพเรือได้สูญเสียนายทหารที่เป็นกำลังสำคัญยิ่งไปคนหนึ่ง

ผมเชื่อมั่นว่ากรรมดีและบุญกุศลที่ น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้ประพฤติปฏิบัติไว้เมื่อยังมีชีวิตอยู่ และที่บรรดาญาติ – มิตร ผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเพื่อนร่วมโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ รุ่น ๒๕ ซึ่งรักในคุณงามความดีของ น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้ร่วมกันบำเพ็ญจะบันดาลให้ ดวงวิญญาณ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ.

นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ รุ่นที่ ๒๕

น.อ. โกวิทย์ วัฒนธรรม ร.น.

คำไว้อาลัยแด่
น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช

ณ ๒๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นวันที่คณะนายทหารเรือรุ่น พ.ศ. ๒๔๙๖ ได้รับทราบข่าวการเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุของเพื่อนร่วมรุ่นไปคือ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช ด้วยเครื่องบินโดยสารภายในประเทศตก ที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ข่าวการจากไปของเพื่อนรักอย่างไม่มีวันกลับมาในครั้งนี้ นอกจากจะนำความเศร้าโศกเสียใจอย่างสุดซึ้งมาสู่บรรดาเพื่อนฝูงมิตรสหายแล้วยังนำความทุกข์ระทมใจมาสู่ครอบครัว ผู้บังคับบัญชา และผู้ใต้บังคับบัญชาอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพราะว่า น.อ. ประเสริฐฯ ได้เคยทำหน้าที่เป็นมิตรที่ดี หัวหน้าครอบครัวที่ดี ผู้บังคับบัญชาที่ดี และเป็นนายทหารเรือที่ดี จึงเป็นการยากที่จะพรรณนาถึงความเศร้าโศกในการพลัดพรากจากไปของเพื่อนที่ดีในครั้งนี้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรได้

น.อ. ประเสริฐฯ ได้มีชีวิตคลุกคลีกับพวกเรามานับแต่เมื่อครั้งยังมีโรงเรียนเตรียมนายเรือ และตั้งอยู่ในพระราชวังเดิม ธนบุรี ๒ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๙ เมื่อครั้งโรงเรียนนายเรืออยู่ที่เกล็ดแก้ว อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ๔ ปี และเมื่อโรงเรียนนายเรือได้ย้ายมาอยู่ประจำที่จังหวัดสมุทรปราการอีก ๑ ปี จึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนเดียวกัน เราได้ถูกหล่อหลอมจิตใจให้เป็นทหาร ให้มีความรักชาติราชนาวี มีความประพฤติดี มีความสามัคคีต่อกัน และยังได้รับการปลูกฝังให้มีความรู้อีกด้วย ยิ่งกว่านั้น เรายังได้ไปฝึกภาคทะเลร่วมกินอยู่หลับนอนบนเรือหลวงโพสามต้นลำเดียวกันถึง ๖ เดือนกับ ๒๖ วัน โดยที่รุ่นเราโชคดีได้เคยเดินทางไกลไปร่วมพิธี Coronation ของสมเด็จพระราชินี Elizabeth ที่ ๒ แห่งประเทศอังกฤษเมื่อเดือนเมษายน ๒๔๙๖ และเราได้แวะเยี่ยมเมืองท่าต่างประเทศถึง ๑๙ เมือง และนับเป็นประเทศได้ถึง ๑๔ ประเทศด้วยกัน นับได้ว่าเราได้เพิ่มความสนิทสนมทราบซึ้งถึงจิตใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี น.อ. ประเสริฐฯ เป็นเพื่อนที่ดี มีมิตรจิตมิตรใจต่อเพื่อนฝูง และรวมทั้งครอบครัวของเพื่อนด้วย

อย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีความรักใคร่ต่อเพื่อนด้วยน้ำใสใจจริง สรรเสริญและยินดีในการงาน ความเจริญ ความดีของเพื่อน ด้วยเหตุนี้ น.อ. ประเสริฐ ฯ จึงเป็นที่รักและนับถือของเพื่อน ๆ ตลอดจนครอบครัวของเพื่อนดังกล่าวแล้ว

ส่วนในด้านความรู้ความสามารถของ น.อ. ประเสริฐ ฯ นั้น ก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ดีมากทีเดียว คือได้สำเร็จออกมาเป็นนายทหารในลำดับอาวุโสที่ ๒ ของรุ่น เมื่อออกมารับราชการในกองเรือยุทธการอยู่หลายปีก็เป็นที่รักและเคารพของผู้ใต้บังคับบัญชา และเป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของผู้บังคับบัญชาชั้นสูงอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพราะว่า น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้วางตัวสมเป็นนายที่ดี กล่าวคือ เป็นผู้ตั้งอยู่ในความเพียรพยายามปฏิบัติราชการอย่างเต็มความสามารถเป็นผู้ไม่มีความพยาบาทโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อผู้น้อย มีความเคารพกตัญญูต่อพระ-รัตนตรัย พระมหากษัตริย์ บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ มีความโอบอ้อมอารีต่อทหารทุกคน เป็นผู้รู้จัก เหตุผล ตน ประมาณ กาล สถานและบุคคล บำบัดทุกข์ บำรุงสุขผู้น้อย ไม่หูเบา และไม่ลำเอียง เกื้อกูลผู้น้อยตามผลแห่งงานด้วยความยุติธรรม เป็นผู้มีจิตใจมั่นคงเข้มแข็ง ไม่หวาดหวั่นสะดุ้งแก่ภัยใกล้และไกล ด้วยเหตุนี้ น.อ. ประเสริฐ ฯ นอกจากจะเป็นที่ไว้เนื้อเชื่อใจของผู้บังคับบัญชาแล้ว ยังเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นายทหารเรือรุ่นน้อง ๆ ที่จะนำไปประพฤติปฏิบัติตามต่อไป

ครั้งต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้รับคัดเลือกจากกองทัพเรือให้ไปดำรงตำแหน่งผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือ ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงจาการ์ตา นับว่าเป็นผู้ที่มีความโชคดีและสามารถที่สุดในรุ่นผู้หนึ่ง เป็นเกียรติประวัติในการรับราชการแก่ตัวเอง และวงศ์ตระกูล นำความปลื้มปีติและยินดีมาสู่เพื่อนคณะนายทหารรุ่น ๙๖ เป็นอย่างมาก ในขณะที่ปฏิบัติราชการเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือในต่างประเทศเป็นเวลา ๓ ปี นั้น น.อ. ประเสริฐ ฯ ก็ได้นำชื่อเสียงและความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศมาสู่ราชนาวีและประเทศชาติเป็นอย่างมากเช่นกัน สมกับเจตนารมย์ที่ทางราชการได้คัดเลือกไป ครั้นเมื่อเดินทางกลับจากประเทศอินโดนีเซียมารับราชการในกองทัพเรือ ก็ได้รับคำสั่งให้ไปเป็นผู้บังคับการโรงเรียนชุมพลทหารเรือเกล็ดแก้ว อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และในโอกาสนั้นก็ได้รับ

การแต่งตั้งให้เป็นราชองครักษ์โดยตำแหน่งสนองพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้า-อยู่หัว นับแต่ปีนั้นเป็นต้นมา และจากนั้นต่อมาก็ได้รับการคัดเลือกและไว้วางใจจากกองทัพเรือให้ไปดำรงตำแหน่งที่สำคัญคือ เสนาธิการกองเรือลำน้ำ กองเรือยุทธการ และผู้บังคับหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขงอันเป็นตำแหน่งสุดท้ายในชีวิตของเพื่อน น.อ. ประเสริฐ ฯ ได้ใช้ความรู้ความสามารถและคุณสมบัติของผู้บังคับบัญชาที่ดีดังได้กล่าวมาแล้วปกครองบังคับ-บัญชาทหารในหน่วยปฏิบัติการตามลำแม่น้ำโขงอย่างดีเลิศ มีผลทำให้ทหารในบังคับบัญชามีจิตใจเข้มแข็ง สมัครสมานสามัคคี ตั้งใจปฏิบัติราชการเพื่อปกป้องประเทศชาติอย่างได้ผล และในวันนั้นที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๒๓ อันเป็นวันสุดท้ายในชีวิตของเพื่อนก็มาถึง น.อ. ประเสริฐฯ ได้โดยสารเครื่องบินแอฟโร่ ซึ่งเป็นสายการบินภายในประเทศจากจังหวัดนครพนม เพื่อมาราชการในกรุงเทพมหานครในเครื่องบินลำนั้นได้มีพระภิกษุรวมอยู่กับผู้โดยสารคนอื่น ๆ มีจำนวน ๕ รูป ซึ่งเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่เครื่องบินกำลังลดระดับลงเพื่อจะเข้าสู่ทางวิ่งของสนามบินดอนเมืองอยู่นั้น เครื่องบินได้เสียการทรงตัวเนื่องจากอากาศวิปริต และตกที่อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานีดังได้กล่าวแล้ว และพระภิกษุทั้ง ๕ รูปนั้น ก็ได้มรณภาพร่วมกับเพื่อน น.อ. ประเสริฐ ฯ เป็นข่าวที่น่าสังเวชสลดใจแก่เพื่อนร่วมรุ่นมากทีเดียว เขาได้จากเราไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับ

เราท่านย่อมทราบดีว่า การตายนั้นนับว่าเป็นความทุกข์อย่างหนึ่งของคนเรา แต่เราก็ไม่สามารถที่จะหลบหนีจากการตายไปได้เลย ทุกคนต้องตาย คนที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูงก็ตาย คนที่ไม่มียศเลยก็ตาย คนรวยระดับมหาเศรษฐีก็ตาย คนจนก็ตาย คนฉลาดดีมีปัญญามากก็ตาย คนโง่เขลาเบาปัญญาก็ตาย แต่การเกิดมาทั้งที และตายจากโลกนี้ไปนั้นก็ควรต้องฝากและจารึกความดีไว้ในโลก การตายจากไปของ น.อ. ประเสริฐ ฯ เพื่อนรักในคราวนี้มิได้ตายไปเปล่า แต่ได้ฝากคุณความดีไว้ในโลกตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว สมดังพระพุทธภาษิตที่ว่า "รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ" "นามรูปเท่านั้นที่แตกดับไป แต่ชื่อโคตร คุณความดี หาย่อยยับไปไม่"

เราชาวพุทธยังทราบดีอีกว่า การตายของคนเรานั้นย่อมมีเหตุปัจจัย ๔ อย่างด้วยกัน คือ การตายเนื่องจากหมดอายุ การตายเนื่องจากหมดกรรม การตายเนื่องจากหมดทั้งอายุและกรรม และการตายเนื่องจากอุบัติเหตุ อีกประการหนึ่งเมื่อตายหรือจุติจิตดับแล้วก็ย่อมไปเกิดหรือปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นทันที โดยไม่มีระหว่างคั่น และจะไปเกิดเป็นอะไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาวะของจิตใจว่าผ่องใสหรือเศร้าหมองจากกิเลส ถ้าจิตใจผ่องใสก็ไปเกิดที่ดีคือ สุคติ (มนุษย์ ๑ และ สวรรค์ ๖) ถ้าจิตใจเศร้าหมองก็จะไปเกิดที่ไม่ดีคือทุคติ (นรก เปรต อสุรกาย และเดรัจฉาน) ดังพระพุทธภาษิตที่กล่าวรับรองว่า "จิตฺเต อสงฺกิลิฏฺเฐ สุคติ ปาฏิกงฺขา" "จิตที่ไม่เศร้าหมอง จิตที่ผ่องใสด้วยอำนาจของกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งต้องไปเกิดในที่สุคติ อย่างไม่ต้องสงสัย" และ "จิตฺเต สงฺกิลิฏฺเฐ ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา" "จิตที่เศร้าหมองด้วยกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อตายก็จะต้องไป ทุคติ โดยไม่ต้องสงสัย" แต่สำหรับ น.อ. ประเสริฐ ฯ นั้น เป็นผู้มีจิตใจมั่นคงเข้มแข็งประกอบกับได้สะสมคุณความดีไว้มาก ดังได้กล่าวแล้ว จึงอนุมานเอาได้ว่า จะต้องไปเกิดในที่ดีแน่นอน

ท้ายที่สุดนี้ คณะนายทหารเรือ รุ่น พ.ศ. ๒๔๙๖ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ สังฆานุภาพ และบุญญานุภาพ จงเป็นพลวปัจจัย ดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ น.อ. ประเสริฐ เดี่ยววานิช จงสถิตอยู่ ณ สุคติภพ ประสบแต่ความสุข เกษมสำราญ ทุกทิวาราตรีกาลเทอญ.

คณะนายทหารเรือรุ่น พ.ศ. ๒๔๙๖

อาลัยลูก

ลูกที่รักยิ่ง

ลูกเป็นลูกคนโตของพ่อและแม่ พ่อและแม่รักลูกมาก ลูกเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ตั้งแต่เล็กจนโตไม่เคยทำให้พ่อและแม่เสียใจ ลูกเรียนเก่ง ลูกน่ารัก ลูกเป็นทุก ๆ อย่างที่ดี พ่อแม่รักและเป็นห่วงลูกเสมอ และเป็นห่วงมากขึ้นเมื่อลูกตัดสินใจเรียนทหาร พ่อและแม่คอยติดตามไปเยี่ยมลูกทุกครั้งเมื่อมีโอกาส ไม่ว่าลูกจะย้ายไปอยู่ที่ไหน แม้แต่อินโดนีเซียก็ตามไปเยี่ยมลูก เมื่อลูกกลับมาเมืองไทยพ่อและแม่ดีใจ และคิดว่าจะไปเยี่ยมลูกที่นครพนม แต่พ่อและแม่ยังไม่มีโอกาส ลูกก็มาด่วนจากไปเสียก่อน ทันทีที่พ่อและแม่รู้ว่าลูกจากไปแล้ว ความรู้สึกของพ่อและแม่บอกไม่ถูก รู้แต่ว่าหนักอึ้งไปหมด เป็นการเศร้าเสียใจมากที่สุดในชีวิตของพ่อและแม่

ลูกรักไม่ว่าลูกอยู่ที่ใด ขอให้รู้ด้วยเถิดว่าพ่อและแม่รักและห่วงลูกเสมอ และขอให้ลูกได้เกิดเป็นลูกของพ่อและแม่อีก และขอให้กุศลบุญที่ได้กระทำมาให้ดวงวิญญาณของลูกจงไปสู่สุคติด้วยเทอญ.

พ่อและแม่

อาลัยจากลูก

การจากไปอย่างกะทันหันและไม่กลับมาของพ่อ เป็นการจากที่ลูกอาลัย และเศร้าโศกที่สุด พ่อพูดเสมอว่าเรามีกันอยู่สี่ชีวิต แม้ว่าเวลานี้ลูกและแม่จะอยู่ตามลำพังเพียงสามชีวิตก็ตาม ขอพ่ออย่าได้เป็นห่วงเลย

พ่อจากลูกไปแล้ว แต่ความรัก ความเมตตา ความอบอุ่น ที่พ่อให้แก่ลูก และความเคารพรักบูชาที่ลูกมีต่อพ่อ ยังคงดำรงอยู่ตลอดกาล ความดีงามพร้อมมูลของพ่อ เป็นความภาคภูมิใจของลูก ลูกจะยึดถือความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันอดทน และความรักเกียรติ รักศักดิ์ศรีของพ่อ เป็นตัวอย่างที่ดีตลอดไป

ลูกขอวิงวอนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายขอได้โปรดนำดวงวิญญาณของพ่อไปสู่สุขบนสวรรค์

หนึ่ง – สอง

"คิดถึงพี่"

การคิดถึงบุคคลหนึ่งอันเป็นสุดที่รักย่อมนำมาซึ่งความสุข แต่บุคคลที่คิดถึงนั้นได้จากไปชั่วชีวิตย่อมทุกข์ทรมานผู้ที่ถูกทอดทิ้งอยู่เบื้องหลังอย่างสุดประมาณ ผู้ที่เคยประสบ-การณ์เช่นนี้เท่านั้น ที่จะทราบว่าเป็นความเศร้าโศกอาลัยสุดที่จะพรรณนาเป็นตัวอักษรให้มีความหมายชัดแจ้งได้

แม้จะทราบดีว่า มนุษย์ทุกรูปทุกนามย่อมตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย หามีใครหลีกพ้นไม่ ถึงกระนั้น **คิว** ก็อดที่จะเศร้าสลดอาวรณ์ในการจากไปอย่างกะทันหันของพี่อย่างท่วมท้นมิได้

ไม่นับระยะที่พี่ได้มาอยู่กับป๋าและแม่เป็นเวลาสิบสามปี ชีวิตของคิวได้อยู่ร่วมทุกข์สุขกับพี่เพียงสิบแปดปีเศษ ตลอดเวลาที่ผ่านมาพี่ไม่ได้เป็นเฉพาะคู่ทุกข์คู่สุขของคิว แต่เป็นทั้งเพื่อน ทั้งพี่ และพ่อ ไปในตัว

ทุกข์สุขนานัปการตั้งแต่เราได้ใช้ชีวิตร่วมกัน ทั้งในการดำเนินชีวิตการเลี้ยงดูอบรมลูก ความประพฤติ และการปฏิบัติตนของพี่ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่คิวรำลึกถึงอยู่อย่างแน่นแฟ้น และตลอดไป ทั้งนี้เพราะคิวได้เคยร่วมชีวิตอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกับบุคคลซึ่งควรแก่ความรักความเคารพ

คิวขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจกุศลผลบุญที่คิวได้ทำมา และกำลังจะทำต่อไปประมวลเข้ากับกุศลบุญบารมีทั้งหลายที่พี่ได้สะสมมา เป็นปัจจัยบารมีให้ดวงวิญญาณของพี่ได้เสวยสุขในสัมปรายภพ สมดังปรารถนา.

คิว

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช เจ้าภาพเห็นว่าควรจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นอนุสรณ์และเป็นบรรณาการแด่ท่านที่กรุณามาเป็นเกียรติในงานนี้ การจะเลือกเรื่องประเภทใดมาจัดพิมพ์นั้น เจ้าภาพได้คำนึงถึงว่าผู้วายชนม์เมื่อสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนายเรือแล้วได้รับราชการในกองทัพเรือมาตลอดชีวิต ควรจะเลือกเรื่องที่เกี่ยวกับทหารเรือ จึงได้กราบเรียนขอเรื่องจาก พลเรือโท ประพัฒน์ จันทวิรัช ผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือฝ่ายกำลังพล ก็ได้รับความเมตตาจากท่านโดยได้มอบเรื่อง "เรือรบไทยไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซีย" ดิฉันในนามของเจ้าภาพขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่งหนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนี้ จะสำเร็จด้วยดีไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความกรุณาจาก นาวาเอก ชัชวาลย์ คงดิศ นาวาเอก ประวิทย์ ศิวรักษ์ และนาวาเอก จำลอง กิจสมบัติ ในการติดต่อโรงพิมพ์ ดำเนินการจัดพิมพ์ เช่นการพิสูจน์อักษร การเข้ารูปเล่มจนหนังสือเล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดีทุกประการ ดิฉันขอขอบคุณทุกท่านที่ได้กล่าวนามมาไว้ ณ ที่นี้ด้วย

วรรณิภา เดี่ยววานิช

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ครั้งนี้ ยังมีท่านผู้มีพระคุณท่านหนึ่ง หากจะไม่กล่าวถึงก็คงจะทำให้หนังสืออนุสรณ์เล่มนี้ขาดความสมบูรณ์ไป ท่านผู้นี้คือ ท่านเจ้าคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร ท่านเจ้าคุณฯ เป็นญาติสนิทที่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง เมื่อท่านเจ้าคุณฯ ได้ทราบข่าวการถึงแก่กรรมของ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ก็ได้ร่วมแสดงความเศร้าสลดเสียใจพร้อมทั้งไปร่วมในพิธีสวดพระอภิธรรมหลายครั้ง นอกจากนี้ ในงานบำเพ็ญกุศลศพ ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน ตลอดจนงานพระราชทานเพลิงศพที่สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีนี้ ท่านก็มีส่วนช่วยเหลือและเป็นธุระในเรื่องต่าง ๆ อย่างมาก ซึ่งเจ้าภาพขอกราบพระคุณท่านเจ้าคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ เป็นอย่างยิ่งในโอกาสนี้

เจ้าภาพ

เรือรบไทยไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซีย

โดย

พลเรือโท ประพัฒน์ จันทวิรัช

คำนำ

คุณวรรณิภา เดี่ยววานิช ได้ขอร้องให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนเรื่องสั้น ๆ ตามที่เห็นสมควรลงในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ข้าพเจ้าสนองรับด้วยความเต็มใจและมีความยินดีที่จะได้มีโอกาสสละกำลังกายและใจเป็นมิตรพลีแด่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผู้เป็นทั้งศิษย์และมิตรที่รักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็นว่านาวาเอก ประเสริฐ ฯ ได้เคยรับราชการเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา อินโดนีเซียเป็นเวลา ๓ ปี ได้เสริมสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างกองทัพเรือไทยกับกองทัพเรืออินโดนีเซียไว้อย่างดียิ่ง ตลอดจนเป็นผู้แทนที่ดีเยี่ยมของกองทัพเรือในต่างประเทศท่านหนึ่ง อันเป็นผลงานสำคัญในชีวิตราชการของนาวาเอก ประเสริฐ ฯ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า เรื่องที่จะเขียนควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอินโดนีเซียและทหารเรือเท่าที่จะทำได้และในที่สุดก็ได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียของเรือรบไทยตั้งแต่ครั้งแรกมาจนถึงปัจจุบันเท่าที่จะค้นหาหลักฐานได้ในเวลาจำกัด การรวบรวมเรื่องนี้ได้กระทำในรูปจดหมายเหตุซึ่งมีเฉพาะสารสำคัญของการเยี่ยมแต่ละครั้งและมีรายละเอียดเกี่ยวกับทางเรือในด้านวัตถุ บุคคลและการเดินเรือเท่าที่จะหาได้ เพื่อความสะดวกของผู้ที่ต้องการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติม ข้าพเจ้าได้ทำเชิงอรรถระบุที่มาของเรื่องต่าง ๆ และทำบรรณานุกรมไว้ด้วย

เพื่อความสะดวกและความเข้าใจของผู้อ่านที่อาจไม่ได้ติดตามประวัติของทหารเรือไทยมาแต่ต้น จะได้ไม่ต้องสงสัยและคิดเปรียบเทียบชั้นยศในสมัยต่าง ๆ ข้าพเจ้าได้เรียกชื่อยศของนายทหารเรือในเรื่องนี้ตามแบบที่ใช้กันในปัจจุบันทั้งหมด ทั้งนี้ ตามข้อเท็จจริง การเรียกชื่อยศทหารเรือได้มีการเปลี่ยนแปลงหลายครั้ง คือ

ในระหว่าง ร.ศ. ๑๐๗ (พ.ศ. ๒๔๓๑) กับ ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) ยศนายทหารเรือ ตามลำดับจากต่ำไปหาสูงคือ รองนายเรือจัตวา รองนายเรือตรี นายเรือจัตวา นายเรือตรี นายเรือจัตวาทัพเรือ นายเรือโท นายเรือเอก นายเรือเอกทัพเรือ นายพลเรือจัตวา นายพลเรือตรี นายพลเรือโท นายพลเรือเอก นายทัพเรือ

ในระหว่าง ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) กับ พ.ศ. ๒๔๕๔ ยศนายทหารเรือตามลำดับจากต่ำไปหาสูงคือ นายเรือตรีผู้ช่วย นายเรือตรี นายเรือโทผู้ช่วย นายเรือโท นายเรือเอกผู้ช่วย นายเรือเอก นายพลเรือจัตวา นายพลเรือตรี นายพลเรือโท นายพลเรือเอก นายทัพเรือ

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นต้นมา ยศนายทหารเรือตามลำดับจากต่ำไปหาสูงคือ นายเรือตรี นายเรือโท นายเรือเอก นายนาวาตรี นายนาวาโท นายนาวาเอก นายพลเรือจัตวา นายพลเรือตรี นายพลเรือโท นายพลเรือเอก จอมพลเรือ ต่อมาเมื่อมีทหารหญิง ได้ตัดคำว่า "นาย" ออกทุกชั้น

สำหรับคำนำหน้าเรือรบและเรือช่วยรบก็มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับเช่นเดียวกัน คือ ในสมัยแรกใช้คำว่า "เรือ" นำหน้าชื่อเรือเหมือนกันหมดไม่ว่าจะเป็นเรือรบหรือเรือช่วยรบ เช่น เรือพิทยัมรณยุทธ เรือยงยศอโยชฌิยา เรือจำเริญ เป็นต้น ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเป็นใช้ "ร. พ. ท." นำหน้าชื่อเรือพระที่นั่ง "ร. ร. ล." นำหน้าชื่อเรือรบทั่ว ๆ ไป "ร. พ. ล." นำหน้าชื่อเรือพิฆาตตอรบีโด "ร. ต. ล." นำหน้าชื่อเรือตอรบีโด และ "ร. ล." นำหน้าชื่อเรือช่วยรบ ในที่สุดได้ใช้ "ร. ล." (เรือหลวง) นำหน้าชื่อเรือรบและเรือช่วยรบทุกชนิดเหมือนกันหมด เว้นแต่ "ร. พ. ท." ยังคงใช้ต่อมาจนเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่สอง) ปลดระวางและเปลี่ยนสภาพเป็น "ร. ล. อ่างทอง" (ลำที่หนึ่ง) ไป

ข้าพเจ้าได้ใช้ชื่อ ชื่อสกุล บรรดาศักดิ์ และฐานันดรศักดิ์ ของบุคคลที่ปรากฏในเรื่องตามที่เป็นอยู่ในเวลานั้นและได้พยายามค้นหาชื่อ ชื่อสกุล บรรดาศักดิ์ ครั้งสุดท้ายของท่านไว้ด้วยเท่าที่จะทำได้

เนื่องจากในการเดินทางไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียแต่ละครั้งได้กล่าวถึงเมืองต่าง ๆ ที่เรือรบไทยแวะเยี่ยมไว้ทุกเมือง ท่านที่ไม่คุ้นเคยกับชื่อเมืองในอินโดนีเซียอาจสงสัยว่าเมืองชื่อใดบ้างเป็นเมืองในอินโดนีเซีย จึงขอชี้แจงเพิ่มเติมว่า ตำบลหรือเมืองในอินโดนีเซียที่เรือรบไทยแวะเยี่ยมมีดังนี้

เกาะชะวา ปั๋ตตาเวี่ยหรือจาการ์ตา สุราบายา สมารัง เชริบอน

เกาะบาหลี บุเลเลง

เกาะสุมาตรา เบลาวัน

เกาะบังกา มุนตอค

เกาะบอร์เนียว บาลิคปาปั่น

เกาะสุละเวสี (เซเลเบส) มาคัสซาร์

เกาะบินทัน เกาะบิลลิทัน

ข้าพเจ้าขออุทิศวิทยาทานอันเกิดจากส่วนดีของเรื่องนี้ให้แก่ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผู้ล่วงลับไปแล้ว ผู้เป็นทั้งศิษย์และมิตรที่รักของข้าพเจ้า ขออำนาจกุศลบุญราศีอันนี้จงเป็นพลังปัจจัยสนองให้นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ประสบความสุขตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ เทอญ.

พลเรือโท ประพัฒน์ จันทวิรัช

กรกฎาคม ๒๕๒๓

เรือรบไทยไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซีย

การส่งเรือรบไปเยี่ยม (Visit) น่านน้ำของประเทศอื่น เป็นประเพณีทางเรือที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาช้านาน ความมุ่งหมายของการเยี่ยมน่านน้ำก็เพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศ เพื่อเป็นการอวดธง (Showing the Flag) อันเป็นการแสดงเอกราชอธิปไตยของชาติเจ้าของธงหรือเจ้าของเรือรบเพื่อแสดงนาวิกานุภาพของตนให้ปรากฏ ตลอดจนเพื่อให้ทหารเรือของตนได้รู้จักการเดินเรือในน่านน้ำอื่น ๆ และได้เปิดหูเปิดตาเห็นสภาพความเจริญ (หรือความเสื่อม) ของบ้านเมืองที่ไปเยี่ยมนั้น เพื่อให้สมกับมติที่ว่า "ร่วมเครือนาวี จักยลปฐพีไพศาล" (Join the Navy and See the World) มตินี้ในสมัยต่อมาได้มีผู้ต่อเติมออกไปให้มีชีวิตชีวายิ่งขึ้นอีกว่า "ร่วมเครือนาวี จักยลนารีสคราญ" (Join the Navy and See the Girls) ในสมัยที่ชาติในยุโรปกำลังแสวงหาอาณานิคมนั้น การส่งเรือรบไปเยี่ยมน่านน้ำต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศในเอเชียและแอฟริกา มีความมุ่งหมายยิ่งไปกว่าที่กล่าวมาแล้ว กล่าวคือ เป็นการใช้กำลังทางเรือสนับสนุนการดำเนินการทางการทูตหรือทางการเมือง (Gunboat Diplomacy) เพื่อบีบบังคับให้ชาติเจ้าของน่านน้ำยอมให้สิทธิพิเศษหรือยอมทำสัญญาทางไมตรีตามเงื่อนไขที่ชาติเจ้าของเรือรบต้องการ ประเทศไทยก็ได้เคยประสบภาวะเช่นนี้ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ ดังที่ทราบกันอยู่แล้ว

สำหรับประเทศไทยนั้น แม้จะส่งเรือรบไปเยี่ยมน่านน้ำของชาติอื่น ๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะ "อวดธง" และฝึกองค์บุคคลให้มีความชำนาญเท่านั้นก็ตาม การเยี่ยมเมืองท่าต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ในสมัยที่ภูมิภาคนี้ยังเป็นอาณานิคมของชาติในยุโรปก็มีส่วนทำให้ชาติเจ้าของอาณานิคมเกิดความไม่สบายใจ และมักจะจัดเรือรบของตนที่มีขนาดใหญ่กว่าหรือทันสมัยกว่า มาจอดใกล้ ๆ เรือรบไทย เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ให้ประชาชนในอาณานิคมของตนเห็นว่า ถึงแม้ไทยจะเป็นเอกราชมีเรือรบ มีธงราชนาวี ก็ตาม เรือรบของไทยก็ยังมีอานุภาพสู้เรือรบของชาติเจ้าของอาณานิคมไม่ได้ ทั้งนี้ หากจะกล่าวว่า ชาติเจ้า

ของอาณานิคมเกรงว่า เรือรบไทยและธงราชนาวีไทยจะกระตุ้นเตือนให้ประชาชนในอาณา-นิคมรำลึกถึงเอกราช ก็น่าจะไม่ผิด

ประเทศไทยกับอินโดนีเซียได้มีการค้าขายทางทะเลติดต่อกันมาเป็นเวลาไม่ต่ำกว่า ๒ ศตวรรษ ตั้งแต่สมัยที่ยังใช้เรือใบเป็นพาหนะและอินโดนีเซียยังมีสภาพเป็นหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ แต่การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียของเรือรบไทยเพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อร้อยปีเศษมานี้ใน พ.ศ. ๒๔๑๓ คือเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประ-พาสสิงคโปร์และชวาด้วยเรือพระที่นั่งพิทยัมรณยุทธ นับตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๓) เรือรบไทยได้ไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซีย รวม ๒๑ ครั้ง ทั้งนี้ เป็นการเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์ ๔ ครั้ง เป็นการร่วมงานฉลองพิธีราชาภิเษกของสมเด็จพระ-ราชินีแห่งเนเธอร์แลนด์ ๑ ครั้ง เป็นการฝึกผสมระหว่างกำลังทางเรือของไทยกับกำลังทางเรือของอินโดนีเซีย ๒ ครั้ง นอกนั้นเป็นการ "อวดธง" ของเรือฝึกนักเรียนนายเรือทั้งสิ้น

รายการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียของเรือรบไทยโดยสรุป มีดังนี้

ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๑๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาโดยเรือพระที่นั่งพิทยัมรณยุทธ เรือสยามูปรัสดัมภ์กับเรือยงยศอโยชฌิยาเป็นเรือรบตามเสด็จแวะสิงคโปร์ ปัตตาเวีย (Batavia) และสมารัง (Semarang)

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๓๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาโดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) เรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) กับเรือจำเริญ (ลำที่หนึ่ง) เป็นเรือตามเสด็จ แวะสิงคโปร์ มุนตอก (Muntok) บนเกาะบังกา (Banka) ปัตตาเวีย สมารัง (Semarang) และเชริบอน (Cheribon หรือ Tjirebon)

ครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๔๑ เรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) ซึ่งมีนาวาโท เอฟ. เอ. เมิลเลอร์ (F.A. Møller) เป็นผู้บังคับการเรือไปร่วมงานฉลองพิธีราชาภิเษกของสมเด็จพระราชินีวิลเฮลมินาแห่งเนเธอร์แลนด์ที่ปัตตาเวีย

ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวาโดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) เรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) เรือพาลีรั้งทวีป เรือสุครีพครองเมือง และเรือจำเริญ (ลำที่หนึ่ง) เป็นเรือตามเสด็จแวะสิงคโปร์และบัตตาเวีย

ครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๕๐ พลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ทรงเป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศเป็นครั้งแรก แวะสิงคโปร์ บัตตาเวียและเกาะบิลลิตัน (Billiton) **ครั้งนี้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่เรือรบไทยซึ่งมีคนไทยเป็นผู้บังคับการเรือและคนประจำเรือล้วน ๆ เดินทางไปถึงน่านน้ำต่างประเทศ**

ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๒ เรือเอก ศรี กมลนาวิน เป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศเป็นครั้งที่สอง แวะสิงคโปร์ ปีนัง และบัตตาเวีย นับเป็นครั้งที่สอง ที่เรือรบไทยซึ่งมีคนไทยเป็นผู้บังคับการเรือและคนประจำเรือล้วน ๆ เดินทางไปถึงน่านน้ำต่างประเทศ

ครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๕๖ นาวาเอก เดรี (E.J. Dery) เป็นผู้บังคับบัญชาและผู้บังคับการเรือพาลีรั้งทวีป นำเรือพาลีรั้งทวีปกับเรือสุครีพครองเมือง นำนักเรียนนายเรือชั้น ๔ และชั้น ๕ กับนักเรียนจ่าไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะซาราวัค มาคัสซาร์ สุราบายาและสิงคโปร์

ครั้งที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๖๗ นาวาโท หลวงภารสมุทร เป็นผู้บังคับการ ร.ล. เจ้าพระยา นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะสิงคโปร์ บัตตาเวียและสุราบายา

ครั้งที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๗๒ นาวาโท พระภารสมุทร เป็นผู้บังคับการ ร.ล. พาลีรั้งทวีป นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะสุราบายา และบัตตาเวีย

ครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๔๗๒ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าอยู่หัว เสด็จประพาสชวาและบาหลีโดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่สอง) ร.ล. พระร่วงเป็นเรือรบตามเสด็จ แวะสิงคโปร์ บัตตาเวีย เชริบอน สมารัง สุราบายา บุเลเลง (Buleleng บนเกาะบาหลี) และปีนัง

ครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๔๗๗ นาวาตรี หลวงยุทธกิจพิลาศ เป็นผู้บังคับการ ร.ล. รัตนโกสินทร์ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะสุราบายา สมารัง ปัตตาเวีย เบลาวัน (Belawan บนเกาะสุมาตรา) และสิงคโปร์

ครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๔๘๓ นาวาโท หลวงชาญชยศึก เป็นผู้บังคับการ ร.ล. แม่กลอง นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะไซ่ง่อน สุราบายา ตามแผนเดิมจะแวะปัตตาเวียและปาเลมบัง (Palembang บนเกาะสุมาตรา) ด้วยแต่เนื่องจากสถานการณ์สงครามในยุโรป ทางเนเธอร์แลนด์จึงขอให้แวะสุราบายาแห่งเดียว

ครั้งที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๑๐ พลเรือตรี สมุทร์ สหนาวิน เป็นผู้บังคับหน่วยเรือฝึกนักเรียนนายเรือประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะกวนตัน สิงคโปร์ สุราบายาและคูชิง (Kuching) ในรัฐซาราวัค

ครั้งที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๕๑๓ พลเรือตรี สมุทร์ สหนาวิน เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง และ ร.ล. โพสามต้น นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะลาบวน (Labuan เกาะของมาเลเซีย) เจสเซลตัน (Jesselton ปัจจุบันเรียกว่า โคตาคินาบาลู Kota Kinabalu เมืองหลวงของรัฐซาบาห์ มาเลเซีย) บาลิคปาปั่น (Balikpapan บนเกาะบอร์เนียวส่วนที่เป็นของอินโดนีเซีย) สุราบายา จาการ์ตา (Djakarta คือ ปัตตาเวียเดิม) และสิงคโปร์

ครั้งที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๑๔ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ร.ล. โพสามต้น และ ร.ล. บางปะกง นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะลาบวน บรูไน (Brunei) เบลาวัน ภูเก็ต และสิงคโปร์

ครั้งที่ ๑๖ พ.ศ. ๒๕๑๗ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) และ ร.ล. บึนเกล้า นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะจาการ์ตา สุราบายา มะนิลา และ ซูบิค

ครั้งที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๑๙ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ร.ล. ท่าจีน (ลำที่สอง) และ ร.ล. ปิ่นเกล้า นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะจาการ์ตา บรูไน มะนิลา และซูบิค

ครั้งที่ ๑๘ พ.ศ. ๒๕๒๐ พลเรือตรี นิพนธ์ ศิริธร เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกผสมกับอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ร.ล. มกุฎราชกุมาร (ลำที่สอง) ร.ล. ตาปี และ ร.ล. คีรีรัฐ ไปฝึกร่วมกับหน่วยเรือ ของอินโดนีเซีย แวะสุราบายา จาการ์ตา และสิงคโปร์

ครั้งที่ ๑๙ พ.ศ. ๒๕๒๒ พลเรือตรี จินดา ไชยอุดม เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ร.ล. ท่าจีน (ลำที่สอง) และ ร.ล ปิ่นเกล้า นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะเบลาวัน โคลอมโบ ระนอง ภูเก็ต ปีนัง สิงคโปร์

ครั้งที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๒๓ นาวาเอก สมพงษ์ ยอดประสิทธิ์ เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกผสมกับอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ร.ล. ตาปีและ ร.ล. คีรีรัฐ ไปฝึกร่วมกับหน่วยเรือของอินโดนีเซีย แวะเกาะบินทัน (Bintan) และสิงคโปร์

ครั้งที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๒๓ พลเรือตรี จินดา ไชยอุดม เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ร.ล. โพสามต้น และ ร.ล. บางปะกง (ลำที่สอง) นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ แวะปอร์ตกลังเบลาวัน ระนอง ภูเก็ต ปีนัง สงขลา และสมุทรปราการ

การไปเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียของเรือรบไทยรวม ๒๑ ครั้งดังที่ได้รวบรวมมานี้ มีเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องราวของการเยี่ยมไม่เหมือนกัน บางครั้งก็มีรายละเอียดกล่าวถึงมูลเหตุหรือวัตถุประสงค์ในการเยี่ยม การเดินเรือในทะเล สภาพบ้านเมืองอินโดนีเซียในเวลานั้น ตลอดจนเรื่องเกร็ดหรือเหตุสำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเที่ยวนั้น ๆ บางครั้งก็ไม่มีรายละเอียดอย่างใด บางครั้งก็หาเอกสารรายละเอียดไม่ได้ ในการรวบรวมเรื่องนี้จึงได้นำเรื่องต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นประโยชน์มาไว้ด้วยโดยสังเขปและได้ทำเชิงอรรถแสดงที่มาของเรื่องนั้น ๆ ไว้สำหรับผู้ต้องการทราบรายละเอียดจะได้อ่านเพิ่มเติมต่อไปตามที่ต้องการ

การเดินเรือจากกรุงเทพ ฯ ไปชวานั้น ถ้าแวะสิงคโปร์ก่อน ก็มักเดินผ่านช่องบังกา (Banka Strait) อันเป็นช่องทางเรือเดินในระหว่างเกาะบังกากับเกาะสุมาตรา ถ้า

ไม่แวะสิงคโปร์ก็อาจเลือกเดินผ่านช่องแกสปาร์ (Gaspar Strait) ปัจจุบันเรียกว่าช่องเกลาซา (Selat Gelasa) หรือช่องคาริมาตา (Karimata Strait) ก็ได้ ช่องแกสปาร์เป็นช่องทางเรือเดินระหว่างเกาะบังกากับเกาะบิลลิตัน (Billiton หรือ Belitung) ส่วนช่องคาริมาตาเป็นช่องทางเรือเดินระหว่างเกาะบิลลิตันกับเกาะบอร์เนียว ก่อนที่จะผ่านช่องทั้งสามนี้ จะต้องข้ามเส้นศูนย์สูตร (อิเควเตอร์) ซึ่งถ้าโอกาสอำนวย ก็จะมีการทำพิธีข้ามอิเควเตอร์อันเป็นพิธีที่สนุกสนานของชาวเรือทั่ว ๆ ไป สำหรับเรือรบไทยก็ได้ปฏิบัติเช่นเดียวกันดังจะได้กล่าวถึงในการเดินทางแต่ละครั้งในตอนต่อไป

การเยี่ยมอินโดนีเซียครั้งที่ ๑ ใน พ.ศ. ๒๔๑๓ การที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จประพาสสิงคโปร์และชวานั้น มีเหตุสืบเนื่องมาจากสมัยรัชกาลที่ ๔ เพราะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยทรงพระราชปรารภว่าจะเสด็จไปสิงคโปร์เพื่อทรงสืบสวนถึงวิธีที่ฝรั่งปกครองบ้านเมือง ต่อมาเมื่อเกิดสุริยุปราคาซึ่งเห็นได้ชัดที่ตำบลหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และชาวต่างประเทศเข้ามาร่วมตรวจสุริยุปราคารวมทั้งเสอร์แฮรี ออด เจ้าเมืองสิงคโปร์ด้วย เมื่อเสร็จการตรวจสุริยุปราคาแล้ว เสอร์แฮรี ออด ได้กราบบังคมทูลเชิญเสด็จไปสิงคโปร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับเชิญและทรงปรึกษาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ต่อมาเป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ – ช่วง บุนนาค) เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เห็นชอบแต่กราบบังคมทูลขอให้มีเวลาเตรียมการก่อน หลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ประชวรสวรรคต เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเสวยราชย์ พวกกงสุลต่างประเทศมีมิสเตอร์นอกซ์ (Knox) กงสุลเยเนราลอังกฤษ เป็นต้นได้ถามเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินว่าจะคิดอ่านให้พระเจ้าแผ่นดินทรงศึกษาวิธีการปกครองบ้านเมืองอย่างไร เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์รำลึกถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ยังค้างอยู่ จึงตอบว่า คิดจะให้เสด็จไปทอดพระเนตรวิธีการปกครองบ้านเมืองของต่างประเทศที่สิงคโปร์และเมืองบะเตเวีย พวกกงสุลต่างประเทศก็มีความยินดีและรับจะบอกไปยังรัฐบาลของตนให้รับเสด็จให้สมพระเกียรติยศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบ ก็ทรงยินดีเต็มพระราชหฤทัย

ที่จะเสด็จ ต่อมาก็ได้รับคำเชิญเสด็จจากรัฐบาลอังกฤษและรัฐบาลฮอลันดา จึงได้ลงมือเตรียมการต่าง ๆ ตั้งแต่ต้นปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๑๓ และต้องแก้ไขขนบธรรมเนียมให้เหมาะสมหลายประการเช่น ใช้เรือรบแบบคอร์เวตที่ซื้อใหม่เป็นเรือพระที่นั่งแทนเรืออรรคราชวรเดชซึ่งขึ้นระวางเป็นเรือพระที่นั่งแต่มีอายุมาก ไม่น่าไว้ใจในการเดินทะเลลึก ลดจำนวนเจ้าพนักงานตามเสด็จลงจากเดิม คิดแบบเครื่องแต่งกาย (เครื่องแบบ) ผู้ที่จะตามเสด็จ กำหนดการยืนเฝ้าและถวายคำนับ ฯลฯ เป็นต้น [๑]

ครั้งนี้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่พระมหากษัตริย์เสด็จไปต่างประเทศด้วยเรือรบไทย

เรือพิทยัมรณยุทธ (Regent) ซึ่งจัดเป็นเรือพระที่นั่งในครั้งนี้ เป็นเรือรบแบบคอร์เวต (Corvette) ใช้ทั้งใบและเครื่องจักร (จักรท้าย) มี ๓ เสา ตัวเรือเหล็กระวางขับน้ำ ๔๕๐ ตัน มีปืนใหญ่ ๗ กระบอก เดิมชื่อ Lotus ซื้อจากอังกฤษเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๓ สำหรับชื่อภาษาอังกฤษว่า Regent นั้นตั้งให้เป็นเกียรติแก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในเวลานั้น ตามปกติมีคนประจำเรือ ๑๒๐ คน [๒] แต่ในการเสด็จครั้งนี้ มีเจ้านาย ข้าราชบริพารและคนประจำเรือ ๒๐๘ คน [๓] จึงน่าจะแออัดอยู่มาก นอกจากนั้นเรือนี้เป็นเรือรบ ดาดฟ้าชั้นเดียว จึงไม่มีเก๋งบนดาดฟ้า ในเวลาอากาศร้อน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวต้องประทับบนดาดฟ้า จึงน่าจะไม่ทรงพระสำราญนัก [๔]

เรือสยามูปรัสดัมภ์ (Siam Supporter) ซึ่งเป็นเรือรบตามเสด็จ เป็นเรือรบแบบคอร์เวต ตัวเรือไม้ ใช้ใบและเครื่องจักร (จักรท้าย) มีลักษณะเป็นเรือแบบบาร์ก (Barque)

---

๑ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ **ความทรงจำ** (กรุงเทพฯ แพร่พิทยา ๒๕๑๔) หน้า ๒๔๖

๒ พลเรือตรี แชน ปัจจุสานนท์ **ประวัติการทหารเรือไทย** (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ ๒๕๐๙) หน้า ๔๖๑

๓ กรมศิลปากร **จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวา** (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ๒๔๖๓) หน้า ๓

๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์ระยะทางเที่ยวในเกาะชวากว่าสองเดือน** (กรุงเทพฯ ๒๔๖๘) หน้า ๓๙

สามเสาระวางขับน้ำ ๘๒๐ ตัน มีปืนใหญ่ ๑๐ กระบอก เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นผู้อำนวยการต่อในประเทศไทยแล้วสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ถวาย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑[๕]

เรือยงยศอโยชฌิยา (Impregnable หรือ Yong Yot) เป็นเรือไม้แบบสกูนเนอร์ (Schooner) สามเสา ใช้ใบและเครื่องจักร (จักรท้าย) ระวางขับน้ำ ๓๐๐ ตัน มีปืนใหญ่ ๖ กระบอก เดิมเป็นเรือรบของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว[๖]

ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือเสด็จต่างประเทศครั้งนี้และผู้ใดเป็นผู้บังคับการเรือพิทยัมรณยุทธและเรือยงยศอโยชฌิยา คงปรากฏแต่ว่า เรือสยามูปรัสดัมภ์มีกัปตันต้าเก้อ (W. Tucker) เป็นผู้บังคับการเรือ ท่านผู้นี้ป่วยเป็นอหิวาตกโรคถึงแก่กรรมที่ปัตตาเวียในวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๓ และฝังศพไว้บนบก[๗] พระวรภัณฑ์พลากร ผู้เขียนจดหมายเหตุระบุตำแหน่งของกัปตัน "ต้าเก้อ" หรือทัคเกอร์นี้ว่าเป็น "ต้นหนที่ ๑" และในเรือสยามูปรัสดัมภ์มี "ขุนรณรามฤทธิ์" เป็นต้นหนที่ ๒ ในรายชื่อข้าราชการที่ตามเสด็จมีผู้ที่เป็น "นักเดินเรือ" อยู่อีก ๒ คนคือ พระชลธารพินิจจัย (ฉุน) และ หลวงวิสูตรสาครดิฐ (กัปตันยอน บุช John Bush ต่อมาเป็นพระยาวิสูตรสาครดิฐ)[๘]

พระชลธารพินิจจัย (ฉุน) เป็นผู้ที่สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เห็นว่า ฉลาด จึงฝากกัปตันอังกฤษออกไป "ฝึกหัดวิชาเดินเรือกำปั่นในอังกฤษ" จนได้ประกาศนียบัตรเดินเรือทะเลแล้วจึงกลับมา ในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นขุนจรเจนทะเล และได้เป็นล่ามไปกับคณะทูตพิเศษชุดที่มีหม่อมราโชทัยเป็นล่ามด้วย ต่อมาได้เลื่อนเป็นหลวงชลธารพินิจจัย ตำแหน่งเจ้ากรมคลองแล้วเป็นพระชลธารพินิจจัย[๙] ในการตามเสด็จเที่ยวนี้ ท่านผู้นี้เป็น

---

๕ พลเรือตรี แชน ปัจจุสานนท์ **เรื่องเดิม** หน้า ๔๕๙

๖ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๔๕๘

๗ กรมศิลปากร **จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์และเมืองเบตาเวียครั้งแรก** พิมพ์ในงานศพหม่อมเจ้าวิไลกัญญา ภาณุพันธุ์ ท.จ. (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์พระจันทร์ ๒๕๐๙) หน้า ๔๑

๘ กรมศิลปากร **จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวา** หน้า ๒

๙ กรมศิลปากร **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๘** (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ๒๔๖๗) หน้า ๓๔–๓๕

ต้นเหตุที่ทำให้เกิดคำว่า "เก๋" ขึ้น เพราะข้าราชการที่ตามเสด็จเริ่มแต่งกายอย่างฝรั่งเป็นครั้งแรก พระชลธารพินิจจัยเห็นผู้ใดแต่งตัวดีก็ชมว่า Gay แต่เนื่องจากท่านมีเชื้อญวน พูดภาษาไทยไม่ชัด จึงออกเสียงเป็น "เก๋" เลยเป็นคำที่ใช้กันเรื่อยมา[๑๐] เนื่องจากท่านผู้นี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเดินเรือมาช้านานแล้ว จึงสันนิษฐานว่าผู้บังคับการเรือพิทยัมรณยุทธน่าจะเป็นหลวงวิสูตรสาครดิฐ (กัปตัน ยอน บุช) ซึ่งต่อมาได้เป็นผู้บังคับการเรือพระที่นั่งลำอื่นอีก หรือมิฉะนั้นก็เป็นฝรั่งคนอื่น

กระบวนเรือพระที่นั่งออกจากกรุงเทพฯ ในวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๑๓ แวะที่ต่าง ๆ คือ สงขลา (๑๐ – ๑๑ มีนาคม) สิงคโปร์ (๑๕ – ๒๓ มีนาคม) เดินทางผ่านช่องบังกาไปถึงบัตตาเวียวันที่ ๒๖ มีนาคม เสด็จขึ้นประพาสและประทับแรมบนบกจนถึงวันที่ ๑ เมษายนจึงเสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งเดินทางไปถึงสมารังในวันที่ ๒ เมษายน เสด็จขึ้นประพาสและประทับแรมบนบกแล้วเสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งในวันที่ ๖ เมษายน ออกเรือเดินทางกลับ แวะสิงคโปร์ (๙– ๑๑ เมษายน) และกลับถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๑๔

มีข้อสังเกตคือ ไม่มีการทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ทั้งเที่ยวไปและเที่ยวกลับ ที่บัตตาเวียผู้สำเร็จราชการชวาได้จัด "เรือกลไฟจักรข้าง" มารับเสด็จจากที่จอดเรือที่ตันหยงปริออก (Tanjung Priok) อันเป็นท่าเรือ และแล่นไปในคลองจนถึงเมืองบัตตาเวีย แสดงว่าในปีนั้น ยังไม่มีทางรถไฟระหว่างตันหยงปริออกกับเมืองบัตตาเวีย

การเดินทางเที่ยวนี้ เรือพระที่นั่งกับเรือรบตามเสด็จเดินทางไม่พร้อมกัน เรือสยามูปรัสดัมภ์เดินทางไปล่วงหน้าเพื่อแจ้งให้ทางท่าเรือที่จะเสด็จไปถึงทราบเพราะในเวลานั้นยังไม่มีการติดต่อทางโทรเลขและเพื่อคอยยิงสลุตถวายเมื่อเรือพระที่นั่งไปถึง ส่วนเรือยงยศ-อโยชฌิยานั้นแล่นตามเรือพระที่นั่งไปถึงเมืองท่านั้น ๆ ทีหลัง อาจเป็นเพราะความเร็วต่ำกว่าหรือเพื่อคอยแก้ปัญหาที่อาจมีขึ้น ในช่วงการเดินทางระหว่างสิงคโปร์ – บัตตาเวีย เรือ

---

๑๐ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพและสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สาส์นสมเด็จเล่ม ๒๐ (กรุงเทพฯ องค์การค้าของคุรุสภา ๒๕๐๕) หน้า ๒๖๗

สยามูปรัสดัมภ์ได้จ้างนำร่องชื่อมิสเตอรกาลวัน[๑๑]ไปจากสิงคโปร์ด้วย แสดงว่า กัปตันทัคเกอร์ คงจะไม่มั่นใจในฝีมือการเดินเรือของตนนัก เมื่อกัปตันทัคเกอร์ถึงแก่กรรมที่ปัตตาเวียแล้ว มิสเตอรกาลวันผู้นี้ได้ "นำร่อง" เรือสยามูปรัสดัมภ์มาจนถึงกรุงเทพ ฯ ในการเดินทาง เรือสยามูปรัสดัมภ์ใช้ทั้งใบและเครื่องจักรสลับกันไปตามโอกาส เรือรบตามเสด็จมีหน้าที่ยิงสลุตชาติเจ้าของท่าและตอบเรือรบที่จอดร่วมอ่าว ในเวลาที่ยิงสลุตถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชัก "ธงพระเกี้ยวยอด" (ธงมหาราช) ขึ้นที่เสากลาง ในการรับเสด็จเมื่อเรือพระที่นั่งผ่านนั้น เรือรบตามเสด็จจัดทหารขึ้นยืนบนเพลาใบ (man the yard) และให้วงดุริยางค์ในเรือบรรเลงเพลงถวายความเคารพด้วย แสดงว่าในเวลานั้นมีการจัดวงดุริยางค์ไปกับเรือแล้ว ในวันกลับถึงกรุงเทพ ฯ เป็นเวลาน้ำเริ่มลง เรือที่ทอดสมอในแม่น้ำเจ้าพระยากำลังขวางลำ เรือสยามูปรัสดัมภ์ชนเรือจีนแตกกลางล่ม ๒ ลำ อีกลำหนึ่งหัวเรือแตกชำรุดหลายแห่งและไม่ล่ม[๑๒]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๓๙ (ร.ศ. ๑๑๕) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายเหตุที่เสด็จประพาสชวาครั้งนี้ไว้ดังนี้

"การที่คิดจะไปเที่ยวเมืองชะวาครั้งนี้เพราะเหตุที่หายเจ็บขึ้นแล้วยังไม่เป็นปรกติได้ ไม่มีทางอื่นที่จะแก้ไขให้เร็วไปกว่าไปเที่ยวเสียในที่ไกล ให้ได้เปลี่ยนที่อยู่แลความประพฤติออกไปพ้นจากความหมกมุ่นทั้งหลาย ปล่อยกายแลใจให้สงบเสียครั้งหนึ่ง...... ฯ ล ฯ ...... ยังมีข้อที่พิจารณาว่า จะไปแห่งใดดี เมื่อปฤกษากันหลายครั้งตกลงเลือกเกาะชะวา ด้วยเป็นที่ควรจะไปในเวลาซึ่งไม่สู้สบายเช่นนี้เพราะที่นั้นเราได้เคยไปแล้วเมื่อปีมะเมียโทศก จุลศักราช ๑๒๓๒...... ฯ ล ฯ ...... เหตุที่ควรจะไปชะวามีหลายอย่าง เพราะได้เคยรู้จักใจพวกวิลันดาทั้งปวงว่า เป็นผู้มีน้ำใจดีในการที่จะต้อนรับผู้ซึ่งเปนไมตรีที่ไปถึงบ้านเมือง ทั้งทางราชการแลฉันมิตรสหายซึ่งเราได้เคยทดลองแล้ว ยังมีความขอบใจอยู่จนบัดนี้ อีกประการหนึ่งทางไมตรีของเรากับวิลันดาย่อมมีแต่การเรียบร้อยรักใคร่กัน ไม่มีเหตุอันใดในสองพระนครซึ่งจะมีราชการเกี่ยวพันถึงจะต้องไปพบปะให้ได้ความรำคาญแก่ตัวเราฤาผู้หนึ่งผู้ใด ส่วนการ

---

๑๑ กรมศิลปากร **จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ ๑** หน้า ๓๗

๑๒ เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๘

ปกครองบ้านเมืองในเกาะชะวานั้น เขาปกครองอย่างดีที่ควรจะพิศวง ไม่เหมือนกับประเทศอื่น ...... ฯ ล ฯ ...... อีกอย่างหนึ่ง เรามีความจงใจที่จะได้พบปะกับมิตรสหายที่ได้คุ้นเคยกันมาแต่ยังเด็กบ้าง แลต่อมาโดยลำดับจนถึง ๖ ปีนี้เป็นที่สุด ซึ่งได้อยู่ในเมืองสิงคโปร์ ถึงมิตรสหายเหล่านั้นได้ตายเสียแล้วบ้าง ไปเสียจากที่นั้นบ้าง ก็ยังจะมีหลายคนซึ่งจะได้พบ แลจะได้เป็นโอกาสอันดีที่จะได้หามิตรสหายใหม่ในที่นั้น เพราะเหตุว่าเมืองนี้เป็นเหมือนประตูบ้านของเรา เป็นสหายที่อยู่รั้วบ้านติดกัน การที่คบค้าชอบพอกัน ย่อมจะเป็นผลดีแก่บ้านเมืองทั้งสองฝ่าย ...... ฯ ล ฯ ......"[๑๓]

นอกจากนั้น ยังเป็นการเสด็จไปส่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ และพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ เพื่อลงเรือเมล์ที่สิงคโปร์ไปศึกษาที่ยุโรป โดยมีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จไปราชการที่ยุโรปด้วย

เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) ที่เป็นราชพาหนะในครั้งนี้ ต่อที่เมืองลีธ สกอตแลนด์ ขึ้นระวางประจำการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นเรือเหล็ก ระวางขับน้ำ ๒,๖๐๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๖ นอต ติดปืนใหญ่อาร์มสตรองบรรจุท้ายขนาด ๑๒๐ มม. ๔ กระบอก ปืนยิงเร็วขนาด ๕๗ มม. (๖ ปอนด์) ๘ กระบอก เรือนี้มีสองเสา สามารถใช้ใบอย่างเรือสกูนเนอร์ได้[๑๔]

เรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) ซึ่งเป็นเรือรบตามเสด็จครั้งนี้ ขึ้นระวางประจำการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นเรือปืน ต่อด้วยเหล็ก ระวางขับน้ำ ๖๐๙ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๑ นอต ในปีที่ตามเสด็จนี้ยังคงติดอาวุธเดิมสมัยที่ทำการรบกับฝรั่งเศสที่ปากน้ำเจ้าพระยา ร.ศ. ๑๑๒ คือ ปืนอาร์มสตรองบรรจุท้าย กระสุนหนัก ๒๐ ปอนด์ ๕ กระบอก ปืนฮอชกิส ๒ กระบอก ปืนแกตลิง ๓ กระบอก[๑๕] ทั้งนี้ เพราะปืนยิงเร็วบรรจุท้ายแบบเดียวกับที่ติดในเรือพระที่นั่งมหาจักรีซึ่งกรมทหารเรือสั่งซื้อจากอังกฤษในปีนี้ยังมาไม่ถึงกรุงเทพ ฯ

---

๑๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์ระยะทางเที่ยวในเกาะชวากว่าสองเดือน** หน้า ๑

๑๔ พลเรือตรี แชน ปัจจุสานนท์ *เรื่องเดิม* หน้า ๔๖๖

๑๕ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ก. ๑๔/๗

เรือจำเริญ (ลำที่หนึ่ง) ที่ตามเสด็จในครั้งนี้ เป็นเรือลำเลียง กรมทหารเรือซื้อจากห้างวินด์เซอร์ในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔[๑๖] และใช้ชื่อเดิม เป็นเรือเหล็ก ต่อที่เมืองลีธ สกอตแลนด์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ ระวางขับน้ำ ๖๐๐ ตัน มี ๒ ใบจักร ความเร็ว ๙ นอต[๑๗]

ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือและผู้บังคับการเรือต่าง ๆ ในกระบวนเรือ แต่จากหลักฐานอื่น ๆ คือหนังสือประวัติการทหารเรือไทยและรายงานขอพระบรมราชานุญาตเบิกเงินเพิ่มให้แก่นายทหารฝรั่งที่ตามเสด็จครั้งนี้[๑๘] พอสันนิษฐานได้ว่า พลเรือจัตวา พระยาชลยุทธโยธินทร์ (Andre du Plessis de Richelieu) เป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือ นาวาโท ลุยส์ เดอริชลิว (Louis de Richelieu) น้องชายพระยาชลยุทธโยธินทร์ (ต่อมาเป็นพระพลสินธวาณัติก์) เป็นผู้บังคับการเรือพระที่นั่งมหาจักรีและนาวาโท กูลด์เบอร์ก (V.P.P. Guldberg) เป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร เฉพาะพระยาชลยุทธโยธินทร์นั้น ได้เดินทางล่วงหน้าไปนัดหมายและเตรียมการรับเสด็จที่ชวาแล้ว จึงกลับมาตามเสด็จในเรือพระที่นั่ง[๑๙]

ในการเสด็จประพาสชวาครั้งนี้ สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนารถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าวลัยอลงกรณ์ (ต่อมาเป็นกรมหลวงเพ็ชรบุรีราชสิรินทร) กับเจ้าจอมมารดาชุ่ม ได้ตามเสด็จด้วย ทั้งนี้น่าจะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่เจ้านายฝ่ายในตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปต่างประเทศ

กระบวนเรือพระที่นั่งออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ แวะสิงคโปร์เพื่อส่งเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ ลงเรือโดยสารและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรกิจการต่าง ๆ บนบกในระหว่างวันที่ ๑๔ ถึง ๒๑ พฤษภาคม

---

๑๖ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ก. ๑๓. ๑/๔

๑๗ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ก. ๑๔/๗๘

๑๘ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ค. ๘. ๑/๗

๑๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์ระยะทางเที่ยวในเกาะชวากว่าสองเดือน** หน้า ๒

วันที่ ๒๒ พฤษภาคม ออกจากสิงคโปร์ ผ่านช่องริโอ ไปจอดที่มุนตอค (Muntok) ที่หัวเกาะบังกา เสด็จขึ้นประพาสบนบกและจอดค้างคืนที่นั่น รุ่งขึ้นจึงออกเรือเดินทางต่อไปถึงปัตตาเวียวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและข้าราชบริพารเสด็จขึ้นประพาสเมืองต่าง ๆ บนเกาะชวาและเกาะมาดูรา (Madura) แล้วเสด็จกลับลงเรือพระที่นั่งที่ไปจอดรออยู่ที่เมืองสมารังในวันที่ ๒๖ กรกฎาคม รุ่งขึ้นออกจากสมารังไปแวะเมืองเชริบอนวันที่ ๒๘ กรกฎาคมออกจากเชริบอนไปสิงคโปร์ เดินทางผ่านช่องบังกาเช่นเดียวกับขามาแวะสิงคโปร์ (๓๑ กรกฎาคม — ๔ สิงหาคม) เกาะคาปั่ส (Pulau Kapas) อยู่หน้าตรังกานู ซึ่งในเวลานั้นยังเป็นของไทย) ตรังกานู (๖ สิงหาคม) กลันตัน (๗ สิงหาคม) สายบุรี (๘ สิงหาคม) สงขลา (๙ สิงหาคม) ธารเสด็จ เกาะพงัน (๑๐ สิงหาคม) เกาะสีชัง (๑๑ สิงหาคม) และกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ในครั้งนี้รัฐบาลหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ได้จัดขบวนรถไฟพิเศษมารับเสด็จจากท่าเรือตันหยงปริ-ออกไปปัตตาเวีย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์วิจารณ์ไว้ว่า "...รถไฟที่นี้ผิดกับปากน้ำไม่มากนักแต่ทางที่เขาทำดีกว่า ถึงทางรถไฟโคราชก็สู้ไม่ได้..."[๒๐]

ข้อสังเกตจากการเสด็จประพาสครั้งนี้ก็คือ แม้ว่าเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) จะเป็นเรือที่สร้างใหม่แต่การระบายอากาศในเรือทั้งในห้องที่ประทับและห้องอื่น ๆ คงจะไม่ดีนัก เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้หลายครั้งว่าอากาศในห้องที่ประทับร้อนมาก ในช่วงการเดินทางจากเชริบอนไปสิงคโปร์ เรือแล่นตามลมทำให้ช่างไฟป่วยหลายคน ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า "...คนใส่ไฟเจ็บเปน ๑๑ คน ชักมือกำตีนกำ ต้องคิดอ่านแก้ไขกันเห็นจะไม่ตาย"[๒๑]

ในการเสด็จประพาสครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงพระ-สำราญตลอดเวลาทั้ง ๆ ที่พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังจะเห็นได้จากความบางตอนในพระราชนิพนธ์ดังนี้

---

๒๐ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๓๗
๒๑ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๔๐๕

"เรือมหาจักรี วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ...... ตั้งแต่ลงเรือมากินเข้าไม่ได้ ยายโป๋กลัวบาปอ้ายกุ๊กก็ไม่เอื้อ จะหาเป็ดไก่สักตัวก็ไม่มี หมดสิ้นเชิง เข็นเข้าไปก็ท้องอืด อยู่ข้างอิดโรย ต้องหันไปหาของแห้งมาแต่บางกอก" ๒๒

"...นอนไม่ได้จน ๓ ยาม มันเดินกันไม่ได้หยุดไม่รู้ว่าทำอันใด อ่อนเหลือทนก็ม่อยไป พอเช้ามืดก็ลงมือใหม่ เสียงเดินเสียงพูดเป็นกระบวนฝรั่งทั้งนั้น พอฝรั่งสงบเสียงไทยก็อึงกันเรื่องไปซื้อเข้าซื้อของไปเที่ยวแห่งใดต่อแห่งใด บ้างก็ไปบ้างก็กลับ บ้างก็ขนของเสียงรถเสียงม้าตึงตังโครมคราม ตอกตาปูหึบเปรี๊ยง ๆ นอนแขงตัวนิ่งอยู่หมายว่าจะให้เผลอหลับอีก อ้ายความรำคาญมันเกิดขึ้นพลุ่ง ๆ ชักให้พลิกตัวก่อน พอพลิกถี่ ๆ เข้า ต้องโดดลงจากเตียงไปเปิดน่าหน้าต่างห้ามอ้ายคนที่ยืนอยู่นั้นหยุด ครั้นกลับขึ้นมานอนใหม่ ไม่ทันจะวางตัวลงเรียบร้อย พวกอื่นมาเสียงโผงอีก แล้วลุกขึ้นไปห้ามอีกครั้งหนึ่งกลับขึ้นมานอนไม่หยุดคราวนี้ตั้งขันตีอยู่ได้สัก ๑๕ นิมิต ขันแตกต้องลุกขึ้นจากที่นอนอีก ง่วงมึนตาลืมไม่ใคร่จะขึ้น ใจก็หวิว ๆ จะไปหาที่นอนซ่อนซุกแห่งใดก็ไม่มี เพราะคนมันล้อมอยู่รอบตัวห่างไม่เกิน ๓ วา ทั้งข้างบนทั้งข้างตัว ถ้ากลางคืนสงบก็จะได้นอน กลางคืนก็ไม่มีเวลาสงบจน ๓ ยาม หรือ ๑๐ ทุ่ม แรกคิดจะไปหาที่พักเงียบ ๆ หนีไปซ่อนนอน ให้ไปหาได้แล้วอยู่ไกล ครั้นจะไป ใคร ๆ เขามาหาก็ไปไม่ได้ มันต้องรับแขกเรื่อยไปวันยังค่ำ ถ้าเขาไม่พบตัว เขาก็จะหาว่าไปซนอย่างหนึ่งอย่างใด..." ๒๓

เรื่องสำคัญเกี่ยวกับทหารเรือที่เกิดขึ้นจากการเสด็จประพาสครั้งนี้ก็คือ พลทหารเรือที่ตามเสด็จทูลเกล้า ฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ว่า ได้รับความลำบากเพราะอาหารเน่าเสียและมีปริมาณน้อย ทั้งยังต้องถูกนายทหารฝรั่งทุบตบต่อยด้วย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้กระทรวงกลาโหมพิจารณา พลตรี สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงกลาโหมในเวลานั้น จึงได้ให้กรมทหารเรือ (ในเวลานั้น พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ เป็นผู้บัญชาการกรมทหารเรือ) ร่างข้อบังคับ

๒๒ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๓๕ "ยายโป่" คือคุณหญิงโป่ ภรรยาพระยาภักดีภัทรากร (โอจิว)

๒๓ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๓๙๕ กรณีนี้เกิดขึ้น ณ ที่ประทับแรมเมืองสมารัง (โฮเตลปาเวเลียน)

การลงโทษสำหรับฝรั่ง (Instruction for the Commanding Officers of His Majesty's Ships) ขึ้นแล้วให้พระยาชลยุทธโยธินทร์แปลเป็นภาษาอังกฤษแล้วขอพระบรมราชานุญาตใช้บังคับ พร้อมกับถวายความเห็นประกอบว่า "...ข้อเดือดร้อนที่ต้องฝรั่งตบตีนั้น ข้อนี้เปนการยากด้วยฝรั่งมันดูถูกไทย ทำเอาตามลำพังใจ ครั้นว่าเราจะไม่รับฝรั่งเปนนายเรือก็ไม่ได้ ด้วยคนไทยยังไม่มีใครรู้วิชาเดินเรือ เปนการจำเปนอยู่เองที่จะต้องรับ เมื่อรับฝรั่งเปนนายเรือดังนั้นแล้ว จะห้ามเสียไม่ให้ทำโทษ ก็บังคับการอะไรไม่สำเร็จไปได้ การขัดข้องอยู่อย่างนี้..."[๒๔]

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้บังคับได้และทรงมีพระราชหัตถเลขาที่ ๕๔/๑๖๔๐ ลงวันที่ ๗ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๕ ตอบเสนาบดีกระทรวงกลาโหมว่า "ที่ว่าด้วยเรื่องความจำเปนต้องให้เขาลงโทษนั้นเปนความจริง ไม่ได้คิดจะขอให้ยกเว้น เปนแต่จะป้องกันการที่ทำปึงปังในอันไม่พอที่ แต่การที่ปึงปังเช่นนั้นบางทีคนของเรามันชั่วจริง ๆ ด้วยเรียกเปล่า ๆ ไม่ลุก ต่อดึงผึงผางเมื่อไรจึงจะลุกขึ้น ถ้ามีการให้เปนเค้ามูลเสียเช่นนี้ฤาจะให้แรงกว่านี้ ฉันก็ยังพอใจ...ฯ ล ฯ...ให้ตั้งเปนข้อบังคับไว้เถิด"[๒๔]

ต่อมาในวันที่ ๘ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) รัฐบาลฮอลันดาได้แจ้งมาว่า มุนตอค (Muntok) เป็นตำบลที่มีการยิงสลุตเพิ่มเติมจากเดิม ซึ่งหมายถึงว่าได้ตั้งปืนสำหรับยิงสลุตไว้ที่มุมตอค (บนเกาะบังกา) เรือรบที่แวะจอดที่มุนตอคจะต้องยิงสลุตคำนับชาติฮอลันดาเช่นเดียวกับที่ปัตตาเวีย[๒๕]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๔๑ (ร.ศ. ๑๑๗) นาวาโท เอฟ. เอ. เมิลเลอร์ เป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) ไปร่วมงานฉลองราชาภิเษกของสมเด็จพระราชินีวิลเฮลมินา (Queen Wilhelmina) ซึ่งรัฐบาลเกาะชวาจัดขึ้นที่

---

๒๔ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชการที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๓๒**

๒๕ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ต. ๓๕/๑๗**

ปัตตาเวีย ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๗ แวะสิงคโปร์ในวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๑ วันเพื่อรับถ่านหินแล้วเดินทางผ่านช่องบังกาไปถึงปัตตาเวียในวันที่ ๒๘ สิงหาคม เมื่อได้ร่วมงานฉลองราชาภิเษกซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๖ กันยายนแล้ว เรือมกุฎราชกุมารได้ออกจากปัตตาเวียในวันที่ ๘ กันยายน มาถึงสิงคโปร์ในวันที่ ๑๑ กันยายน รับข้าหลวงประจำรัฐตรังกานู (ในเวลานั้น ตรังกานูยังขึ้นอยู่กับไทย) กับคณะลงเรือแล้วได้ออกจากสิงคโปร์ในวันที่ ๑๒ กันยายน แวะส่งข้าหลวงฯ กับคณะที่ตรังกานูแล้วจึงเดินทางต่อมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๖ กันยายน ในครั้งนี้ไม่มีการทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ทั้งขาไปและขากลับ นอกจากเรือมกุฎราชกุมารและเรือรบของเนเธอร์แลนด์แล้ว เรือปืน Daphne ของอังกฤษและเรือหุ้มเกราะ Kaiser ของเยอรมันได้ไปร่วมงานนี้ด้วย[๒๖]

ในครั้งนี้ เรือมกุฎราชกุมารได้เปลี่ยนปืนประจำเรือเดิมเป็นปืนยิงเร็วบรรจุท้ายที่ซื้อมาใหม่แทนปืนประจำเรือเดิมคือ ติดปืนใหญ่ยิงเร็วขนาด ๑๒๐ มม. ๒ กระบอก ขนาด ๕๗ มม. (๖ ปอนด์) ๔ กระบอก ขนาด ๓๗ มม. (๑ ปอนด์) ๒ กระบอก[๒๗]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัวทรงพระราชปรารภถึงการเสด็จประพาสชวาครั้งนี้ (ครั้งที่ ๓) ไว้ในพระราชหัตถเลขาที่ ๑/๖๒ ลงวันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๐ ถึงสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ดังนี้

"การที่พ่อมาเที่ยวยะวาครั้งนี้ ต้นเหตุเกิดขึ้นด้วยกลัวอายุ ๔๘ ซึ่งเปนเขตรอันหนึ่งของเจ้านาย และรู้สึกไม่ใคร่จะสบาย มาเดี๋ยวนี้เปนหืดเกิดขึ้น เห็นว่าอยู่ในบางกอกเวลาต้นฤดูฝนจะเปนหืดขึ้นมา อีกอย่างหนึ่งกลัวลงรากมันจะมาฉวยเอาไปเสียเช่นท่านกลาง[๒๘] จึงได้คิดออกเปนอู่ทองหนีห่าอยู่สักหน่อย ...."[๒๙]

---

๒๖ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๔๒ และแฟ้ม ก. ๑๔/๔๓**

๒๗ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๗๘**

๒๘ คือสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ประชวรอหิวาตกโรคสิ้นพระชนม์

๒๙ **พระราชหัตถ์เลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและลายพระหัตถ์สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุขุมาลมารศรีพระอรรคราชเทวี** พิมพ์ในงานพระเมรุ จอมพล สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไทยเขษม ๒๔๙๓) หน้า ๓๐

ในโอกาสเดียวกันนี้ ทรงนำพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ[๓๐] ไปส่งลงเรือที่สิงคโปร์เพื่อไปทรงศึกษาในยุโรปด้วย

ในการเสด็จประพาสครั้งนี้มีเจ้านายฝ่ายในและเจ้าจอมตามเสด็จมากกว่าเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระนางเจ้าสุขุมาลมารศรี พระราชเทวี พระอรรคชายาเธอ พระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ (ต่อมาเป็นกรมพระสุทธาสินีนาถ) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ๓ พระองค์คือ เจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน (ต่อมาเป็นกรมหลวงศรีรัตนโกสินทร) เจ้าฟ้ามาลินีนภดารา (ต่อมาเป็นกรมขุนศรีสัชนาลัยสุรกัญญา) เจ้าฟ้านิภานพดล (ต่อมาเป็นกรมขุนอู่ทองเขตขัตยนารี) พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์คือ พระองค์เจ้าอาทรทิพยนิภาและพระองค์เจ้าสุจิตราภรณี เจ้าจอมมารดาชุ่ม เจ้าจอมเอี่ยม เจ้าจอมเอิบ หม่อมเจ้าหญิงถนอม อุไร และหม่อมเจ้าหญิงสารภี ลดาวัลย์[๓๑]

เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) เป็นเรือพระที่นั่ง เรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) เรือพาลีล้างทวีป[๓๒] เรือสุครีพครองเมือง และเรือจำเริญ (ลำที่หนึ่ง) เป็นเรือตามเสด็จ

เรือพาลีล้างทวีปกับเรือสุครีพครองเมือง เป็นเรือปืนที่สั่งสร้างตัวเรือและเครื่องจักรที่ฮ่องกงพร้อมกันใน ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) เป็นเรือเหล็ก จักรท้าย ระวางขับน้ำ ๕๓๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๑.๔ นอต สร้างเสร็จและบริษัทผู้สร้างนำมาส่งถึงกรุงเทพฯ ในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๓ ตามลำดับ เมื่อถึงกรุงเทพฯ แล้วได้ติดปืนใหญ่ยิงเร็วที่ซื้อมาจากอังกฤษคือ ปืนใหญ่ขนาด ๑๒๐ มม. ๑ กระบอก ขนาด ๕๗ มม. (๖ ปอนด์) ๕ กระบอก ขนาด ๓๗ มม. (๑ ปอนด์) ๔ กระบอก[๓๓]

---

๓๐ คือ กรมหมื่นสรรควิสัยนฤบดี

๓๑ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **บันทึกรายวันตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสเกาะชวา ครั้งที่ ๒** พิมพ์ในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี (กรุงเทพฯ โรงพิมพ์จันหว่า ๒๕๐๑) หน้า ๒

๓๒ เมื่อสร้างเรือนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อว่า "**พาลีล้างทวีป**" ต่อมาเปลี่ยนเป็น "พาลีรั้งทวีป" หอจดหมายเหตุชาติ **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ก. ๑๘/๒๕

๓๓ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปกร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม** ก. ๑๘/๗๘

พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ ซึ่งเวลานั้นดำรงพระยศเป็นนาวาตรี มีพระประสงค์จะตามเสด็จในเรือพระที่นั่งมหาจักรีในการเสด็จประพาสครั้งนี้ พลเรือตรี พระยาชลยุทธโยธินทร์ เห็นด้วยว่า พระองค์ควรจะได้สังเกตการงานในกระบวนเรือเสด็จประพาสสักเที่ยวหนึ่งก่อน พระยาชลยุทธโยธินทร์จึงกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตามความเห็นของตน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนยศพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ (ต่อมาเป็นกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์) เป็น นาวาเอกและเป็น ราชองครักษ์พิเศษตามเสด็จ ฯ ในครั้งนี้ด้วย[๓๔]

ไม่ปรากฏหลักฐานโดยตรงว่าผู้ใดเป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือและผู้บังคับการเรือในครั้งนี้ แต่จากหลักฐานอื่น ๆ พอสันนิษฐานได้ว่า พลเรือตรี พระยาชลยุทธโยธินทร์ (อังเดร เดอ ริชลิว) เป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือ นาวาเอก พระพลสินธวาณัติก์ (ลุยส์ เดอ ริชลิว) เป็นผู้บังคับการเรือพระที่นั่งมหาจักรี และนาวาตรี เฟดริโก (G.A. Fedrigo) เป็นผู้บังคับการเรือจำเริญ[๓๕] สำหรับนาวาตรี หลวงปดิยัตินาวายุทธ (ฉ่าง แสง–ชูโต ต่อมาเป็นพลเรือเอก พระยามหาโยธา) ซึ่งตามเสด็จในครั้งนี้ด้วยนั้น เมื่อเสด็จถึงชวา ได้ตามเสด็จขึ้นไปพักแรมบนบกด้วย จึงน่าจะตามเสด็จในตำแหน่งอื่น มิใช่ประจำเรือพระที่นั่งหรือเรือรบที่ตามเสด็จ คนประจำเรือทั้งกระบวน (๕ ลำ) มีประมาณ ๙๐๐ คน[๓๖]

กระบวนเรือพระที่นั่งออกจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๕ พฤษภาคม แวะสิงคโปร์ (๑๐–๑๑ พฤษภาคม) ออกจากสิงคโปร์เช้ามืดวันที่ ๑๒ พฤษภาคมไปจอดเรือในช่องบังกาเวลาเย็นเพื่อจัดงานฉลองวันประสูติสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา แล้วออกเรือเดินทางต่อไปในตอนดึก พอเช้าขึ้นก็ถูกคลื่น ดังที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทรทรงนิพนธ์ไว้ว่า

---

๓๔ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปกร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๗๒ และ ก. ๑๔/๗๔**

๓๕ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร **เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๘๑**

๓๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเมื่อเสด็จประพาสชวาครั้งหลัง** (กรุงเทพ ฯ องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๔) หน้า ๗๖

"...พอตื่นขึ้น คลื่นก็ตูมใหญ่ เขาว่าเปนด้วยถูกลมทางทะเลจีน ถูกอยู่วันยังค่ำ ข้าวปลากินไม่ได้หมด นอนกลิ้งตามกัน อยู่ในห้องข้างล่างก็ร้อน ต้องขึ้นมานอนอยู่บนห้องเสวยกันหมดทั้งกอง (ลูกเธอ)...."[๓๗]

เรือพระที่นั่งถึงปัตตาเวียวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับบนบกพร้อมด้วยเจ้านายและข้าราชบริพารเพื่อประพาสเมืองต่าง ๆ เสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งที่ปัตตาเวียในวันที่ ๑๓ กรกฎาคม และออกเรือในวันเดียวกัน เดินผ่านช่องบังกามาแวะสิงคโปร์ (๑๖ กรกฎาคม) สงขลา (๑๙–๒๐ กรกฎาคม) เกาะพงัน (๒๑ กรกฎาคม) ชุมพร (จอดรับปลาทู ๒ ชั่วโมง) ศรีมหาราชา (๒๓ กรกฎาคม) และกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ในครั้งนี้ไม่ได้ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ทั้งเที่ยวไปและเที่ยวกลับ

ในด้านการเดินเรือเข้าใจว่าเรือพระที่นั่งซึ่งมีความเร็วสูงกว่าเรืออื่น ๆ คงเดินทางล่วงหน้าไปก่อน ส่วนเรื่องอื่น ๆ ตามมาตามกำลังของตน เพราะปรากฏว่าเรือพระที่นั่งถึงสิงคโปร์ก่อน[๓๘]

ในการเสด็จประพาสครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงพระสำราญนัก เพราะมีเรื่องรบกวนพระราชหฤทัยเกิดขึ้นหลายเรื่อง ดังความในพระราชหัตถเลขา ถึงสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต บางตอนดังนี้

"เมื่อมาถึงสิงคโปร์ หมาที่พ่อเลี้ยงมา จะว่ามันเมาคลื่นก็ไม่ได้เพราะมันก็เคยไปทะเล แต่กิริยาง่วงงึมงำเหมือนเมาคลื่น หน่อยหนึ่งก็ตาย ไม้ท้าวที่ซื้อจากบาเดนบาเดนไม่น่าจะหัก ท้าวลงไปทีเดียวแตกออกเป็นสี่ซีก ได้บ่นอยู่ว่า อะไรมาเสียของที่ใช้ติดตัวแลสัตว์เลี้ยงที่ใกล้ตัวเช่นนี้ ทำให้รู้สึกขาดไปมาก...."[๓๙]

---

๓๗ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **เรื่องเดิม** หน้า ๘

๓๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเมื่อเสด็จประพาสชวาครั้งหลัง** หน้า ๒๒๑

๓๙ **พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ** หน้า ๓๑

เรื่องที่สำคัญที่สุดก็คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมาประชวร ที่เมืองบันดง (Bandoeng) พระอาการมากเป็นที่น่าวิตก ดังความในพระราชหัตถเลขาถึง สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต บางตอน ดังนี้

" อาการมากตลอดวันยังค่ำยังรุ่งจนถึงได้ตระเตรียมการตลอดหมดแล้วทุกอย่าง แต่ที่กำหนดว่าจะตายนั้นนับครั้งไม่ถ้วน ยิ่งวันที่ ๓๑ เดือนพฤษภาคม ยิ่งเจ็บหนักในวันนั้น พวกเราที่มาไม่มีใครเปนอันหลับอันนอน ย่างกายกัน ๒๐ วันจึงได้เปนอันพ้นอันตราย แต่เดี๋ยวนี้ก็ยังลุกขึ้นไม่ได้คงจะเกือบอีกเดือนหนึ่งจึงจะกลับได้ เงินที่เอามาใช้ก็หมด เที่ยวไหนก็ไม่ได้เที่ยว ป่วยการเปล่าทั้งสิ้นนับว่าเปนเคราะห์ร้ายทั้งเรื่อง ไม่มีความสนุกสนานอันใดเลย ...." [๓๙]

ในระหว่างนี้ กระบวนเรือพระที่นั่งต้องเตรียมพร้อมที่จะเดินทางกลับตลอดเวลา ไม่มีการปล่อยขึ้นบกจนกระทั่งอาการประชวรของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมาค่อยคลายลงแล้ว จึงได้ปล่อยขึ้นบกตามปกติ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็ทรงพระประชวร ดังที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ดังนี้ "...ส่วนตัวเราเองเป็นหวัดที่ขา เพราะนุ่งกางเกงบางไป แต่เปนมาหลายครั้งแล้ว วันนี้ถึงลงด้วยอาหารไม่ละลายเพราะหวัดแล่นเข้าไปในท้อง อากาศไม่ได้ช่วยให้มีความสบายเลย เจ็บอ้ายซี่โครงที่น่าอกก็ไม่หาย จะสงบได้อย่างเดียวแต่เพียงเอาถุงน้ำร้อนคลุมไว้ที่ตีน ไปไหนก็ไม่ได้ ....." [๔๐]

สำหรับเจ้านายและข้าราชการที่ตามเสด็จครั้งนี้ก็ประชวรและป่วยมากน้อยต่าง ๆ กัน สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ทรงนิพนธ์ไว้ว่า "...หมู่นี้เต็มที เจ็บกันเสียจริง แต่ไม่มีใครเจ็บมากเหมือน เจ้านายพี่น้องเจ็บกันทุกคน ที่เป็นอย่างไม่เจ็บเลยชั่วแต่องค์อาทรคนเดียว กรมราชบุรี [๔๑] นั้นอาการมากกว่าคน เป็นไข้ปัสสาวะดำ...." [๔๒]

---

๓๙ **พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฯ** หน้า ๓๑

๔๐ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเมื่อเสด็จประพาศชวาครั้งหลัง** หน้า ๑๐๘

๔๑ คือ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

๔๒ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **เรื่องเดิม** หน้า ๒๘

สำหรับทหารประจำเรือนั้นป่วยเป็นไข้และท้องเดินบ้าง ต่อมาได้ป่วยเป็นเหน็บชา (Beri-Beri) รวม ๑๖ คน จึงมีพระบรมราชโองการให้นำเรือผลัดกันออกไปแล่นในทะเลเสียบ้าง[๔๓]

เจ้านายฝ่ายในที่ตามเสด็จครั้งนี้ก็มิได้ทรงพระสำราญตลอดไป เพราะขนบ-ธรรมเนียมประเพณีของไทยโดยเฉพาะราชประเพณี กับประเพณีของฝรั่งไม่เหมือนกัน และแม้ว่าจะเป็นเวลาอยู่ในต่างประเทศ ก็ยังต้องรักษาราชประเพณีและกฎมณเฑียรบาลไว้เท่าที่จะทำได้ ดังที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ทรงนิพนธ์ไว้บางตอนดังนี้

"...ที่ท่ามีเรือลูกค้าวานิชจอดเต็มไปทั้งนั้น ผู้คนแน่นหนาดูช่างครึกครื้นเสียจริง ๆ ผู้หญิงในเรือพระที่นั่งต้องสรวมเสื้อหมด แต่พวกผู้ดี ๆ ขึ้นข้างบนไม่ได้ด้วยเรือพระที่นั่งเปิด ถ้าจะขึ้นต้องเดินทางในที่พระบรรทม เพราะฉะนั้นถ้าไม่มีธุระก็ไม่มีใครขึ้น จุกอยู่ในห้องเหมือนจะขาดใจ"[๔๔]

"เมื่อไปถึง (โฮเต็ลที่ประทับที่เมืองบุยเตนซอร์ก–ผู้เขียน) กำลังขนของกันชุลมุนย้ายที่ประทับ แม่ลูกเข้ามาจัดห้องจะถอดเสื้อก็ไม่ได้ ทูนหม่อมก็รับสั่งเร่งให้ไปอาบน้ำ สมเด็จน้า[๔๕] ทรงกลุ้มเกลียดฝรั่งเจ้าของโฮเต็ล เลยพาลกริ้วข้าหลวงอยู่ช้านานจึงเสด็จไปสรงน้ำ เป็นที่อาบน้ำของโฮเต็ลนี้แต่ต้องเดินลงเข้าไปอีกค่อนข้างไกล ถึงกับพระยาชลยุทธกับกรมพิทย์[๔๖] นำไป พวกผู้หญิงต้องห่มผ้าขนผืนใหญ่รุงรัง ตุ้มต๊ะ เดินเรียงกันเป็นแถว...."[๔๗]

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร ทรงเล่าเรื่องวันที่ตามเสด็จไปเยี่ยมผู้สำเร็จราชการชวาบางตอนดังนี้ "....ลาแล้วก็มีอติกงหนุ่มมาเดินนำเข้าไปห้องใน เป็น

---

๔๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว **พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเมื่อเสด็จประพาสชวาครั้งหลัง** หน้า ๗๖, ๙๓ และ ๑๐๕

๔๔ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **เรื่องเดิม** หน้า ๘

๔๕ สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนารถ

๔๖ คือพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา

๔๗ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **เรื่องเดิม** หน้า ๙

เรือนหนึ่งต่างหากข้ามตพานเดินถึงกัน พาเข้าไปที่ห้อง ๓ ห้อง ๆ กลางเป็นห้องนั่งแล้วชี้ว่าห้องข้างหนึ่งสำหรับทูนหม่อมข้างหนึ่งสำหรับเรา"

"ถึงเพียงนี้แล้วเรายังนึกไม่ออกอีกว่าแล้วจะทำอะไรกัน จนเขาทูลว่าเชิญเสด็จไปสรงน้ำจึงได้นึกออกว่าให้เป็นที่พัก ในใจเวลานี้โง่ตัวลอยเต็มที ตกลงจะเสด็จไปสรงน้ำ ที่อาบน้ำนี้เป็นสวิมมิงบ๊าท (ที่ว่ายน้ำ) รับสั่งจะให้เราไปด้วยเพื่อจะได้เห็นว่าสวิมมิงบ๊าทเป็นอย่างไร ก็เผอิญไม่มีใครสั่งให้ครอกถนอม[๔๘] มาด้วย เรามาคนเดียวจะอาบอย่างไรได้แล้วจะต้องเลิกไม่อาบก็จะนั่งอยู่กับใคร เลยเกิดกริ้วใหญ่โตว่ากรมหลวงดำรง[๔๙] ไม่สั่งให้มากริ้วกรมขุนพิทย์ ว่าฮุบเอาครอกถนอมไปบัตเตเวียด้วยไม่นึกให้ตามมา ตอนนี้เราก็ยิ่งงงหนักจนสิ้นสนุกหมด แล้วรับสั่งให้เราเข้าไปนั่งในห้อง ให้พระนายสรรพเพธอยู่ด้วย แล้วก็เสด็จไปสรงน้ำ..."[๕๐]

สำหรับสภาพของเมืองบัตตาเวียใน พ.ศ. ๒๔๔๔ นั้น สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวง-ศรีรัตนโกสินทรทรงพรรณนาไว้ดังนี้

"ถนนในเมืองดีเกลี้ยง ต้นไม้สองข้างร่ม มีฟุตปาตและโคมแก๊ส ทางหน้าโฮเต็ลเดสอินเดสนั้นงามดีมาก มีคลองชนิดคลองหลอดแต่ของเขามีรั้วเหล็กกั้น ริมคลองเป็นถนน ๒ ข้าง ๒ ข้างถนนเป็นตึกย่อม ๆ เท่า ๆ กันทาสีเหมือนกัน ท่าทางตึกก็รูปร่างเตี้ย ๆ เท่ากัน เป็นห้างและบ้านคน ที่ใหญ่ก็เป็นโฮเต็ล ดูชวนให้งามมาก นอกนั้นก็เป็นตึกแถวบ้าง ไม่สู้จะดี บ้านแขกไม่ใคร่เห็นมี มีแต่ฝรั่งมาก รถเจ๊กในเกาะยวาไม่ได้ใช้เลยใช้รถโถง ๒ ล้อเทียมม้าตัวเดียวเรียกว่าซาโด๊ะที่เป็นราคาต่ำเช่นรถเจ๊ก รถรางตัวสตีมเหมือนรถไฟ.....ฯลฯ....เราออกชอบออฟฟิศไปรษณีย์ของเขาดีน่าจะมีในกรุงเทพ ฯ บ้าง

---

๔๘ คือ หม่อมเจ้าถนอม อุไร "อติกง" คือ องครักษ์ (Aide-de-Camp)

๔๙ คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ

๕๐ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร **เรื่องเดิม** หน้า ๘๖

คือเป็นเรือนรูป ๘ เหลี่ยมเล็ก ๆ คล้ายกรงนก ตั้งตรงหัวแง่ถนนเหมือนถนนสามแยก มีออฟฟิศนี้ตั้งกลางมีหญ้ารอบชวนงามดี .....”[๕๑]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๕๐ พลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ทรงเป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ คนประจำเรือเป็นคนไทยล้วน ๆ นายทหารประจำเรือที่มีหน้าที่ในการเดินเรือได้แก่เรือโท ศรี (ต่อมาเป็นพลเรือโท พระยาราชวังสัน ศรี กมลนาวิน) ศิษย์รุ่นแรกของพระองค์คนเดียวกับนักเรียนนายเรือชั้น ๕ อันเป็นชั้นสูงสุด (รุ่น พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน) นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี (ทองดี สุวรรณพฤกษ์) ฯลฯ) นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ทหารเรือไทย ซึ่งมีคนไทยเป็นผู้บังคับการเรือและคนประจำเรือล้วน ๆ เดินทางไปถึงน่านน้ำต่างประเทศ และเป็นการฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือไทย ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๔ กรกฎาคม แวะชุมพร สิงคโปร์ ออกจากสิงคโปร์เดินผ่านช่องริโอ (Rhio Strait) ช่องลิงกา (Lingga Strait) แล้วทอดสมอทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ ต่อจากนั้นได้เดินผ่านช่องบังกาไปจอดที่ปัตตาเวีย ขากลับจากปัตตาเวียได้เดินผ่านช่องคาริมาตา แวะจอดที่เกาะบิลลิตัน (Billiton หรือ Belitung ในปัจจุบัน) ปล่อยนักเรียนขึ้นเที่ยวบนเกาะแล้วจึงเดินทางไปแวะสิงคโปร์ จากสิงคโปร์มาแวะชุมพร ฝึกให้นักเรียนยกพลขึ้นบกเดินทางไกล แล้วกลับมาถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๘ กันยายน รายละเอียดของการเดินทางและการฝึกในครั้งนี้ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน) ได้รวบรวมไว้โดยละเอียด และได้เคยพิมพ์เผยแพร่ในพระประวัติของเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์แล้วหลายครั้ง

การฝึกครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดแบบฉบับของประเพณีทหารเรือและแนวการฝึกนักเรียนนายเรือในสมัยต่อมาเช่น การจัดระเบียบภายในเรือ การให้เรือรบทาสีหมอก การทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ การให้นักเรียนนายเรือฝึกเดินทางไกลฝึกรับประทานเสบียงกรังในทะเล

---

๕๑ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓

(สมัยนั้นคือ เนื้อเค็มบรรจุถังและ Sea Biscuit) เป็นต้น นับเป็นการวางรากฐานการฝึกประเพณีนิติธรรมส่วนหนึ่งให้แก่ราชนาวีไทย นอกจากนั้นการเดินทางครั้งนี้เป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของทหารเรือไทยให้โลกทราบว่ามีความสามารถเดินเรือในทะเลลึกได้เท่าเทียมกับฝรั่ง ตลอดจนสร้างความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถที่โรงเรียนนายเรือประสิทธิ์ประสาทให้แก่นักเรียนนายเรือด้วย เสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ จึงทรงเป็นพระบุพพาจารย์ที่ทหารเรือไทยเคารพสักการะตลอดมา

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๔๕๒ เรือเอก ศรี ปลัดกรมยุทธศึกษาทหารเรือ (ต่อมาเป็นพลเรือโท พระยาราชวังสัน ศรี กมลนาวิน) เป็นผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร (ลำที่หนึ่ง) นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศครั้งที่สอง การฝึกภาคครั้งนี้ ปรากฏในคำสั่งกรมทหารเรือแต่เพียงว่า "ให้นักเรียนนายเรือไปฝึกกระบวนยุทธโดยเรือมกุฎราชกุมาร ออกจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๒๐ ตุลาคม กลับถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๓๐ ธันวาคม[๕๒] เท่านั้น รายละเอียดอื่น ๆ ไม่มี แต่ปรากฏว่าการฝึกภาคครั้งนี้ ได้ไปถึง สิงคโปร์ ปีนัง และบัตตาเวีย ดังหลักฐานรายงานที่เรือเอก ศรี เขียนมากราบทูลเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ แล้วเสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ทูลเกล้า ฯ ถวายรายงานนั้นแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รายงานนี้จึงไปปรากฏอยู่ในเอกสารของกรมราชเลขานุการและในปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ[๕๓]

เรือเอก ศรี เป็นนักเรียนนายเรือคนแรกที่สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรใหม่ของโรงเรียนนายเรือซึ่งเสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ทรงกำหนดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๘ เมื่อทรงจัดการศึกษาในโรงเรียนนายเรือและทรงสอนวิชาบางอย่างด้วยพระองค์เอง เรือเอก ศรี สำเร็จการศึกษาใน พ.ศ. ๒๔๔๙ และได้รับยศเป็น เรือโท เพราะสอบได้คะแนนดีมาก ใน พ.ศ. ๒๔๕๐ เรือเอก ศรีได้ไปฝึกภาคต่างประเทศกับนักเรียนนายเรือด้วย การ

---

๕๒ กรมทหารเรือ **คำสั่งที่ ๒๒๑/๕๘๘๕** ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

๕๓ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร เอกสารรัชกาลที่ ๕ แฟ้ม ก. ๑๔/๑๑๔

ฝึกภาคครั้งนี้ กรมทหารเรือได้ดำเนินการคล้าย ๆ กับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ คือได้ออกคำสั่งให้ถอนพลทหารและนายทหารประจำเรือขึ้นทั้งหมด เหลือแต่พันจ่าช่างกลและกระซับกับย้ายเรือโทฉาย[๕๔] หัวหน้าช่างกลเรือตอรบิโด ๓ มาเป็นหัวหน้าช่างกลเรือมกุฎราชกุมาร[๕๕] ทั้งนี้เข้าใจว่า เสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ทรงมีพระประสงค์จะให้นักเรียนนายเรือและนักเรียนนายช่างกลทำหน้าที่คนประจำเรืออย่างเต็มที่เช่นเดียวกับการฝึกภาคใน พ.ศ. ๒๔๕๐ ซึ่งพระองค์ทรงเป็นผู้บังคับการเรือ สำหรับนายทหารประจำเรือพรรคนาวินนั้น กรมทหารเรือได้สั่งให้นายทหารใหม่ซึ่งออกรับราชการสด ๆ ร้อน ๆ ในวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) รวม ๗ นาย ไป "ฝึกซ้อมกระบวนยุทธกับเรือมกุฎราชกุมาร" ด้วย นายทหารใหม่เหล่านี้คือ "เรือโท นายถนอม เรือตรี นายดี นายกรบ นายชะ นายลิบ นายจัน (โอ) และนายแช่ม"[๕๖] ไม่มีนายทหารรุ่นก่อนนี้ไปกับเรือด้วยเลย นับว่าเสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ทรงเชื่อ "ฝีมือ" ของเรือเอก ศรี ฯ ซึ่งเป็นศิษย์ต้นกุฏิของพระองค์อย่างเต็มที่

เนื่องจากการไปฝึกภาคต่างประเทศครั้งนี้ไม่ปรากฏหลักฐานในกองทัพเรือมาก่อน และเป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขประวัติการฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือในประวัติโรงเรียนนายเรือเสียใหม่ ประกอบกับ เรือเอก ศรี ฯ ได้เขียนรายงานอย่างละเอียด มีทั้งเรื่องราชการและส่วนตัว และเป็นการแสดงให้เห็นการเจริญรอยตามเสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ซึ่งเป็น "พระอาจารย์" อย่างเต็มที่ จึงขอเล่าเรื่องการฝึกภาคครั้งนี้ด้วยโดยสังเขป

---

๕๔ ต่อมาเป็นนาวาตรี หลวงชำนาญกลจักร (ฉาย ฉายะยันตระกะ) เคยเป็น "ช่างกล" (ปัจจุบันคือ "นายช่างกล") เรือมกุฎราชกุมารในเที่ยวที่เสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ทรงเป็นผู้บังคับการเรือ

๕๕ กรมทหารเรือ **คำสั่งที่ ๒๒๗/๕๘๕๒** ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘ "หัวหน้าช่างกล" คือ "ต้นกล"

๕๖ กรมทหารเรือ คำสั่งที่ ๒๒๕/๕๘๕๐ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘ ต่อมาเป็น นาวาตรี หลวงไชยนาวา (ถนอม ศุกรคุปต์) นาวาตรี หลวงเรืองเดชสาครขันธ์ (ดี โมนยะกุล) นาวาตรี หลวงชลสินธุสงครามไชย (กรบ อมะลัษเฐียร) นาวาโท พระสิทธิศักดิ์สมุทรเขตต์ (ลิบ รุ่งสัมพันธ์) นาวาโท พระวิชิตชลไชย (จันทร์ บัญญุตร์) และนาวาโท พระเรืองศักดิสาครเขต (แช่ม วารุณประภา) ตามลำดับ

เรือเอก ศรี ได้นำเรือมกุฎราชกุมารออกจากกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม แวะรับลูกปืนที่บางนา และออกจากบางนาเช้ามืดวันที่ ๒๑ ตุลาคม เมื่อพ้นสันดอนและอากาศสว่างแล้วได้พยายามหมุนเรือหาดิวิเอชั่นโดยใช้ดวงอาทิตย์เป็นที่หมาย แต่เนื่องจากท้องฟ้าไม่อำนวยและมีคลื่นจึงต้องใช้ประภาคารสันดอนเป็นที่หมายแทน เสร็จแล้วเข้าจอดที่เกาะสีชังให้นักเรียนคำนวณโคเอฟพีเชียนต์ต่าง ๆ จากผลที่ได้จากการหมุนเรือ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ได้ออกเรือ สอดแท่งแม่เหล็กแก้อัตราผิดของเข็มทิศแล้วหมุนเรือหาดิวิเอชั่น เสร็จแล้วเข้าจอดในอ่าวสัตหีบ

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ออกเรือจากสัตหีบ ไปจอดที่เกาะปูโล เทียวแมน (ตามที่เสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ รับสั่งให้ไปจอด) ในตอนเช้าวันที่ ๒๖ ตุลาคม ตอนดึกคืนเดียวกันได้ออกเรือเดินทางไปสิงคโปร์และเข้าจอดใกล้บริเวณที่กำลังสร้างเขื่อนกันคลื่นในตอนเย็นวันที่ ๒๗ ตุลาคม ในอ่าวสิงคโปร์มีเรือลาดตระเวนฝรั่งเศส D'Entrecastreux ชักธงของพลเรือตรี Perrin กับเรือรบอังกฤษชื่อ Waterwitch จอดอยู่ มีการยิงสลุตและเยี่ยมคำนับตามธรรมเนียม นายทหารและนักเรียนนายเรือ ได้ไปชมเรือ D'Entrecastreux ได้ซื้อแผนที่ บรรณสารการเดินเรือเพิ่มเติมตลอดจนนำเครื่องวัดแดดชำรุดที่นำไปด้วยขึ้นไปจ้างช่างบนบกซ่อมด้วย

วันที่ ๑ พฤศจิกายน ออกเรือจากสิงคโปร์ ตั้งเข็มไม่ได้เพราะเข็มทิศชี้ผิดทาง ในที่สุดได้ค้นพบว่ามีผู้กลับขั้วของแท่งแม่เหล็กที่สอดไว้ในเรือนเข็มเสีย เมื่อแก้ไขแล้วจึงตั้งเข็มเดินทางต่อไปถึงปีนังวันที่ ๓ พฤศจิกายน เจ้าท่าเมืองปีนังที่มาเยี่ยมเรือแสดงความปลาดใจที่เห็นว่ามีแต่คนไทยล้วน ๆ แต่สามารถเดินเรือไปถึงปีนังได้

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ออกจากปีนังไปตรัง ได้พบเรือสำรวจ Sea Lark ของอังกฤษกำลังสำรวจแผนที่บริเวณเกาะเต็งกา วันที่ ๕ พฤศจิกายน จอดเรือที่เกาะตะลิบงปากน้ำตรัง รุ่งขึ้นรับนำร่องขึ้นเรือแล้วเข้าแม่น้ำตรังไปจอดที่บ้านนาเกลือ เมื่อเยี่ยมคำนับเจ้าเมืองเสร็จแล้ว วันที่ ๘ พฤศจิกายนได้เลื่อนเรือมาจอดที่ปากน้ำ เรือเอก ศรี และนักเรียนนายเรือได้ขึ้นบกเพื่อล่าควายป่า เรือเอก ศรี ยิงควายป่าได้ ๑ ตัว พวกนักเรียน

นายเรือฉุย[๕๗] ยิงได้อีก ๑ ตัว แล้วออกเรือเดินทางต่อไปถึงภูเก็ตในวันรุ่งขึ้นและจอดอยู่ที่ภูเก็ตจนถึงวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน เรือมูรธาวสิตสวัสดิ์ ซึ่งมีนาวาโท ฮาโรวิตซ์ (F. Haurowitz) เป็นผู้บังคับการเรือ กับเรือสุครีพครองเมืองซึ่งมีนาวาโท ริเชล (Richel) เป็นผู้บังคับการเรือซึ่งได้รับคำสั่งให้ไปสำรวจแผนที่บริเวณมณฑลภูเก็ต[๕๘] และนำสตางค์ไปส่งด้วยเข้ามาจอดร่วมอ่าว

คนไทยและชาวยุโรปในภูเก็ตมีความปลาดใจที่เรือรบไทยซึ่งมีคนไทยเป็นผู้บังคับการและคนประจำเรือเดินทางไปถึงภูเก็ตเป็นครั้งแรก สำหรับคนไทยนั้นมีความยินดีมากที่เรือรบไทยจะไม่ต้องใช้ฝรั่งเป็นผู้บังคับการอีกต่อไป ทีมฟุตบอลชาวยุโรปในภูเก็ตซึ่งมี "มิสเตอ เว" ที่ปรึกษากฎหมายมณฑลภูเก็ตเป็นหัวหน้าทีมได้ท้านักเรียนนายเรือแข่งขันฟุตบอล ทีมชาวยุโรปนี้ได้แข่งขันกับข้าราชการไทยและชนะจน "ขึ้นคาน" มาแล้ว นักเรียนนายเรือได้รับคำท้าและได้แข่งขันกันในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน นักเรียนนายเรือชนะ ๓ ประตูต่อ ๑ ทำให้คนไทยในภูเก็ตซึ่งสนับสนุนทีมนักเรียนนายเรือดีใจมาก เรือเอก ศรี กล่าวในรายงาน "พวกจีนร้องว่า "อั้งม้อเจ๊ง" และ มิสเตอ เว หัวหน้าทีมชาวยุโรปเลิกคุยโวอีก"

นักเรียนนายเรือได้ยกพลขึ้นบกเดินทางไกลในบริเวณเมืองและนำปืนใหญ่ไปฝึกยิงกระสุนจริงที่เขาตั้วแซ (เข้าใจว่าคงเป็นปืนขนาด ๓๗ มม. หรือ ๑ ปอนด์และคงจะยิงเพื่อ "ป้องปราม" อั้งยี่ที่ภูเก็ตไปด้วยในตัว – ผู้เขียน) และได้ฝึกยิงปืนเล็กด้วย เรือเอก ศรี ได้ขึ้นเกาะตะเภาใหญ่เพื่อวัดสูงเท่าของดวงอาทิตย์เพื่อหาอัตราผิดของนาฬิกาโครโนเมตรด้วย

ในงานเลี้ยงที่ทางจังหวัดจัดขึ้น นักเรียนนายเรือได้ร้องเพลงที่เสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ ทรงนิพนธ์คือ เพลง "ดอกประดู่" และ "เพลงทำนองลาวดำเนินทรายหรือสุนัขเลียบหาด" ได้รับความสนใจจากข้าราชการที่ร่วมงานมาก

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ออกเดินทางจากภูเก็ตไปจอดที่ตรังในวันเดียวกัน รุ่งขึ้นเรือเอก ศรี และนักเรียนชั้น ๕ ได้ขึ้นไปยิงควายป่าอีก คราวนี้นักเรียนนายช่างกล ผันถูกควายขวิดได้รับบาดเจ็บ

---

๕๗ ต่อมาเป็น นาวาโท พระภารสมุทร (ฉุย นุติประภา ต่อมาเปลี่ยนชื่อและชื่อสกุลเป็นวาริน ภารสมุทร)
๕๘ กรมทหารเรือ คำสั่งที่ ๒๓๐/๖๐๑๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ออกเรือมาบีนังแต่จอดนอนหน้าเมืองไทรบุรี รุ่งเช้าจึงเข้าจอดที่บีนัง วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ออกเรือจากบีนังไปสิงคโปร์ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน เครื่องจักรซ้ายขัดข้อง ต้องใช้เครื่องจักรขวาเครื่องเดียวไปจนถึงสิงคโปร์ในตอนเย็น รุ่งขึ้นได้เรียกช่างมาตรวจซ่อมปรากฏว่าข้อเหวี่ยงชำรุด

วันที่ ๘ ธันวาคม ออกเรือจากสิงคโปร์ เดินทางช่องริโอ ไม่ได้ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ เพราะเรือถึงบริเวณอีเควเตอร์เวลา ๐๓๐๐ ได้จอดนอนที่ปากช่องบังกาด้านเหนือในตอนเย็นวันที่ ๙ ธันวาคมเพราะเห็นว่าแผนที่ไม่แน่นอนและเกรงอันตรายจากกองหินต่าง ๆ ในช่อง วันที่ ๑๐ ธันวาคม เช้าออกเรือเดินทางผ่านช่องบังกา ต่อไปถึงบัตตาเวียเย็นวันที่ ๑๒ ธันวาคม วันที่ ๑๓ ธันวาคม เรือเอก ศรี ได้ขึ้นไปพักอยู่บนบกเพื่อเยี่ยมคำนับและร่วมงานรับรองต่าง ๆ จนถึงวันที่ ๑๗ ธันวาคมจึงกลับมาลงเรือตามเดิม

วันที่ ๑๘ ธันวาคม ออกเรือจากบัตตาเวียไปสิงคโปร์ทางช่องบังกาและเดินผ่านช่องในเวลากลางคืน บ่ายวันที่ ๒๐ ธันวาคม ทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ วันที่ ๒๑ ธันวาคมถึงสิงคโปร์

รายงานของเรือเอก ศรี ที่มีอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติจบลงเพียงเท่านี้ จึงไม่ทราบว่าเรือมกุฎราชกุมารออกจากสิงคโปร์วันใดและแวะที่ใดอีกบ้าง แต่คงจะต้องถึงกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๓๐ ธันวาคมตามคำสั่ง

เรือเอก ศรี จึงเป็นนายทหารเรือไทยคนที่สองที่นำเรือรบไทยซึ่งมีคนประจำเรือเป็นคนไทยล้วน ๆ เดินทางไปเยี่ยมท่าต่างประเทศ การเดินทางเที่ยวนี้จึงเป็นการเพิ่มชื่อเสียงเกียรติคุณให้แก่ทหารเรือไทยยิ่งขึ้น

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๗ พ.ศ. ๒๔๕๖ นาวาเอก เดรี (E.J. Dery) ตำแหน่งปกติเป็นผู้บังคับการกองเรือปืนและผู้บังคับการ ร.ล. พาลีรั้งทวีป เป็นผู้บังคับบัญชานำ ร.ล. พาลีรั้งทวีป ซึ่งนาวาเอก เดรีเป็นผู้บังคับการเรือกับ ร.ล. สุครีพครองเมือง ซึ่งเรือโท ยม (สีตบุตร ต่อมาเป็น นาวาเอก พระยานิยมยุทธนาวี) เป็นผู้บังคับการเรือนำนักเรียนนายเรือชั้น ๔,๕ และนักเรียนจ่าไปฝึกภาคต่างประเทศ นักเรียนชั้น ๕ ไปกับ

ร.ล. พาลีรั้งทวีป นักเรียนชั้น ๔ ไปกับ ร.ล. สุครีพครองเมือง นักเรียนจ่าแบ่งลงเรือทั้งสอง ลำละครึ่งจำนวน และถอนทหารประจำเรือขึ้นครึ่งหนึ่งมี เรือโท วัน[๕๙] และ เรือตรี สวัสดิ์[๖๐] ไปกับ ร.ล. พาลีรั้งทวีปและ ร.ล. สุครีพครองเมืองตามลำดับ เพื่อ "ดูแลการศึกษาทางคำนวณของนักเรียนนายเรือ" (ปัจจุบันตำแหน่งนี้คือ "ผู้อำนวยการศึกษาพรรคนาวิน" – ผู้เขียน) ออกจากกรุงเทพ ฯ วันที่ ๙ ตุลาคม กำหนดให้แวะ ซาราวัค (Sarawak) มาคัสซาร์ (Macassar) สุราบายา สิงคโปร์ และกลับถึงกรุงเทพ ฯ ในวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ถ้ามีเวลา จะแวะเมืองท่าอื่น ๆ อีกก็ได้[๖๑]

เรือเอก หลวงอาศาศัลยการ (ยี่ เลิดภาต) ซึ่งเป็นนักเรียนนายเรือชั้น ๔ ในเวลานั้นเล่าว่า "เมืองมากาซาร์ ยังไม่มีรถยนต์ มีแต่รถม้า ถนนมีฝุ่นมาก สิ่งที่แปลกคือมีสับปะรดลูกนิดเดียว (โตกว่าถ้วยแก้วหน่อยหนึ่ง) ส่วนสับปะรดที่ซาราวัคลูกเบ้อเร่อ... ฯ ล ฯ... ที่สุราบายาเห็นเรือลาดตระเวนทรอมพ์ทอดสมออยู่ในอ่าว ฐานทัพเรือกำลังเร่งขุดดินทำอ่าวเวิ้งโดยใช้เรือเล็กขนดินไปทิ้งทะเลใหญ่... ฯ ล ฯ .... สละกรอบมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว น้ำมันเขียวมีมากมายเช่นเคย น้ำตาลเป็นสินค้าออกที่ขึ้นหน้าขึ้นตา รถยนต์ยังไม่มีใช้ มีแต่รถม้า..."[๖๒]

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ กองทัพเรือต้องใช้ฝรั่งเป็นผู้บังคับการเรือรบไปอวดธงหรือฝึกภาคต่างประเทศอีกทั้ง ๆ ที่ในเวลานั้น โรงเรียนนายเรือได้ผลิตนายทหารตามหลักสูตรใหม่ของเสด็จในกรมหลวงชุมพร ฯ คือ พรรคนาวิน ๖๑ นาย พรรคกลิน ๓๗ นาย นายทหารพรรคนาวินที่มียศสูงสุดคือ นาวาตรี ศรี (กมลนาวิน ต่อมาเป็นพลเรือโท พระยาราชวังสัน) เหตุที่ใช้ฝรั่ง ก็อาจเป็นเพราะไม่ต้องการถอนฝรั่งออกจากหน้าที่ประจำ หรืออาจเป็นเพราะไม่มั่นใจใน "ฝีมือ" ของนายทหารเรือไทย หรืออาจเป็นเพราะไม่ได้คำนึงถึง "เกียรติ-

---

๕๙ ต่อมาเป็น พลเรือตรี พระยาปรีชาชลยุทธ (วัน จารุภา)

๖๐ ต่อมาเป็น นาวาโท พระสวัสดิ์นาวาณิก (สวัสดิ์ เมนะพันธุ์) ทั้งสองท่านเป็นอาจารย์โรงเรียนนายเรือในเวลานั้น

๖๑ กระทรวงทหารเรือ **คำสั่งที่ ๒๕๑/๑๒๕๒๗** ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖

๖๒ นาวาเอก สวัสดิ์ จันทนี **นิทานชาวไร่ เล่ม ๕** (กรุงเทพ ฯ องค์การค้าของคุรุสภา ๒๕๐๙) หน้า ๑๙๔

ภูมิ" ของทหารเรือไทยให้รอบคอบก็ได้ เพราะในเวลานั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสด็จในกรมหลวงชุมพรฯ ออกจากประจำการไปแล้วตั้งแต่วันที่ ๑๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นเป็นส่วนตัวว่า หากเสด็จในกรมหลวงชุมพรฯ ยังทรงประจำการอยู่ พระองค์คงจะไม่ยอมให้ฝรั่งเป็นผู้บังคับการเรือรบไทยไป "อวดธง" ในท่าต่างประเทศอีก เพราะเท่ากับเป็นการ "ลบล้าง" หรือ "ทำให้เสื่อม" ชื่อเสียงและเกียรติคุณของทหารเรือไทยที่พระองค์ กับเรือเอก ศรี ได้สร้างไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ และ ๒๔๕๒ ดังกล่าวมาแล้ว

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๖๗ นาวาโท หลวงภารสมุทร (ฉุย นุติประภา ต่อมาเปลี่ยนเป็น วาริน ภารสมุทร) ผู้บังคับการโรงเรียนนายทหารเรือ (โรงเรียนนายเรือ) เป็นผู้บังคับการ ร.ล. เจ้าพระยา นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๘ เมษายน แวะสิงคโปร์ บัตตาเวีย และสุราบายา กลับถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๙ พฤษภาคม

ร.ล. เจ้าพระยา ที่เป็นเรือฝึกครั้งนี้ เดิมเป็นเรือกวาดทุ่นระเบิดของกองทัพเรืออังกฤษชื่อ Havant กระทรวงทหารเรือซื้อมาใช้เป็นเรือฝึกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ ระวางขับน้ำ ๘๔๐ ตัน ความเร็วสูงสุด (เมื่อสร้าง) ๑๖ นอต ได้ดัดแปลงระวางเก็บเครื่องกวาดทุ่นระเบิดเดิมเป็นห้องพักนักเรียนนายเรือเพิ่มขึ้น ไม่ได้ติดอาวุธเพราะอังกฤษอ้างสัญญาลดกำลังทางเรือที่กรุงวอชิงตัน ไม่ยอมให้ติดอาวุธใด ๆ แม้จะเป็นปืนเก่าของเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) ก็ตาม เมื่อได้ซื้อ ร.ล. เจ้าพระยามาแล้ว ก็ได้จัดให้นักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศทุกปี ปี พ.ศ. ๒๔๖๗ นี้นับว่าเป็นปีแรก ต่อมาได้เลิกระบบการให้นักเรียนนายเรือเป็น "นักเรียนทำการนายเรือ" ก่อนที่จะให้เป็นนายทหาร เพราะเห็นว่านักเรียนนายเรือได้รับการฝึกเดินเรือและดาราศาสตร์เดินเรือทางใช้การมากพอแล้ว

ไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางและการฝึกครั้งนี้

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๗๒ นาวาโท พระภารสมุทร ผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือ เป็นผู้บังคับการ ร.ล. พาลีรั้งทวีป นำนักเรียนนายเรือไปฝึก

ภาคต่างประเทศ ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๙ เมษายน แวะสุราบายาและปัตตาเวีย กลับถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับการเดินทางและการฝึกครั้งนี้

เหตุที่ไม่ใช้ ร.ล. เจ้าพระยาเป็นเรือฝึกในปีนี้ ก็เพราะ ร.ล. เจ้าพระยา ถูกปลดจากประจำการเพื่อซ่อมใหญ่ เพิ่งซ่อมเสร็จเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒[๖๓] กองทัพเรือจึงต้องใช้ ร.ล. พาลีรั้งทวีป เป็นเรือฝึกอีกครั้งหนึ่ง

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๐ พ.ศ. ๒๔๗๒ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จประพาสชวาและบาหลีในระหว่างวันที่ ๒๕ กรกฎาคม จนถึงวันที่ ๑๖ ตุลาคม เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่สอง) เป็นเรือพระที่นั่ง ร.ล. พระร่วง เป็นเรือรบตามเสด็จ

เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่สอง) ที่เป็นราชพาหนะในครั้งนี้ สร้างที่ญี่ปุ่นใน พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยใช้หม้อน้ำและเครื่องจักรของเรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่หนึ่ง) เป็นเรือยอท สามเสา ระวางขับน้ำ ๒,๒๔๙ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๔.๙ นอต ไม่ได้ติดอาวุธ

ร.ล. พระร่วง ซึ่งเป็นเรือรบตามเสด็จ เดิมเป็นเรือพิฆาตตอร์ปิโดของกองทัพเรืออังกฤษชื่อ Radiant ราชนาวีสมาคมแห่งกรุงสยามซื้อถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยเงินที่เรี่ยไรจากประชาชน เสด็จในกรมหลวงชุมพรฯ เสด็จไปซื้อและทรงนำกลับมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ระวางขับน้ำ ๑,๐๓๗ ตัน ความเร็วสูงสุด ๓๕ นอต มีปืนใหญ่ขนาด ๑๐๒ มม. ๓ กระบอก ขนาด ๗๖ มม. สำหรับยิงอากาศยาน ๑ กระบอก ตอร์ปิโดขนาด ๒๑ นิ้ว ๔ ท่อ

พลเรือตรี พระยาราชวังสัน (ศรี กมลนาวิน ต่อมาเป็นพลเรือโท) เป็นผู้บัญชาการกระบวนเรือ นาวาเอก พระยาปรีชาชลยุทธ (วัน จารุภา ต่อมาเป็นพลเรือตรี) รั้งตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพเรือ (เทียบเท่าผู้บัญชาการกองเรือยุทธการในปัจจุบัน) เป็น

---

๖๓ กระทรวงทหารเรือ **คำสั่งที่ ๓๗/๒๔๗๒** ลงวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ผู้บังคับการเรือพระที่นั่งมหาจักรี นาวาโท พระภารสมุทร ผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือเป็นต้นหนเรือพระที่นั่งมหาจักรี นาวาโท พระพิชัยชลสินธุ์ (ฉัตร วีระฉัตร) เป็นผู้บังคับการ ร.ล. พระร่วง พลเรือตรี หม่อมเจ้าถาวรมงคลวงศ์ ไชยันต์ นายแพทย์ใหญ่ทหารเรือเป็นนายแพทย์ประจำพระองค์

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม เริ่มตั้งกระบวนเรือ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ออกจากกรุงเทพ ฯ ไปจอดที่หัวหิน วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ออกจากหัวหินไปถึงสิงคโปร์วันที่ ๓๑ กรกฎาคม รับน้ำมันเชื้อเพลิง วันที่ ๒ สิงหาคมออกจากสิงคโปร์ วันที่ ๓ สิงหาคมเวลา ๐๑๐๐ จอดเรือใกล้เกาะแบลนดิง (Pulo Blanding) เพื่อรอเวลาให้ถึงเส้นอีเควเตอร์ในตอนสาย เวลา ๐๖๓๐ ออกเดินทางต่อไป เวลา ๐๙๐๐ ถึงเส้นอีเควเตอร์ ร.ล. พระร่วงยิงสลุต ๖ นัดแสดงว่าถึงอีเควเตอร์ มีการทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ทั้งในเรือพระที่นั่งมหาจักรีและใน ร.ล. พระร่วง สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี ทรงร่วมพิธีด้วย เสร็จแล้วออกเดินทางไปถึงบัตตาเวียในวันที่ ๕ สิงหาคม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินี เสด็จขึ้นประทับแรมและประพาสที่ต่าง ๆ บนบก เรือพระที่นั่งและ ร.ล. พระร่วง คงจอดอยู่ที่บัตตาเวียจนถึงวันที่ ๒๗ สิงหาคมจึงออกเรือไปจอดที่เมืองเชริบอน วันที่ ๒๙ สิงหาคมออกจากเชริบอนไปจอดที่สมารัง ระหว่างที่จอดอยู่ที่สมารัง สุสุหุนันแห่งโซโลได้มาเยี่ยมเรือพระที่นั่งมหาจักรีด้วย วันที่ ๑๓ กันยายนออกจากสมารังไปจอดที่สุราบายา ได้รับน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มเติมและในตอนบ่ายวันที่ ๑๘ กันยายน เรือพระที่นั่งมหาจักรีได้เข้าอู่เพื่อทำความสะอาดและทาสีท้องเรือ เสร็จแล้วออกจากอู่ในตอนเช้าวันที่ ๑๙ กันยายน วันที่ ๒๒ กันยายน เรือพระที่นั่งมหาจักรีเลื่อนเข้าไปเทียบท่าในเขตทหารเรือเพื่อรับเสด็จ ฯ

บ่ายวันที่ ๒๓ กันยายน กระบวนเรือออกจากสุราบายาไปบาหลี และจอดทอดสมอในอ่าวบุเลเลง (Buleleng) ในตอนเช้าวันที่ ๒๔ กันยายน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับแรมและประพาสบนบกจนถึงวันที่ ๓ ตุลาคม จึงเสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่งมหาจักรีแล้ว กระบวนเรือออกเดินทางไปถึงสุราบายาเช้าวันที่ ๔ ตุลาคมเพื่อรับน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มเติม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทอดพระเนตรงาน Pasar

Malam บนบกจนถึงเวลา ๒๔๐๐ จึงเสด็จกลับมาลงเรือพระที่นั่ง กระบวนเรือออกเดินทางต่อไป และไปถึงปีนังตอนสายวันที่ ๙ ตุลาคม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นบกและเสด็จกลับกรุงเทพ ฯ โดยทางรถไฟ กระบวนเรือรับน้ำมันเชื้อเพลิงแล้วออกจากปีนังในวันที่ ๑๑ ตุลาคม มาถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๑๕ ตุลาคม

เรือเอก ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์ (ต่อมาเป็น พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์) รั้งตำแหน่งต้นตอร์ปิโด ร.ล. พระร่วง ได้เล่าถึงสภาพของเมืองปัตตาเวียและ สุราบายา ที่ได้เห็นในการเยี่ยมอินโดนีเซียครั้งนี้ไว้ดังนี้

"**ปัตตาเวีย** เป็นเมืองหลวงของหมู่เกาะเนทเธอรแลนด์อีสต์อินดีส ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของเกาะชะวา ... ฯ ล ฯ ... มีท่าเรือสำคัญชื่อว่าตันหยง ปริอ๊อก ตั้งอยู่ริมทะเลในระยะห่างประมาณ ๖ ไมล์จากตัวเมือง ... ฯ ล ฯ ... มีรถไฟฟ้าทำนองเดียวกับรถสายปากน้ำเดินไปมาระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ ... ฯ ล ฯ ..."

"เมืองเก่า (Old Batavia) ตั้งอยู่ใกล้ ๆ ทะเล ตัวเมืองประกอบไปด้วยคลองและถนนแคบ ๆ เป็นซอกเป็นตรอก ตึกรามบ้านช่องซึ่งสร้างอย่างแบบวิลันดาตั้งแต่ดั้งเดิมนั้นเวลานี้คงเหลืออยู่เพียง ๒ – ๓ แห่งเท่านั้น ... ฯ ล ฯ ... พลเมืองที่อาศัยอยู่ในเมืองนี้เป็นคนพื้นเมืองและคนจีนเท่านั้นที่เมืองเก่าแม้ในเวลานี้จะสนุกสนานสู้เมืองใหม่ไม่ได้ก็ดี แต่ยังคงเป็นย่านกลางของการค้าขายอยู่ตามเดิม ......"

"เมืองใหม่ (Weltevreden) มีลักษณะแตกต่างกับเมืองเก่าแทบทุกอย่าง เช่นมีถนนหนทางอันกว้างขวางใหญ่โต มีตึกรามบ้านช่องซึ่งสร้างตามแบบใหม่สะอาดสอ้านสวยงาม สถานที่ทำการรัฐบาล บ้านที่พักชาวยุโรป โฮเต็ล สโมสรและร้านขายของนา ๆ ชนิดตั้งอยู่ในเมืองนี้ทั้งสิ้น ในเวลาเย็น ๆ ตามถนนจอแจไปด้วยยานพาหนะนา ๆ ชนิดแล่นเลื่อนไปมามิได้ขาดสาย หรือจะเปรียบอย่างสั้น ๆ ว่าเมืองเก่าเป็นเมืองของชาวพื้นเมือง ส่วนเมืองใหม่นี้เป็นเมืองของพวกฝรั่งก็ได้..."[๖๔]

---

๖๔ เรือเอก ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์ "จดหมายเหตุประจำวันของข้าพเจ้าเมื่อประจำไปกับ ร.ล. พระร่วงในคราวเป็นเรือรบตามเสด็จประพาสชะวา" นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๓ เล่ม ๔ หน้า ๒๔๒

"การคมนาคม . . . ที่เมืองบ๊ตตาเวียมีรถรางอยู่ ๒ ชนิดคือรถรางไฟฟ้าและรถรางไอน้ำ รถรางทั้งสองชนิดนี้โดยมากวางรางคู่ ไม่มีหลีกอย่างบ้านเรา มีสถานีต้นทางอยู่ที่ปีนังเกททั้งสองสาย . . . . มีรถไฟเดินจากท่าเรือตันหยงปรีอ๊อกผ่านเมืองใหม่ ซึ่งต่อนั้นไปมีทางแยกไปตามจังหวัดต่าง ๆ รถยนต์ที่นี้มีมาก บรรดารถเช่ามีเครื่องหมายเป็นวงกลมสีขาวที่ประตูรถ . . . . . ."

"**เบ็ดเต็ล็ด** ร้านขายของมีอยู่เป็นแห่ง ๆ และมีของขายแทบทุกชนิดแต่ราคาแพงกว่าทางบ้านเรา ห้างร้านเหล่านี้โดยมากเปิดทำการค้าขายตั้งแต่เวลา ๐๙^{๐๐} ถึง ๑๓^{๐๐} ตอนหนึ่งกับตั้งแต่เวลา ๑๖^{๓๐} ถึงเวลา ๑๙^{๓๐} อีกตอนหนึ่ง ส่วนตอนว่างระหว่างนั้นเป็นเวลางีบกันหมด (ทั้งนี้ไม่รวมถึงร้านจีนซึ่งเป็นร้านเล็ก ๆ อันคงเปิดทำการเก็บเบี้ยใต้ถุนร้านเรื่อยไป) ฉนั้นเวลากลางวันในระหว่างนี้ตามถนนหนทางจึงเงียบเหงาลงอย่างตรงกันข้าม" [๖๕]

"**สุราบายา** เป็นเมืองท่าเรือทางด้านตะวันออกและเป็นเมืองท่าใหญ่ที่ ๒ ของเกาะชะวา เป็นเมืองทำเลการค้าขายใหญ่ที่สุดในหมู่เกาะเนทเธอร์แลนด์อีสต์อินดิส ทั้งเป็นศูนย์กลางแห่งใหญ่ของการค้าน้ำตาล . . . . ."

"ทางฝั่งท่าเรือตันหยงปีแร๊กนี้จัดว่าเป็นทำเลการค้าขายโดยแท้ ตอนท่าเทียบเรือและบริเวณใกล้ ๆ เต็มไปด้วยโรงงาน คลังสินค้า โรงเก็บสินค้าและสำนักงานทางเรือ มีทางรถไฟระเกะระกะติดต่อไปยังสถานที่สำคัญต่าง ๆ . . . ."

"ส่วนทางฝั่งขวาหรือที่เรียกว่า "อุดจุง (Odjoeng)" นั้นโดยมากเป็นเขตต์ของทหารเรือ คือตั้งแต่ริมฝั่งทะเลเลยเข้าไปจนสุดเขตต์อู่ทหารเรือ บรรดาเรือรบและเรือช่วยรบแห่งราชนาวีฮอลแลนด์ในเวลาปกติต่างจอดหรือขึ้นคานอยู่ในอ่างซึ่งได้ขุดเจาะแผ่นดินเข้าไป . . . . ."

". . . สุราบายา เป็นเมืองทำเลการค้าขาย ฉะนั้นภายในเมืองจึงเต็มไปด้วยห้างร้านและที่ทำการค้าขายต่าง ๆ สถานที่ ๆ จะดูดดึงให้ไปเที่ยวไม่มีกี่แห่งนัก ที่ ๆ ควรจะไปชม

---

๖๕ เรือเอก ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์ เรื่องเดียวกัน นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๓ เล่ม ๕ หน้า ๒๘๔

ก็คือ สวนสัตว์ (Zoological Garden) และพิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำ (Aquarium) ซึ่งอยู่ ณ แห่งเดียวกันทางท้ายเมือง"[๖๖]

ข้อสังเกตจากการเดินทางเที่ยวนี้ก็คือ ในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-เจ้าอยู่หัวไม่ได้ประทับในเรือพระที่นั่ง เรือพระที่นั่งมหาจักรีจะออกเดินทางก่อน ร.ล. พระร่วงประมาณ ๔ ชั่วโมงเพราะใช้ความเร็วเดินทางต่างกัน ในเที่ยวนี้ ร.ล. พระร่วงไม่ได้ยิงสลุตตอบหรือยิงสลุตให้แก่ชาติเจ้าของท่า นอกจากนั้นก่อนทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ ร.ล. พระร่วงได้ยิงสลุต ๖ นัดเป็นสัญญาณว่าเรือถึงเส้นอีเควเตอร์แล้ว[๖๗]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๔๗๗ นาวาตรี หลวงยุทธกิจ-พิลาศ (มี ปัทมะนาวิน ต่อมาเป็นนาวาเอก) ผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือ เป็นผู้บังคับการ ร.ล. รัตนโกสินทร์นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๐ เมษายน แวะสิงคโปร์ (๒๔–๒๕ เมษายน) วันที่ ๒๖ เมษายนออกจากสิงคโปร์ไปสุราบายาโดยผ่านช่องคาริมาตา ทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์วันที่ ๒๗ เมษายน แวะสุราบายา (๒๙ เมษายน–๒ พฤษภาคม) สมารัง (๔–๖ พฤษภาคม) ปัตตาเวีย (๘–๑๑ พฤษภาคม) วันที่ ๑๒ พฤษภาคมออกจากปัตตาเวียไปรับน้ำมันเชื้อเพลิงที่เกาะบูกัม (Pulau Bukum) หน้าสิงคโปร์โดยเดินผ่านช่องบังกา จากนั้นได้เดินทางไปแวะเบลาวัน (Belawan) บนเกาะสุมาตราในวันที่ ๑๗–๑๘ พฤษภาคม เย็นวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ออกจากเบลาวันไปแวะรับน้ำมันเชื้อเพลิงที่เกาะบูกัมแล้วเดินทางต่อไปแวะสงขลา เกาะพงัน อ่าวปะทิว (ชุมพร) หัวหิน สัตหีบและกลับถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๓๑ พฤษภาคม

ร.ล. รัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นเรือฝึกในครั้งนี้เป็นเรือปืนเบา ขึ้นระวางประจำการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ระวางขับน้ำ ๑,๐๐๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๒ นอต ในเวลานั้นติดปืนใหญ่ขนาด ๑๕๒ มม. ๒ กระบอก ขนาด ๗๖ มม. ๔ กระบอก ปืนกลขนาด ๒๐ มม. ๒ กระบอก

---

๖๖ เรือเอก ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์ เรื่องเดียวกัน นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๓ เล่ม ๖ หน้า ๓๖๔

๖๗ หลักฐานบางแห่งกล่าวว่าเป็นการยิงสลุตเคารพ "พระสมุทร" ซึ่งเสด็จมาเยี่ยมเรือ

การฝึกภาคครั้งนี้เป็นการฝึกนักเรียนนายเรือตามระบบใหม่ซึ่งนาวาเอก หลวงสินธุ์-สงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน ต่อมาเป็นพลเรือเอก) เสนาธิการทหารเรือในเวลานั้นกำหนดขึ้น แบ่งการฝึกเป็น ๓ ช่วงคือ ช่วงแรกฝึกในอ่าวไทยประมาณ ๑๐ วัน ช่วงที่สองฝึกเดินทางไกลไปต่างประเทศประมาณ ๓๐ วัน ช่วงที่สาม ฝึกและสอบความรู้ทางใช้การในอ่าวไทยประมาณ ๑๐ วัน ช่วงเวลาที่แวะน่านน้ำต่างประเทศจึงเป็นช่วงการฝึกที่สอง

เรือเอก หลวงวิเชียรนาวา (วิเชียร รัตนกุล ต่อมาเป็นพลเรือโท) ได้เล่าถึงเมืองท่าที่ ร.ล. รัตนโกสินทร์แวะเยี่ยมในครั้งนี้ไว้อย่างละเอียดในนาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๗ (พ.ศ. ๒๔๗๗) ซึ่งจะขอคัดมาไว้ในที่นี้เฉพาะเรื่องของเมืองเบลาวันและเมดาน (Medan) ดังต่อไปนี้

"**เบลาวัน** เป็นเมืองปากน้ำเช่นเดียวกับสมุทรปราการของเรา มีถนนและทางรถไฟติดต่อไปยังเมดาน (Medan) อันเป็นเมืองหลวงของสุมาตรา เมืองนี้นอกจากเป็นท่าเรือสำหรับขนส่งสินค้าแล้วก็ไม่มีสิ่งอื่นที่น่าสนใจ เพราะเป็นเมืองเล็กอยู่บนเกาะอันชิดติดกับฝั่งสุมาตรา......ฯลฯ...ถนนหนทางสอาดเรียบร้อยและลาดยางเช่นเดียวกับหัวเมืองอื่น ๆ ในโคโลนีของดัทช์ มีโรงภาพยนตร์อยู่แห่งเดียว ในภาคที่เราไปนี้นับว่าเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์สำหรับเรือรบสยามที่ไปเยี่ยม รู้สึกว่าพลเมืองเอาใจใส่ต่อพวกเรามาก มีคนมามุงดูอยู่ที่ท่าเรือตั้งแต่เรือไปถึงจนเกือบครึ่งคืนทุกวัน ..."[๖๘]

"**เมดาน** เป็นเมืองใหญ่ที่สำคัญของเกาะสุมาตรา ตั้งอยู่ในที่ราบเช่นเดียวกับบัตตาเวีย มีต้นไม้ปกคลุมร่มเย็นตามถนนทุกสาย บ้านเมืองสอาดเรียบร้อยเย็นตามาก พาหนะใช้รถยนต์กันเป็นพื้น รถรางไม่มีในเมืองนี้ มีถนนหลายสายที่ติดต่อไปยังหัวเมืองไกล ๆ ตามหัวถนนเหล่านั้นมีป้ายบอกตำบลที่ไปและระยะทางไว้ทั้งสิ้น ตลาดในเมืองนี้เป็นตลาดสมัยใหม่ใหญ่โตและหรูหราที่สุดในภาคตะวันตก นอกจากนี้ก็มีวังซุลต่าน สระน้ำและโรงมหรสพ ภัตตาคารต่าง ๆ อย่างทันสมัย สินค้าพื้นเมืองเป็นสินค้าดิบเสียโดยมาก พลเมือง

---

๖๘ เรือเอก หลวงวิเชียรนาวา "การฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือ" **นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๗ เล่ม ๑๑** หน้า ๒๓๙๑

มีน้อยบางตาเต็มที เพราะเนื้อที่ของเกาะสุมาตรานั้นกว้างใหญ่ไพศาลมาก มีชาวมลายูและจีนเข้าไปทำมาหากินอยู่มาก . . . . ."[๖๙]

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๔๘๓ นาวาโท หลวงชาญ-ชยศึก (ชื่น จุลวังนะ ชาญชยศึก ต่อมาเป็นพลเรือโท) ผู้บังคับการกองโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับการ ร.ล. แม่กลอง นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๒๘ เมษายน แวะค้างคืนที่สัตหีบ วันที่ ๒๙ เมษายนออกจากสัตหีบ แวะไซ่ง่อน (๒ – ๔ พฤษภาคม) วันที่ ๕ พฤษภาคม ออกจากไซ่ง่อนไปสุราบายา ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ แล้วไปถึงสุราบายาในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ตามแผนการฝึกเดิมจะแวะ ปัตตาเวีย และปาเลมบัง (Palembang บนเกาะสุมาตรา) ด้วย แต่ปรากฏว่าเยอรมันได้บุกฮอลแลนด์ในวันที่ ร.ล. แม่กลองไปถึงสุราบายา ผู้สำเร็จราชการหมู่เกาะอินเดียตะวันออกจึงขอร้องให้งดการแวะเยี่ยมเมืองอื่น ๆ และขอร้องไม่ให้ปล่อยทหารหลังเวลา ๑๘.๐๐ นายทหารและนักเรียนนายเรือได้เห็นทหารเรือฮอลแลนด์เข้ายึดเรือสินค้าเยอรมัน ๓ ลำ ซึ่งจอดอยู่ใกล้ ๆ ร.ล. แม่กลองด้วย[๗๐] วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ร.ล. แม่กลองจึงออกจากสุราบายาเดินทางกลับมาแวะเมืองต่าง ๆ ในอ่าวไทยตามแผน

ร.ล. แม่กลอง เป็นเรือที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเรือฝึกนักเรียนนายเรือโดยตรงและจะใช้ทำหน้าที่เรือสลุบ (sloop) ในเวลาสงคราม มีอุปกรณ์และสถานที่สำหรับการฝึกพร้อมมูล สร้างที่ญี่ปุ่น และขึ้นระวางประจำการใน พ.ศ. ๒๔๘๐ ระวางขับน้ำ ๑,๔๐๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๗ นอต ในเวลานั้นติดปืนใหญ่ขนาด ๑๒๐ มม. ๔ กระบอก ปืนกล ๒๐ มม. ๒ กระบอก ตอร์ปิโดขนาด ๔๕ ซม. ๔ ท่อ มีรางปล่อยและแท่นยิงลูกระเบิดลึกสำหรับปราบเรือดำน้ำและมีเครื่องบินทะเลประจำเรือ ๑ เครื่อง นับว่าเป็นเรือฝึกที่ทันสมัยในเวลานั้น

โรงเรียนนายเรือได้รวบรวมเรื่องราวของการฝึกครั้งนี้พิมพ์แจกในงานประดับเครื่องหมายยศนายทหารใหม่ในปีเดียวกัน

---

๖๙ **เรื่องเดียวกัน** หน้า ๒๓๕๒

๗๐ นาวาเอก สวัสดิ์ จันทนี **นิทานชาวไร่** เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ องค์การค้าคุรุสภา ๒๕๐๙ หน้า ๑๕๓)

พิธีข้ามอีเควเตอร์ในครั้งนี้ได้กระทำอย่างสมบูรณ์แบบ กล่าวคือ ก่อนเรือถึงเส้นอีเควเตอร์ ๑ วัน ปีศาจใต้ทะเล บริวารของพระสมุทร จะขึ้นมาบนเรือนำสาส์นของพระ-สมุทรมาแจ้งให้ผู้บังคับการเรือทราบว่า พระสมุทรและข้าราชบริพารจะมาเยี่ยมเรือในวันรุ่งขึ้นเพื่อกระทำพิธีให้แก่ผู้ที่ยังไม่เคยข้ามเส้นอีเควเตอร์ ผู้ใดเคยข้ามเส้นอีเควเตอร์แล้วจะต้องนำประกาศนียบัตรของพระสมุทรมาแสดง มิฉะนั้นจะต้องเข้าพิธีหมดทุกคน วันรุ่งขึ้นเมื่อเรือถึงเส้นอีเควเตอร์ ร.ล. แม่กลองยิงสลุต ๖ นัด หลังจากนั้นพระสมุทรและข้าราช-บริพารก็มาขึ้นเรือและกระทำพิธีต่อไป

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๑๐ พลเรือตรี สมุทร์ สหนาวิน (ปัจจุบันเป็นพลเรือเอก) ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหน่วยเรือฝึกนักเรียนนายเรือคือ ร.ล. แม่กลอง ซึ่งมีนาวาโท เจตน์ มณีนาค (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือนำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากสมุทรปราการ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ แวะชุมพร เกาะสมุย นราธิวาส กวนตัน สิงคโปร์ สุราบายา คูชิง (Kuching อยู่ในรัฐซาราวัค) และสงขลา ได้ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ในช่วงการเดินทางระหว่างสิงคโปร์กับสุราบายา ในวันที่ ๑๒ มีนาคม ไม่ปรากฏรายละเอียดเกี่ยวกับการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๔ พ.ศ. ๒๕๑๓ พลเรือตรี สมุทร์ สหนาวิน ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่-กลอง ซึ่งมีนาวาตรี สุรินทร์ ทองเจริญ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ กับ ร.ล. โพสามต้น ซึ่งมีนาวาตรี วิฑูรย์ คเชนทรัพย์ (ปัจจุบันเป็น นาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือนำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากสมุทรปราการ วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ แวะสัตหีบ (๑๙–๒๗ กุมภาพันธ์) ลาบวน (๔ มีนาคม) เจสเซลตัน (๕ – ๘ มีนาคม) บาลิคปาปัน (๑๒–๑๓ มีนาคม) สุราบายา (๑๖–๑๘ มีนาคม) จาการ์ตา (๒๑–๒๓ มีนาคม) สิงคโปร์ (๒๖–๒๘ มีนาคม) สงขลา (๓๑ มีนาคม– ๕ เมษายน) กลับถึงสมุทรปราการ วันที่ ๘ เมษายน

การแวะลาบวน (Labuan) ซึ่งเป็นเกาะในรัฐซาบาห์ของสหพันธ์มาเลเซีย ก็เพื่อรับน้ำมันเชื้อเพลิงเพิ่มเติม เกาะนี้มีที่จอดเรือบังคลื่นลม มีคลังน้ำมันของบริษัทเชลล์ตั้งอยู่ และในฤดูฝนมีน้ำจืดพอที่จะขายให้แก่เรือได้บ้าง

เจสเซลตัน (Jesselton) ปัจจุบันเรียกว่า โคตาคินาบาลู (Kota Kinabalu) เป็นเมืองหลวงและเมืองท่าของรัฐซาบาห์ (Sabah เดิมคือแคว้นบอร์เนียวเหนือ)

บาลิกปาปัน (Balikpapan) เป็นเมืองท่าทางฝั่งตะวันออกของเกาะบอร์เนียวในส่วนที่เป็นของอินโดนีเซีย

ร.ล. โพสามต้น ซึ่งเป็นเรือฝึกในครั้งนี้เดิมเป็นเรือกวาดทุ่นระเบิดขนาดใหญ่ (Fleet Minesweeper) ของกองทัพเรืออังกฤษชื่อ Minstrel กองทัพเรือซื้อมาใช้ราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ระวางขับน้ำ ๑,๐๔๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๖ นอต มีปืนใหญ่ขนาด ๑๐๒ มม. ๑ กระบอก ปืนกล ๒๐ มม. ๖ กระบอก เครื่องยิงลูกระเบิดลึก ๒ แท่น

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๕ พ.ศ. ๒๕๑๔ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช (ผู้เขียนเรื่องนี้) ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือ เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือประกอบด้วย ร.ล. แม่กลองซึ่งมีนาวาตรี บัณฑิตย์ ชุณหะวัน (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. โพสามต้นซึ่งมีนาวาตรี วรจิตต์ สิทธิโยธาคาร (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. บางปะกง ซึ่งมีนาวาตรี ชาตรี ชาลี (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากสมุทรปราการ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ แวะสัตหีบ (๒๕ กุมภาพันธ์ – ๒ มีนาคม) ลาบวน (๘ – ๙ มีนาคม) บรูไน (๑๐ – ๑๓ มีนาคม) เบลาวัน (๑๙ – ๒๒ มีนาคม) ภูเก็ต (๒๔–๒๗ มีนาคม) สิงคโปร์ (๓๐ มีนาคม – ๒ เมษายน) สงขลา (๕–๘ เมษายน กลับถึงสมุทรปราการในวัน ๑๑ เมษายน

ร.ล. บางปะกงซึ่งเป็นเรือฝึกในครั้งนี้เดิมเป็นเรือคุ้มกันแบบคอรเวต (Corvette) ของกองทัพเรืออังกฤษชื่อ Burnet กองทัพเรือซื้อมาใช้ราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ ระวางขับน้ำ ๑,๐๖๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๖ นอต มีปืนใหญ่ขนาด ๗๖ มม.

๑ กระบอก ปืนกล ๒๐ มม. ๗ กระบอก เครื่องยิงลูกระเบิดลึก ๒ แท่น เครื่องยิงจรวดปราบเรือดำน้ำ (Hedgehog) ๑ แท่น

การแวะเบลาวัน ทำให้นักเรียนนายเรือได้มีโอกาสชมเมืองเมดานอันเป็นเมืองหลวงของสุมาตราด้วย สภาพที่ต่างกับการเยี่ยมของ ร.ล. รัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ก็คือการเดินทางจากเบลาวันไปเมดานใช้รถยนต์เป็นส่วนใหญ่เพราะรวดเร็วกว่า ระยะทางประมาณ ๒๕ กิโลเมตร รถไฟนั้นยังคงใช้ในการขนสินค้าอยู่เช่นเดิม

สภาพของอาคารต่าง ๆ ในเมืองเมดานส่วนใหญ่ยังใกล้เคียงกับสภาพที่เรือเอกหลวงวิเชียรนาวา เล่าไว้ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ และกำลังสร้างอาคารใหญ่ ๆ เพิ่มขึ้น ในถนนมียวดยานคับคั่งโดยเฉพาะรถจักรยานสามล้อรับจ้างซึ่งในกรุงเทพ ฯ เลิกไปแล้ว ความสะอาดของถนนหนทางรู้สึกว่าด้อยกว่าที่เรือเอก หลวงวิเชียรนาวา เล่าไว้ ในเวลากลางคืนยังเห็นว่ามีการใช้ตะเกียงเจ้าพายุตามบ้านราษฎรสองข้างทางระหว่างเมดานกับเบลาวัน แสดงว่าการจ่ายกระแสไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึง ปั๊มน้ำมันแบบทันสมัยเช่นในกรุงเทพ ฯ ก็มีอยู่ไม่กี่แห่ง ส่วนมากเป็นร้านหรือเพิงเล็ก ๆ ใช้สูบมือสูบน้ำมันจากถัง ๒๐๐ ลิตรแล้วตวงขาย ของพื้นเมืองที่มีขายคือ ภาพเขียน ผ้าทอ ของที่ทำด้วยเขาควาย ไม้ไผ่

ในการเยี่ยมครั้งนี้ นักเรียนได้ไปชมทะเลสาบโทบา (Toba Lake) อันเป็นทะเลสาบน้ำจืดบนยอดเขาและเป็นแหล่งทัศนาจรที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งด้วย

กองทัพเรือได้แต่งตั้ง นาวาเอก ดุสิต สิทธิศิริ เป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตา ในการแวะเยี่ยมเมืองเบลาวันและเมดานครั้งนี้ นาวาเอก ดุสิต ฯ ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือคนแรกที่มาประจำประเทศนี้จึงได้เดินทางมารับรองและช่วยติดต่อประสานงานกับฝ่ายอินโดนีเซีย โดยมีพันเอก เกรียงเดช พลางกูร และคุณนพพร เจนการกิจ ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบกและเลขานุการ ฯ ประจำสถานเอกอัครราชทูต ร่วมมาช่วยเหลือด้วย

รายละเอียดเกี่ยวกับการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้ มีในนาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๔ เล่ม ๗

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๖ พ.ศ. ๒๕๑๗ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหมู่ฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ซึ่งมีนาวาตรี สุรัตน์ รัตนพฤกษ์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) ร.ล. ปิ่นเกล้า ซึ่งมีนาวาโท อรรณพ วิยกาญจน์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาตรี ปรีดา การสุทธิ์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศออกจากสมุทรปราการวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ แวะสัตหีบ (๒๑ – ๒๘ กุมภาพันธ์) เย็นวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ออกจากสัตหีบเดินทางไปจาการ์ตาโดยผ่านช่องแกสปาร์ ได้ทำพิธีข้ามเส้นอีเควเตอร์ในวันที่ ๓ มีนาคม แวะจาการ์ตา (๕–๘ มีนาคม) สุราบายา (๑๑–๑๓ มีนาคม) วันที่ ๑๔ มีนาคมออกจากสุราบายาไปมะนิลา โดยผ่านช่องมาคัสซาร์เข้าสู่ทะเลสุละเวสี (Sulawesi Sea หรือทะเลเซเลเบสเดิม) แล้วไปผ่านช่องซิบูตู (Sibutu Passage) และหมู่เกาะซูลู (Sulu Archipelago) เข้าสู่ทะเลซูลู (Sulu Sea) เมื่อผ่านเกาะมินโดโรออกสู่ทะเลจีนใต้แล้วจึงเลี้ยวเข้าอ่าวมะนิลา แวะมะนิลา (๒๑–๒๔ มีนาคม) วันที่ ๒๕ มีนาคมออกจากมะนิลาไปแวะฐานทัพเรือของสหรัฐอเมริกาที่อ่าวซูบิค (Subic Bay) เพื่อรับน้ำมันเชื้อเพลิงที่กองทัพเรืออเมริกันขายให้ และรับชิ้นส่วนอะไหล่บางอย่างที่ซื้อจากกองทัพเรืออเมริกัน ค่ำวันที่ ๒๖ มีนาคมออกจากอ่าวซูบิคมาถึงสัตหีบวันที่ ๓๑ มีนาคม และกลับถึงสมุทรปราการวันที่ ๓ เมษายน

ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ที่เป็นเรือฝึกในครั้งนี้ เดิมเป็นเรือคุ้มกันแบบฟริเกท (Frigate) ของกองทัพเรือสหรัฐอเมริกาชื่อ Gallup กองทัพเรือซื้อมาใช้ราชการเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๗ ระวางขับน้ำ ๑,๔๓๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๑๙ นอต ติดปืนใหญ่ขนาด ๗๖ มม. ๓ กระบอก ปืนกล ๔๐ มม. ๒ กระบอก ปืนกล ๒๐ มม. ๙ กระบอก เครื่องยิงลูกระเบิดลึกปราบเรือดำน้ำ ๘ แท่น เครื่องยิงจรวดปราบเรือดำน้ำ (Hedgehog) ๑ แท่น ตอร์ปิโดปราบเรือดำน้ำ ๒ ท่อ

ร.ล. ปิ่นเกล้า เดิมเป็นเรือพิฆาตคุ้มกัน (Destroyer Escort) ของกองทัพเรือสหรัฐอเมริกาชื่อ Hemminger สหรัฐอเมริกาให้ประเทศไทยยืมใช้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ และ

ต่อมาได้โอนให้แก่ประเทศไทย สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ระวางขับน้ำ ๑,๒๔๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๒๐ นอต มีปืนใหญ่ขนาด ๗๖ มม. ๓ กระบอก ปืนกล ๔๐ มม. ๖ กระบอก เครื่องยิงลูกระเบิดลึกปราบเรือดำน้ำ ๘ แท่น ตอร์ปีโดปราบเรือดำน้ำ ๖ ท่อ

ในการเยี่ยมอินโดนีเซียครั้งนี้ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ซึ่งเป็นผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตาคนที่สองและเพิ่งไปรับหน้าที่จาก นาวาเอก ดุสิต สิทธิศิริ ได้ไม่นานนัก ได้ช่วยรับรองและติดต่อประสานงานให้แก่หมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือร่วมกับพันเอก นฤนาท บุณยรัตพันธุ์ (ปัจจุบันเป็น พลตรี) ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารบกฯ และข้าราชการสถานเอกอัครราชทูต โดยเฉพาะ นาวาเอก ประเสริฐฯ พันเอก นฤนาทฯ และ คุณประพร ใหญ่อรุณ ข้าราชการประจำสถานเอกอัครราชทูตได้เดินทางไปกับ ร.ล. แม่กลองเพื่อติดต่อและอำนวยความสะดวกให้แก่หมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือที่สุราบายาอีกด้วย

สภาพของจาการ์ตาใน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นสภาพเมื่ออินโดนีเซียได้รับเอกราชแล้ว ชื่อสถานที่ต่าง ๆ จึงเปลี่ยนไปจากเดิม การพัฒนาอาคารสถานที่และถนนกำลังดำเนินไปเรื่อย ๆ และมีปัญหาอยู่มากเพราะประชาชนในจาการ์ตามีเกือบ ๕ ล้านคน ส่วนมากเป็นชาวนาซึ่งเข้ามาประกอบอาชีพขี่รถจักรยานสามล้อรับจ้างซึ่งเรียกว่า Becak ในเวลาที่ว่างจากการทำนา คนพวกนี้มักปลูกกระท่อมด้วยเศษไม้พออยู่ไปวันหนึ่ง ๆ และมักจะอยู่รวมกันบริเวณชานเมือง จาการ์ตาจึงมีทั้งบริเวณที่เปรียบได้กับ "สวรรค์" คือ น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี บ้านเรือนสะอาดสวยงาม กับบริเวณที่เปรียบได้กับ "พื้นดิน" คือน้ำไม่ไหล (ต้องใช้น้ำบ่อ) ไฟไม่สว่าง ทางขรุขระและมีโคลนเฉอะแฉะ กับบริเวณที่น่าจะเปรียบกับ "นรก" เพราะบ้านเรือนซึ่งเป็นกระท่อมตั้งอยู่ใกล้กองขยะมหึมา กลิ่นขยะที่โชยอยู่ตลอดเวลาดูเหมือนจะไม่ทำให้ผู้อาศัยอยู่ในบริเวณนี้เดือดร้อนและยังใช้กองขยะเป็นแหล่งประกอบอาชีพคือ ค้นหาเศษของที่ยังใช้ได้อีกด้วย

สุราบายา ก็มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก รถรางเลิกใช้แล้วแต่ยังมีรางเหลืออยู่ รถจักรยานสามล้อรับจ้าง (Becak) มีอยู่ทั่วไป ค่าโดยสารค่อนข้างถูก ร้านค้าใหญ่

ยังคงเปิดเป็น ๒ ช่วงเวลาเช่นเดียวกับเมื่อสี่สิบปีก่อน คือปิดในช่วงเวลาระหว่าง ๑๒๐๐–๑๗๐๐ และเปิดใหม่หลังเวลา ๑๗๐๐ ค่าครองชีพต่ำกว่าที่จาการ์ตาประมาณร้อยละ ๒๐

รายละเอียดเกี่ยวกับการแวะเยี่ยมจาการ์ตาและสุราบายาครั้งนี้ มีในนาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๗ เล่ม ๘ และเล่ม ๙

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๗ พ.ศ. ๒๕๑๙ พลเรือตรี ประพัฒน์ จันทวิรัช ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลองซึ่งมีนาวาโท นเรศ กัณฑพงศ์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. ท่าจีน (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท ประเทพ เกษร เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. ปิ่นเกล้า ซึ่งมีนาวาโท พหล อุทิตานนท์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากสมุทรปราการวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ไปจอดที่สัตหีบจนถึงวันที่ ๓ มีนาคม จึงออกเดินทางไปจาการ์ตาทางช่องแกสปาร์ได้ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ในวันที่ ๖ มีนาคมแล้วเดินทางต่อไปถึงจาการ์ตาเช้าวันที่ ๘ มีนาคม วันที่ ๑๘ มีนาคม ออกจากจาการ์ตา เดินทางผ่านช่องคาริมาตาไปแวะบรูไนในระหว่างวันที่ ๑๕ ถึง วันที่ ๑๘ มีนาคม วันที่ ๑๙ มีนาคมออกจากบรูไนไปมะนิลาและจอดอยู่ที่มะนิลาในระหว่างวันที่ ๒๑–๒๕ มีนาคม เช้าวันที่ ๒๖ มีนาคม ออกจากมะนิลาไปยังฐานทัพเรืออเมริกันที่อ่าวซูบิคเพื่อรับน้ำมันเชื้อเพลิงที่กองทัพเรือสหรัฐอเมริกาปันขายให้เช่นเดียวกับเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ เย็นวันที่ ๒๖ มีนาคมออกจากอ่าวซูบิคมาแวะสงขลา (๓๑ มีนาคม – ๒ เมษายน) และกลับถึงสมุทรปราการวันที่ ๔ เมษายน

ร.ล. ท่าจีน (ลำที่สอง) ซึ่งเป็นเรือฝึกในครั้งนี้เดิมเป็นเรือคุ้มกันแบบฟริเกทของสหรัฐอเมริกาชื่อ Glendale กองทัพเรือซื้อมาใช้ราชการพร้อมกับ ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) มีรายการต่าง ๆ เช่นเดียวกับ ร.ล. ประแส

นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารเรือประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงจาการ์ตาเป็นกำลังสำคัญในการรับรอง ติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวกให้แก่หมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือที่จาการ์ตา การเยี่ยมในครั้งนี้เป็นการเยี่ยมในขณะที่ทางฝ่าย

อินโดนีเซียกำลังมี "อารมณ์ค้าง" เนื่องจากการที่ฝ่ายไทยของดการฝึกผสมกับกำลังทางเรือของอินโดนีเซียอย่างกะทันหัน เพราะทางอินโดนีเซียกำลังส่งกำลังทหารเข้ายึดทีมอร์ส่วนที่โปร์ตุเกสปกครองอยู่ การฝึกผสมนี้ได้มีการวางแผนการฝึกร่วมกันล่วงหน้ามาแล้วช้านาน หมู่เรือฝึกผสมของไทยก็ได้ออกเดินทางจากสัตหีบไปแล้ว แต่ก็ต้องเปลี่ยนแผนกลางทะเล เมื่อเป็นเช่นนี้ทางฝ่ายอินโดนีเซียย่อมเกิด "อารมณ์ค้าง" เป็นธรรมดาและ "อารมณ์ค้าง" นั้นย่อมระบายมาสู่หมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรืออย่างเต็มที่ ผู้ที่ตกเป็น "หนังหน้าไฟ" และมีภาระหนักที่สุดก็คือ นาวาเอก ประเสริฐ เดี่ยววานิช ซึ่งจะต้องออกหน้าในการติดต่อประสานงานกับทางฝ่ายอินโดนีเซียในการอำนวยความสดวกและรับรองหมู่เรือฝึก ฯ รายละเอียดของการเยี่ยมจาการ์ตาครั้งนี้ มีในนาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๙ เล่ม ๗

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๘ พ.ศ. ๒๕๒๐ พลเรือตรี นิพนธ์ ศิริธร (ปัจจุบันเป็นพลเรือโท) ผู้บังคับการกองเรือตรวจอ่าว เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกผสมกับอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ร.ล. มกุฎราชกุมาร (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท ปรีดา การสุทธิ์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. ตาปี ซึ่งมีนาวาตรี โสภณ วัฒนคีรี (ปัจจุบันเป็นนาวาโท) เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. คีรีรัฐ ซึ่งมีนาวาโท วินัย นัยนานนท์ (ปัจจุบันเป็นนาวาเอก) เป็นผู้บังคับการเรือ ไปฝึกร่วมกับกำลังทางเรือของอินโดนีเซีย แวะสุราบายา (๒๒–๒๔ สิงหาคม) จาการ์ตา (๒๗–๒๙ สิงหาคม) สิงคโปร์ (๓๑ สิงหาคม–๒ กันยายน) กลับถึงกรุงเทพ ฯ วันที่ ๔ กันยายน ไม่พบรายละเอียดเกี่ยวกับการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้

ร.ล. มกุฎราชกุมาร (ลำที่สอง) กองทัพเรือสั่งสร้างในอังกฤษ ขึ้นระวางประจำการ พ.ศ. ๒๕๑๖ ระวางขับน้ำ ๑,๗๘๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๒๕ นอต ติดปืนใหญ่อัตโนมัติขนาด ๑๑๔ มม. ๒ กระบอก ปืนกล ๔๐ มม. ๒ กระบอก อาวุธนำวิถีต่อสู้อากาศยานแบบ Seacat ๑ แท่น เครื่องยิงลูกระเบิดลึกขับด้วยจรวด (Mortar Mk. 10) ๑ แท่น

ร.ล. ตาปี กับ ร.ล. คีรีรัฐ เป็นเรือคุ้มกันแบบฟริเกทขนาดเล็ก สร้างในสหรัฐอเมริกาโดยไทยกับสหรัฐอเมริการ่วมกันออกค่าใช้จ่าย ร.ล. ตาปี สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๑๔

ร.ล. คีรีรัฐ สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๕๑๗ ระวางขับน้ำ ๙๐๐ ตัน ความเร็วสูงสุด ๒๐ นอต มีปืนใหญ่ขนาด ๗๖ มม. ๒ กระบอก ปืนกล ๔๐ มม. ๒ กระบอก ตอร์ปิโดปราบเรือดำน้ำ ๒ แท่น เครื่องยิงลูกระเบิดลึก ๒ แท่น

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๑๙ พ.ศ. ๒๕๒๒ พลเรือตรี จินดา ไชยอุดม ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่-กลอง ซึ่งมีนาวาโท วิโรจน์ ยุวนางกูร เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. ท่าจีน (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท สมภพ อังสนาภารัตน์เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท สุธี บูรณสิน เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. ปิ่นเกล้า ซึ่งมีนาวาโท ชำนาญ อินทรสมบัติ เป็นผู้บังคับการเรือ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ออกจากสมุทรปราการวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ แวะสัตหีบ (๑๕–๒๒ กุมภาพันธ์) เบลาวัน (๒๖–๒๘ กุมภาพันธ์) โคลอมโบ (๔–๖ มีนาคม) ระนอง (๑๒–๑๓ มีนาคม) ภูเก็ต (๑๕–๑๘ มีนาคม) ปีนัง (๑๙–๒๑ มีนาคม) สิงคโปร์ (๒๓–๒๕ มีนาคม) สงขลา (๒๘–๓๐ มีนาคม) กลับถึงสมุทรปราการวันที่ ๑ เมษายน ไม่พบรายละเอียดของการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๒๐ พ.ศ. ๒๕๒๓ นาวาเอก สมพงษ์ ยอดประสิทธิ์ เสนาธิการกองการเรือตรวจอ่าว เป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกผสมกับอินโดนีเซีย ประกอบด้วย ร.ล. ตาปี ซึ่งมีนาวาโท ทรงศักดิ์ ส่งเจริญ เป็นผู้บังคับการเรือ กับ ร.ล. คีรีรัฐ ซึ่งมีนาวาโท มนตรี อดิแพทย์ เป็นผู้บังคับการเรือไปฝึกร่วมกับกำลังทางเรือของอินโดนีเซีย ออกจากกรุงเทพฯ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ แวะสัตหีบ (๑๑–๑๒ กุมภาพันธ์) สงขลา (๑๓–๑๔ กุมภาพันธ์) เกาะบินทัน (Bintan เป็นเกาะของอินโดนีเซียอยู่ใต้สิงคโปร์) และฝึกในทะเลจนถึงวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ต่อจากนั้นได้แวะสิงคโปร์ (๑๙–๒๐ กุมภาพันธ์) สัตหีบ (๒๓ กุมภาพันธ์) และกลับถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ไม่พบรายละเอียดของการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้

การเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งที่ ๒๑ พ.ศ. ๒๕๒๓ พลเรือตรี จินดา ไชยอุดม ผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับหมู่เรือฝึกนักเรียนนายเรือ ประกอบด้วย ร.ล. แม่กลอง ซึ่งมีนาวาโท วิรัตน์ วิจารณ์ เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. ประแส (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท สมภพ อังสนาภารัตน์ เป็นผู้บังคับการเรือ ร.ล. บางปะกง (ลำที่สอง) ซึ่งมีนาวาโท ณรงค์ ยุทธวงศ์ เป็นผู้บังคับการเรือ และ ร.ล. โพสามต้น ซึ่งมีนาวาโท สมาน หว่านพืชน์ เป็นผู้บังคับการเรือ นำนักเรียนนายเรือไปฝึกภาคต่างประเทศ ในระหว่าง ๔ ก.พ.–๒ เม.ย. ๒๓ แวะสัตหีบ ชุมพร สมุย สงขลา ปอร์ตกลัง เบลาวัน ระนอง ภูเก็ต ปีนัง สงขลา และสมุทรปราการ ไม่พบรายละเอียดเกี่ยวกับการเยี่ยมน่านน้ำอินโดนีเซียครั้งนี้

ในปัจจุบันอินโดนีเซียกับไทยมีสัมพันธไมตรีอันดีต่อกันและได้อยู่ในสมาคมอาเซียนด้วยกัน การส่งเรือรบไปเยี่ยมน่านน้ำซึ่งกันและกันทั้งในด้านการ "อวดธง" และการฝึกผสม จึงคงจะมีต่อไปอีกในภายหน้า.

บรรณานุกรม

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จ. **พระราชนิพนธ์ระยะทางเที่ยวในเกาะชวากว่าสองเดือน** กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร ๒๔๖๘.

————. **พระราชนิพนธ์จดหมายเหตุรายวันเมื่อเสด็จประพาศชวาครั้งหลัง** กรุงเทพฯ. องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๔.

————. **พระราชหัดถ์เลขาฯ กับลายพระหัดถ์สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้าสุขุมาลมารศรี พระอรรคราชเทวี** พิมพ์ในงานพระศพจอมพลสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไทยเขษม, ๒๔๙๓.

แชน ปัจจุสานนท์, พลเรือตรี. **ประวัติการทหารเรือไทย** กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ, ๒๕๐๙.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา. **ความทรงจำ** กรุงเทพฯ. แพร่พิทยา, ๒๕๑๔.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จกรมพระยา. กับ นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยา. **สาส์นสมเด็จเล่ม ๒๐** กรุงเทพฯ, องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๕.

ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์, เรือเอก. "จดหมายเหตุประจำวันของข้าพเจ้าเมื่อประจำไปกับ ร.ล. พระร่วงในคราวเป็นเรือรบตามเสด็จประพาศชะวา" **นาวิกศาสตร์ปีที่ ๑๓ เล่ม ๔,๕,๖.**

ทหารเรือ, กรม. คำสั่งที่ ๒๒๑/๕๘๘๕ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

————. คำสั่งที่ ๒๒๕/๕๘๙๐ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

————. คำสั่งที่ ๒๒๗/๕๘๙๒ ลงวันที่ ๑๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

————. คำสั่งที่ ๒๓๐/๖๐๑๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๘

ทหารเรือ, กระทรวง. คำสั่งที่ ๒๕๑/๑๒๕๒๗ ลงวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖

————. คำสั่งที่ ๓๗/๒๔๗๒ / ๐๑๒๕๐ ลงวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒

ประพัฒน์ จันทวิรัช, พลเรือตรี. "การฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือ พ.ศ. ๒๕๑๔" **นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๔ เล่ม ๗.**

————. "การฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือ พ.ศ. ๒๕๑๗" **นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๗ เล่ม ๘,๙**

————. "การฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือ พ.ศ. ๒๕๑๙" **นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๕๙ เล่ม ๗.**

วิเชียรนาวา, เรือเอก หลวง. "การฝึกภาคต่างประเทศของนักเรียนนายเรือ" **นาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๗ เล่ม ๑๑.**

ศรีรัตนโกสินทร, สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวง. **บันทึกรายวันตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสเกาะชวาครั้งที่ ๒** พิมพ์ในงานพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฎกุลินี กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์จันหว่า; ๒๕๐๑.

ศิลปากร: กรม. **จดหมายเหตุเสด็จประพาสเกาะชวา** กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๓.

————. **จดหมายเหตุเสด็จประพาสต่างประเทศในรัชกาลที่ ๕ เสด็จเมืองสิงคโปร์ เมืองเบตาเวียครั้งแรก** พิมพ์ในงานศพหม่อมเจ้าวิไลกัญญาภาณุพันธ์ ท.จ. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๙.

————. **ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๙** กรุงเทพฯ. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๗.

สวัสดิ์ จันทนี, นาวาเอก. **นิทานชาวไร่เล่ม ๑ และเล่ม ๕** กรุงเทพฯ. องค์การค้าคุรุสภา, ๒๕๐๙.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร. **เอกสารรัชกาลที่ ๕** แฟ้ม ก. ๑๓. ๑/๔, ก. ๑๔/๗, ก. ๑๔/๓๒, ก. ๑๔/๔๒, ก. ๑๔/๔๓, ก. ๑๔/๗๒, ก. ๑๔/๗๔. ก. ๑๔/๗๘, ก. ๑๔/๘๑, ก. ๑๔/๑๐๔, ค. ๘. ๑/๗ และ ต. ๓๕/๑๗.

พิมพ์ที่กรุงเทพการพิมพ์ ๑๔๐ ถนนบ้านดินสอ กรุงเทพฯ โทร. ๒๒๒๔๗๙๐
นายเผด็จ จิระสานต์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๑๒/๙/๒๓